

Περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον αθλητισμό: Η περίπτωση του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου

του Χαράλαμπου Χαλκίδη

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην «Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Παν/μίου Πελοποννήσου στην κατεύθυνση «Μάνατζμεντ Αθλητικών Οργανισμών & Επιχειρήσεων»

**Σπάρτη
(2023)**

Εγκεκριμένο από την Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Αυγερινού Βασιλική Αναπ. Καθηγήτρια

2^ο Μέλος: Δουβής Ιωάννης Καθηγητής

3^ο Μέλος: Στρίγκας Αθανάσιος Καθηγητής

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 17 (Λόγοι και διαδικασία διαγραφής από το ΠΜΣ) του Κανονισμού Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, δηλώνω υπεύθυνα ότι για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας (ΜΔΕ) δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από εφημερίδα ή περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Ημερομηνία: 30/06/203

Ο Δηλών
Χαράλαμπος Χαλκίδης
(Υπογραφή)

Copyright © Χαλκίδης Χαραλαμπος, 2023

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Χαλκίδης Θ. Χαράλαμπος: Περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον αθλητισμό: Η περίπτωση του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου

(Με την επίβλεψη της Αυγερινού Βασιλικής, Αναπλ. Καθηγήτριας)

Στην σημερινή εποχή έχει γίνει πλέον κατανοητό ότι η υιοθέτηση μιας φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς και η αντιμετώπιση των ζητημάτων του περιβάλλοντος πρέπει να είναι μια συνολική προσπάθεια από όλα τα μέλη της κοινωνίας, με ιδιαίτερη προσοχή να δίνεται στις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που επηρεάζουν ένα σεβαστό σύνολο ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), καθώς και το περιβάλλον μέσα από την καθημερινή τους λειτουργία. Τα τελευταία χρόνια, με απώτερο σκοπό την ελαχιστοποίηση του περιβαλλοντικού αποτυπώματός τους, αλλά και την επιρροή των ενδιαφερομένων μερών, οι αθλητικοί οργανισμοί έχουν θέσει ως κεντρικό σημείο του στρατηγικού τους σχεδιασμού την υιοθέτηση και εφαρμογή πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρέχει μια συνολική εικόνα για τις πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που χρησιμοποιούνται, αλλά και διαφημίζονται στα ενδιαφερόμενα μέρη στον ευρωπαϊκό επαγγελματικό αθλητισμό. Το πρώτο μέρος θέτει το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, παρουσιάζοντας την έρευνα που έχει γίνει από την παγκόσμια ακαδημαϊκή κοινότητα στον τομέα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον αθλητισμό, ενώ παρουσιάζει θεωρητικά πλαίσια για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τον αθλητισμό ξεχωριστά όπως και άλλες ορολογίες που επηρεάζουν. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η αξιολόγηση των Ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων ποδοσφαίρου. Για την αξιολόγηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας εξετάστηκαν με την μέθοδο της ανάλυσης περιεχόμενου, οι επίσημες ιστοσελίδες των ποδοσφαιρών συλλόγων τριών Ευρωπαϊκών επαγγελματικών πρωταθλημάτων (Αγγλίας, Γερμανίας και Γαλλίας). Τα αποτελέσματα εντοπίζουν συγκεκριμένες δράσεις περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των ευρωπαϊκών συλλόγων ποδοσφαίρου, αναδεικνύουν κοινές βέλτιστες πρακτικές από τους συλλόγους του δείγματος για την αντιμετώπιση κοινών ζητημάτων, καθώς και σημαντική επικοινωνία των πρακτικών αυτών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας από τους αθλητικούς οργανισμούς προς τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Λέξεις κλειδιά: *Βιωσιμότητα, Αθλητική Οικολογία, Περιβάλλον, Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα, Αθλητισμός*

ABSTRACT

Chalkidis T. Charalampos: Environmental Sustainability in sport: The case of European football
(With the supervision of Avgerinou Vassiliki, Assoc. Professor)

In today's world it is now understood that adopting an environmentally friendly behavior and addressing environmental issues must be a comprehensive effort by all members of human society with particular attention being given to businesses and organizations that affect both a respected set of stakeholders and the environment directly through their daily operations. In recent years, with the ultimate aim of minimizing their environmental footprint and the influence of their stakeholders, sports organizations have made the adoption and implementation of environmental sustainability practices as a key element of their strategic planning. The aim of the following paper is to provide an overview of the environmental sustainability practices used and advertised to stakeholders in European professional sport. The first part sets the theoretical framework of the paper, presenting the research that has been done by the global academic community on the field of environmental sustainability in sport, and presents theoretical frameworks for environmental sustainability and sport separately, as well as other influential terminologies. The second part presents an evaluation of European football leagues. For the evaluation, the official websites of the football clubs of three European professional leagues (England, Germany and France) were examined and evaluated using content analysis. The results demonstrate a high communication of environmental sustainability practices by sporting organizations to stakeholders, and common adopted practices appear to be shared by the sample members to address common issues while offering an overall evaluation of the leagues as a whole.

Keywords: *Sustainability, Sport Ecology, Environment, Environmental Sustainability, Sport*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΦΙΑΣ	12
Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα	12
Προστασία του Περιβάλλοντος.....	13
Κοινωνική Ισότητα.....	14
Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.....	16
Επαγγελματικός Αθλητισμός	17
Αξίες, Κανόνες Και Πεποιθήσεις.....	18
Σύνδεση του Αθλητισμού με την Κοινωνία.....	20
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	27
Ερευνητικά ερωτήματα	27
Το Δείγμα.....	27
Μέσα συλλογής δεδομένων	28
Περιορισμοί Έρευνας.....	31
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	33
Πρωτάθλημα PremierLeague	34
Bundesliga.....	36
Ligue 1.....	38
Πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.....	40
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	65
Προτάσεις για μελλοντική Έρευνα	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	74

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Αξιολόγηση Πρωταθλημάτων.....	28
Πίνακας 2: Πίνακας ΕΡΓ.....	56

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Μεταβλητές στη Premier League.....	34
Διάγραμμα 2: Ομάδες Premier League.....	35
Διάγραμμα 3: Μεταβλητές στην Bundesliga.....	37
Διάγραμμα 4: Ομάδες στην Bundesliga.....	38
Διάγραμμα 5: Μεταβλητές στην Ligue 1.....	39
Διάγραμμα 6: Ομάδες στη Ligue 1.....	40
Διάγραμμα 7: Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.....	42
Διάγραμμα 8: Χρήση συσκευασιών.....	45
Διάγραμμα 9: Μετακίνηση.....	46
Διάγραμμα 10: Ενημέρωση Περιβαλλοντικής Δραστηριότητας.....	47
Διάγραμμα 11: Κοινωνική συμμετοχή.....	48
Διάγραμμα 12: Σίτιση.....	50
Διάγραμμα 13: Διατήρηση Οικοσυστημάτων.....	51
Διάγραμμα 14: Χαρτί.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αθλητισμός είναι μια έννοια στενά συνδεδεμένη με την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Σε πρώτη φάση η φυσική δραστηριότητα εμφανίζεται στα βάθη της ιστορίας ως ένα μέσο ψυχαγωγίας και διασκέδασης ενώ η πρώτη μορφή του αθλητισμού όπως είναι σήμερα θεμελιωμένη εμφανίζεται στην Αρχαία Ελλάδα με την ίδρυση των Ολυμπιακών Αγώνων. Η δύναμη του αθλητισμού είναι εμφανής ακόμα και στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας, όπου έγινε καθολικά αποδεκτό να διεξάγονται κάθε τέσσερα χρόνια καθιστώντας εφικτή μέχρι και την παύση εχθροπραξιών σε περιόδους πολέμου. Θεωρούνταν είναι ανώτερη τιμή για μια πόλη-κράτος, ένας πολίτης να κερδίσει στους Ολυμπιακούς Αγώνες ενώ οι αγώνες χρησιμοποιούνταν ως ένα μέσον για να τιμήσουν του θεούς τους.

Σήμερα ο αθλητισμός έχει αναπτυχθεί ριζικά, έχοντας να παρουσιάσει μια τεράστια γκάμα διαφορετικών αθλημάτων τα οποία έχουν ιδρυθεί σε διάφορες σημεία της ιστορίας του ανθρώπινου είδους έως την σημερινή εποχή όπου λαμβάνει χώρα η αποδοχή των ηλεκτρονικών αθλημάτων από τις αθλητικές κοινότητες παγκοσμίως. Λόγω της ανθρώπινης ευρηματικότητας αλλά και της εξέλιξης της τεχνολογίας πλέον υπάρχουν αγωνίσματα τα οποία λαμβάνουν χώρα σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη.

Ενώ υπάρχουν αγωνίσματα τα οποία μπορούν να λάβουν χώρα σε οποιοδήποτε σημείο και υπέδαφος, δεν είναι καθολική αλήθεια για το σύνολο των αγωνισμάτων. Η ίδρυση και η εξάπλωση αγωνισμάτων τα οποία διεξάγονται σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σημεία όπως τα θαλάσσια αγωνίσματα τα οποία μπορούν να διεξαχθούν μόνο σε θαλάσσια σώματα και η εξάρτηση που παρουσιάζουν άλλα αγωνίσματα από καιρικά φαινόμενα, όπως η χιονοδρομία και η ρήξη χιονιού κάνουν αισθητή την άρρηκτα συνδεδεμένη σχέση που παρουσιάζεται μεταξύ του αθλητισμού και του περιβάλλοντος.

Για να είναι όμως η διεξαγωγή των παραπάνω υλοποιήσιμη χρειάζονται να δημιουργηθούν συγκεκριμένες εγκαταστάσεις, ειδικότερα στο επαγγελματικό επίπεδο. Η δημιουργία αυτών των εγκαταστάσεων επηρεάζει το περιβάλλον, με τα πιο διαδεδομένα αθλήματα και για τις παγκόσμιες αθλητικές διοργανώσεις αυτών, οι εγκαταστάσεις που απαιτούνται μπορούν να είναι χιλιάδων τετραγωνικών μέτρων. Η διαφορετική φύση κάθε αγωνίσματος απαιτεί διαφορετική έκταση γης για την δημιουργία των κατάλληλων

εγκαταστάσεων συμπεριλαμβάνοντας της θέσης των θεατών που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική βιωσιμότητα ενδιαφερόμενων μελών.

Δεν είναι όμως μόνο το χτίσιμο των εγκαταστάσεων που επηρεάζουν το περιβάλλον. Πλέον η παγκόσμια φύση του αθλητισμού δημιουργεί την ανάγκη για ταξίδια πολλών χιλιομέτρων τα οποία απαιτούν την χρήση μέσω μεταφοράς, τα οποία με την σειρά τους οδηγούνται σε εκπομπές αερίων βλαβερές για το περιβάλλον. Ενώ η παρουσία μεγάλων αριθμών υποστηρικτών στην διεξαγωγή των αγώνων, οδηγεί στην πιθανή δημιουργία μεγάλων ποσοτήτων αποβλήτων.

Ο αθλητισμός στο γενικότερο πλαίσιο του μπορεί να δημιουργήσει πολλές επιπλοκές στο φυσικό περιβάλλον με την εξέλιξη του σε ένα παγκόσμιο φαινόμενο που εξαπλώνεται και γίνεται απαραίτητο σε όλα τα μέλη του ανθρώπινου είδους ενώ πλέον με την εξέλιξη του επαγγελματικού αθλητισμού παρουσιάζει συνεχώς αυξανόμενη οικονομική δύναμη να κάνει ξεκάθαρο ότι θα παραμείνει ένα σημαντικό στοιχείο τεράστιων προδιαγραφών στην καθημερινότητα του κόσμου, με το πιθανότερο σενάριο να είναι η μεγέθυνση του σε ακόμα μεγαλύτερη οντότητα στην λειτουργία του κόσμου.

Η εξάρτηση του αθλητισμού από το φυσικό περιβάλλον, τον καθιστά ως ένα άμεσα ενδιαφερόμενο μέρος για την επιβίωση του φυσικού περιβάλλοντος. Η παγκόσμια επιρροή του καθώς και η ισχυρή παρουσία των διάφορων μορφών του στην καθημερινότητα τον καθιστούν ως ένα εξαιρετικό μέσο προώθησης μια πράσινης κουλτούρας στα ενδιαφερόμενα μέρη όπως του παγκόσμιους φιλάθλους και την τοπική κοινωνία.

Παρόλο που η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος δεν είναι ένα καινούργιο θέμα, η ανάγκη προστασίας του αυξάνεται συνεχώς καθώς οι αρνητικές επιρροές του ανθρώπινου παράγοντα στον πλανήτη γίνονται περισσότερο εμφανής με την πάροδο του χρόνου. Έχει διαταραχθεί η φυσική λειτουργία του πλανήτη επηρεάζοντας αρνητικά την μορφολογία από το λιώσιμο των πάγων έως την καταστροφή των δασών, εξαφανίζονται συνεχώς μέλη του ζωικού βασιλείου και κρίνονται ως είδη προς εξαφάνιση συνεχώς, παρουσιάζεται σοβαρή μείωση στους φυσικούς πόρους παραγωγής και η ρύπανση είναι στα υψηλότερα σημεία που καταγράφονται στην ανθρώπινη ιστορία.

Η μεταμόρφωση των αθλητικών συλλόγων σε επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους τους αναγκάζει να ακολουθήσουν το κύμα ευαισθητοποίησης των επιχειρήσεων όλων των κλάδων σε μια φιλική προς το περιβάλλον λειτουργία, εγκαθιστώντας νέους τρόπους λειτουργίας για την

μείωση του αποτυπώματος άνθρακα τους αλλά και τους παρουσιάζει την ευκαιρία να υιοθετήσουν πρακτικές οι οποίες θα είναι ευεργετικές για το περιβάλλον και θα στοχεύουν όχι μόνο στην μείωση των βλαβερών λειτουργιών αλλά και στην ενεργή βελτίωση των συνθηκών σε τοπικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Παρουσιάζεται λοιπόν η ευκαιρία ο αθλητισμός να λειτουργήσει ως ένα από τα κυριότερα μέσα της ανθρωπότητας στην καταπολέμηση της φθορά του φυσικού περιβάλλοντος.

Η Παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως σκοπό να εξετάσει την σύνδεση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας με τον αθλητισμό. Αρχικά, θα συλλεχθεί βιβλιογραφία βάση της οποίας θα εξεταστεί η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η εξέλιξη αυτής με την πάροδο του χρόνου, ενώ θα αποτυπωθεί η σύνδεση αυτής με τον επαγγελματικό τομέα και τέλος θα εξεταστεί η σύνδεση της με τον αθλητισμό. Επιπροσθέτως για την ενίσχυση των δεδομένων που θα συλλεχθούν στην βιβλιογραφία θα εξεταστούν αναλυτική η περιβαλλοντική δραστηριότητα ενός επαρκούς δείγματος συλλόγων του Ευρωπαϊκού επαγγελματικού ποδοσφαίρου. Θα παρουσιαστεί αναλυτική η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση των συλλόγων παρουσιάζοντας τις μεταβλητές βάση των οποίων αξιολογούνται οι σύλλογοι των προαναφερθέντων Ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων.

Τέλος, με την συλλογή των παραπάνω δεδομένων θα παρουσιαστούν οι βέλτιστες και διαδεδομένες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που ικανοποιούν τις παραπάνω μεταβλητές και η συχνότητα εμφάνισης αυτών στα προηγμένα πρωταθλήματα της Ευρώπης. Στην συνέχεια, θα παρουσιαστούν στα συμπεράσματα η τελική αξιολόγηση των πρωταθλημάτων που αξιολογήθηκαν καθώς και μια γενικότερη εκτίμηση για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα στο Ευρωπαϊκό επαγγελματικό ποδόσφαιρο καθώς και οι πρακτικές ως προτάσεις για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στο Ελληνικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου. Τέλος, θα προταθούν περαιτέρω θέματα προς έρευνα που προέκυψαν μέσα από την διαδικασία έρευνας με στόχο την πλήρη ανάγνωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και του τρόπου που εφαρμόζεται σήμερα που θα συμβάλουν στην υιοθέτηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον ελληνικό χώρο.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΦΙΑΣ

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον αθλητισμό είναι ένα ζήτημα που κάνει ενεργά την εμφάνιση του στην ακαδημαϊκή κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, καθώς θεωρείται σε πρώιμο στάδιο η κατανόηση σχετικά με τον κλάδο, κρίνεται σκόπιμο πριν την εξέταση των ακαδημαϊκών ευρημάτων αποκλειστικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον αθλητισμό, να εξεταστούν και να παρουσιαστούν σημαντικοί όροι όπως είναι η βιωσιμότητα, ο επαγγελματικός αθλητισμός και η αθλητική οικολογία.

Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι πλέον ένα μείζον ζήτημα στην καθημερινότητα της κοινωνίας, οδηγώντας ανθρώπους, οργανισμούς και εταιρείες στην δημιουργία και υιοθέτηση πρακτικών για την καταπολέμηση των βλαβερών φαινομένων ως προς το περιβάλλον. Σύμφωνα με την παγκόσμια επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) των Ηνωμένων Εθνών περιβαλλοντική βιωσιμότητα συνεπάγεται την ευθύνη που έχουμε να ζούμε με κατάλληλο τρόπο ώστε οι μελλοντικές γενιές να έχουν περισσότερους, ή τουλάχιστον τους ίδιους διαθέσιμους φυσικούς πόρους από την τωρινή γενιά. Το 1987 στο βιβλίο “CommonFuture” από την BruntledCommision” της διεθνής επιτροπής ορίστηκε παγκοσμίως η περιβαλλοντική βιωσιμότητα ως η υποχρέωση να καλύπτουμε την ανάγκες του σήμερα χωρίς να ρισκάρουμε την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις ανάγκες του αύριο.

Πιο πρόσφατοι ορισμοί της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας σύμφωνα με τους Vargas-Hernandez, Pallagst και Hammer (2018), είναι *ο ρυθμός με τον οποίον οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας χρησιμοποιούνται, παράγεται μόλυνση και εξαντλούνται μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ώστε οι φυσικοί πόροι να διαρκέσουν αόριστα καθώς είναι ζωτικής σημασίας στην επιβίωση των ζώντων οργανισμών*, ενώ ένας πιο περιεκτικός και σύντομος ορισμός σύμφωνα με τον Goodland (1995) η περιβαλλοντική βιωσιμότητα ορίζεται ως η διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου.

Παρόλο που στην αρχική ιδέα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας όλοι οι ορισμοί παρουσιάζουν κοινά σημεία τονίζοντας την ανάγκη της σωστής διαχείρισης και διατήρησης των φυσικών πόρων, στην προσπάθεια περαιτέρω ανάλυσης των ερευνητών εμφανίζεται μια αδυναμία ορισμού της βιωσιμότητας. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι τον Οκτώβριο του 2010

η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (FTC) των Ηνωμένων Πολιτειών πρότεινε αλλαγές στους οδηγούς για τους Ισχυρισμούς Περιβαλλοντικού Μάρκετινγκ, στις οποίες αλλαγές τονίζει 5 όρους που δεν θα χρησιμοποιηθούν και στην πρώτη θέση είναι η λέξη βιωσιμότητα. Σύμφωνα με τον Morelli (2010) οι λόγοι που δεν θα χρησιμοποιηθεί αυτός ο όρος είναι διότι ο όρος αυτός δεν μπορεί να καθοριστεί, δεν υπάρχει ξεκάθαρη θέση από τους ειδικούς για το τι εστί βιωσιμότητα και δεν υπάρχουν αποδεκτά μέσα μέτρησης αυτής.

Στην ακαδημαϊκή κοινότητα εμφανίζονταν δύο ρεύματα σχετικά με την βιωσιμότητα. Η μια πλευρά αναφέρεται στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα ως μια σχέση μεταξύ της ανθρώπινης κοινωνίας και της φύσης (Robinson, 1993) ενώ αντίθετα η πλέον διαδεδομένη οπτική χωρίζει την περιβαλλοντική βιωσιμότητα σε τρεις ξεχωριστούς πυλώνες που βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση στους οποίους παρουσιάζονται περαιτέρω έξι κεντρικές ιδέες.

Προστασία του Περιβάλλοντος

Στον πυλώνα της προστασίας του περιβάλλοντος συμπεριλαμβάνονται η εξασφάλιση του φυσικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβάνοντας τους φυσικούς πόρους, την ατμόσφαιρα, την γη και το νερό. Μέσα στον πυλώνα συγκαταλέγονται όλες εκείνες οι πρακτικές που επηρεάζουν θετικά το περιβάλλον άμεσα όπως η πρωτοβουλία εμφύτευσης δένδρων ή και η διατήρηση και προστασία δασικών περιοχών. Επίσης συγκαταλέγονται και η προσπάθεια επιρροής του ανθρώπινου παράγοντα, όπως προώθηση προσπαθειών και πρακτικών να μειωθούν οι βλαβερές ως το περιβάλλον πρακτικές και να προτιμηθούν από όλους τους ανθρώπους προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον αντί για τα συνήθη βλαβερά (Moldan, Janoušková & Hák, 2012). Η Διαχείριση του Περιβάλλοντος ή όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία “Environmental Management” βασίζεται στην χρήση της επιστήμης σε μεγάλο βαθμό, ειδικά κλάδων όπως η Βιολογία για την χρήση και προστασία των φυσικών πόρων. Αρχικά ως βιώσιμη ανάπτυξη του περιβάλλοντος οριζόταν κυρίως ως η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη η οποία θα λειτουργεί με παράγοντα το περιβάλλον (Hák, Janoušková & Moldan 2016). Οι έξι κεντρικοί παράγοντες που χωρίζεται ο πυλώνας του περιβάλλοντος είναι οι εξής:

- i. Οικολογικές υπηρεσίες
- ii. «Πράσινη» Μηχανική και Χημεία
- iii. Ποιότητα Ατμόσφαιρας
- iv. Ποιότητα νερού

- v. Στρεσογόνοι παράγοντες
- vi. Διατήρηση φυσικών πόρων

Οικονομική βιωσιμότητα

Ο δεύτερος πυλώνας της βιωσιμότητας αναφέρεται στην οικονομική βιωσιμότητα, η οποία περιέχει την υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης, την οικονομική σταθερότητα των κοινωνιών και ατόμων χωρίς να ρισκάρει σημαντικούς τομείς της κοινωνίας όπως, κοινωνική, περιβαλλοντική ή κουλτούρας. Οι έξι κεντρικές ιδέες της οικονομικής βιωσιμότητας είναι :

- i. Εργασία
- ii. Κίνητρα
- iii. Προσφορά και ζήτηση
- iv. Εκμετάλλευση φυσικών πόρων
- v. Κόστη
- vi. Τιμές

Κοινωνική Ισότητα

Η κοινωνική ισότητα επιβλέπει τον κοινωνικό παράγοντά της βιωσιμότητας. Ως βασικός στόχος ορίζεται, η δυνατότητα όλων των μελών των κοινωνιών ανά τον κόσμο να έχουμε δίκαιη πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες. Επιπρόσθετα, απαιτεί την ίση συμμετοχή όλων σε μια υγιή κοινωνική ζωή. Οι έξι κεντρικές παράγοντες της κοινωνικής ισότητας είναι οι παρακάτω:

- i. Περιβαλλοντική ισότητα
- ii. Ανθρώπινη υγεία
- iii. Συμμετοχή
- iv. Εκπαίδευση
- v. Ασφάλεια πόρων
- vi. Βιώσιμες κοινωνίες.

Το βασικό σημείο της θεωρίας των τριών προαναφερμένων πυλώνων είναι ότι η επίτευξη της βιωσιμότητας έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ικανοποίηση και των τριών, δηλαδή με την παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος, την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης καθώς και την προώθηση της κοινωνικής ισότητας. Η βασική αντίληψη είναι ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί ικανοποίηση του ενός πυλώνα θυσιάζοντας έναν από τους άλλους δύο. Σύμφωνα με τον

Steelman et al.(2015) είναι απαραίτητο η προστασία του περιβάλλοντος, η ισότητα και η οικονομική ανάπτυξη να συνυπάρχουν ώστε να επιτευχθεί η αειφορία.

Αειφόρος Ενέργεια

Η ευαισθητοποίησή ως προς τις ανάγκες του περιβάλλοντος είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει σταθερή ανάπτυξη και ένας σημαντικός παράγοντας της ανάπτυξης του ήταν οι απειλές που δέχτηκε το περιβάλλον από τις κοινωνικές ενέργειες και την προσπάθεια της οικονομικής ανάπτυξης. Ο στόχος της μεγέθυνσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) χωρίς περιορισμούς από όλα τα ανεπτυγμένα κράτη, δημιούργησε σοβαρές απειλές στο περιβάλλον και κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία μηχανισμών για την προστασία του. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι έντονη παρουσία των παραπάνω απειλών δημιουργήθηκε στα αστικά κέντρα. Οι κυριότερες απειλές που δέχτηκε το περιβάλλον από την παραπάνω προσπάθεια μεγέθυνσης του ΑΕΠ είναι:

- Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου από την καύση ορυκτών πηγών ενέργειας των ανθρώπινων διαδικασιών που οδήγησαν στην υπερθέρμανση του πλανήτη.
- Αύξηση αποβλήτων, κυρίως από την βιομηχανική διαδικασία που οδηγούσαν σε μείωση της γονιμότητας των εδαφών αλλά και την εξαφάνιση ειδών χλωρίδας και πανίδας.
- Συμφόρηση των μεταφορών εντός αστικών κέντρων, από την προσωπική χρήση αλλά και επαγγελματική ως μέρος της παραγωγής.

Με τις παραπάνω απειλές αλλά και την σταδιακή εξάντληση των ορυκτών πηγών ενέργειας θεωρήθηκε πρωταρχικής σημασίας η εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Από την δεκαετία του 1980 ακόμα αποφασίστηκε να υιοθετηθούν νέες πολιτικές και στρατηγικές ανάπτυξης που θα τοποθετούν την προστασία του περιβάλλοντος ως κεντρικό πυλώνα και όχι ως μια απλή παράμετρο και μέρος του σχεδιασμού.

Συνεπώς ως προτεραιότητα τέθηκε η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οι οποίες συχνά αναφέρονται και ως «Καθαρή ενέργεια» προέρχεται από φυσικούς πόρους, οι οποίοι ανανεώνονται και δεν μπορούν οδηγηθούν σε εξάντληση. Άξιο λόγο να αναφερθεί αποτελεί το γεγονός ότι η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων είναι ένα θέμα που παρουσιάζεται σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας, καθώς η χρήση φυσικών πηγών για θέρμανση όπως η φωτιά και ο ήλιος στην αρχαιότητα ή σε μελλοντικό

πλαίσιο ή χρήση του ανέμου για την μεταφορά και κίνηση των καραβιών χρησιμοποιήθηκαν ως σημαντικά εργαλεία στην ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη. Οι κυριότερες μορφές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες:

i. **Αιολική ενέργεια:** Η αιολική ενέργεια πλέον αποτελεί ένα κύριο εργαλείο παραγωγής ανανεώσιμης ηλεκτρικής ενέργειας σε όλον τον πλανήτη, με χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αλλά και το Ηνωμένο Βασίλειο να χρησιμοποιούν την αιολική ενέργεια ως την κύρια πηγή τους.

ii. **Ηλιακή ενέργεια:** Η ηλιακή ενέργεια όντας μια ελεύθερη αστείρευτη πηγή ενέργειας εκμεταλλεύεται σε διαφορετικό βαθμό ανάλογα την τοποθεσία και την εποχή συλλέγοντας τις ακτίνες φωτός.

iii. **Υδροηλεκτρική ενέργεια:** Αναφέρεται στην εκμετάλλευση των ρευμάτων του νερού ή της πτώσης αυτού, για την δημιουργία ενέργειας χρησιμοποιούνται υπόγειες τουρμπίνες.

iv. **Βιοενέργεια:** ένας ακόμα τρόπος για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι η καύση οργανικής ύλης. Οι συγκεκριμένες βιομάζες περιέχουν από φυτά έως και απόβλητα τροφίμων.

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Η εξέλιξη του αθλητισμού κατά το πέρασμα των χρόνων και με την έννοια του επαγγελματικού αθλητισμού να είναι πλέον κομμάτι της καθημερινότητας μας, οι αθλητικοί σύλλογοι καθώς και οι διοργανώσεις είναι πλέον εταιρείες μεγάλης οικονομικής επιρροής και παρουσιάζονται πλέον ως οντότητες που επηρεάζουν το κοινωνικό σύνολο σε μεγάλο βαθμό.

Οι εταιρείες αυτές ως ενεργά μέλη της κοινωνίας έχουν εταιρική κοινωνική ευθύνη (CRS). Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι μια έννοια η οποία έχει αμφισβητηθεί από την διεθνή βιβλιογραφία από τον ορισμό της σύγχρονης ερμηνείας της το 1950. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η πρώτη εμφάνιση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης αποτελεί αυτή της φιλανθρωπίας την δεκαετία του 1930. Ο όρος εμφανίζεται πρώτη φορά από τον Bowen (1953) και ορίζεται ως *η υποχρέωση των επιχειρήσεων αν επιδιώκουν της πολιτικής, να λαμβάνουν τις αποφάσεις και να ακολουθούν τις πράξεις οι οποίες είναι επιθυμητές στο πλαίσιο των σκοπών και των αξιών της κοινωνίας*. Αυτή η αμφισβήτηση οδήγησε στην δημιουργία πολλαπλών ορισμών

οι οποίοι όμως καθώς βασίζονται σε παρόμοια στοιχεία και διαπιστεύσεις παρουσιάζουν σημαντικές επικαλύψεις (Rahman, 2011).

Ως γενικός προσανατολισμός στους ορισμούς που έχουν εμφανιστεί σύμφωνα με τον Phillips (2006) είναι *η υποχρέωση της εταιρείας ή του διευθυντικού στελέχους να λαμβάνει αποφάσεις που προστατεύουν, ενισχύουν και προωθούν την ευδαιμονία και την ευημερία των ενδιαφερομένων μελών της αλλά και της κοινωνίας στο σύνολο της*. Επιπλέον ο ορισμός που προσφέρει ο Phillips (2006) θεσπίζει την εταιρική κοινωνική ευθύνη ως *την πρακτική των κερδοσκοπικών οργανώσεων, οι οποίες ενεργούν εθελοντικά για να βοηθήσουν θετικά την κοινωνία με τρόπους πέραν αυτής που απαιτούνται για την επίτευξη στόχων κερδοφορίας*.

Παρουσιάζονται όμως αναλυτές οι οποίοι εναντιώνονται στην θεωρία της Εταιρικής Κοινωνικής ευθύνης καθώς και ιδιαίτερα στην σχέση που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στην κοινωνία και τους οργανισμούς ορίζοντας την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ως *την ευθύνη του κάθε οργανισμού να αυξήσει τα έσοδα του* (Friedman, 1970).

Καθώς όμως η Ε.Κ.Ε. αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) θέσπισε το ISO 26000 το 2010 στην προσπάθεια του να συμβάλει στον ορισμό της. Το δελτίο ISO 26000 δηλώνει ότι *το ISO 26000 παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων και των οργανισμών με κοινωνική υπεύθυνο τρόπο*. Σημαντικό είναι όμως να τονιστεί ότι καθώς το ISO 26000 παρέχει καθοδήγηση και όχι συγκεκριμένες απαιτήσεις, δεν πιστοποιείται όπως άλλα περισσότερα γνωστά ISO. Ενώ σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού για την έκδοση των παρακάτω οδηγιών έλαβαν μέρος διαπραγματεύσεις με ενδιαφερόμενα μέρη από τον κόσμο για πέντε έτη.

Επαγγελματικός Αθλητισμός

Ο αθλητισμός αποτελεί ανυπόστατο κομμάτι της ανθρώπινης φύσης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, με τις ρίζες του να χρονολογούνται στην νεολιθική εποχή. Κατά την αρχαιότητα ο αθλητισμός αποτελούσε διαδεδομένο μέσο αξιολόγησης των στρατιωτών καθώς η χρήση ομαδικών δραστηριοτήτων χρησιμοποιούνταν ως μέσο αξιολόγησης της δυνατότητας των στρατιωτών να ενεργούν ως μια μονάδα. Με τα χρόνια ο αθλητισμός εξελίχθηκε σε σύμβολο ειρήνης και εκπροσωπεί την ευγενή άμιλλα και το ευ αγωνίζεστε, ενώ πλέον έχει φτάσει να θεωρείται μια από τις πιο επικερδείς βιομηχανίες της κοινωνίας, με τεράστιες οικονομικές δυνατότητες αλλά και τεράστια επιρροή σε όλους του κοινωνικούς τομείς.

Οι επαγγελματικές αθλητικές ομάδες μετά βίας διαφοροποιούνται πλέον από τις μεσαίου μεγέθους ή πολυεθνικές εταιρείες, καθώς ταυτίζονται μερικώς στα οικονομικά, στα υλικά και στα άυλα περιουσιακά στοιχεία τα οποία είναι διοικούμενα από επαγγελματικές και προς πώληση επιχειρήσεις (Breitbarth & Harris, 2008). Όμως είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο αθλητισμός συνεχίζει να διατηρεί στοιχεία της αίγλης του και για αυτό προστατεύεται ως συνταγματικό δικαίωμα (Breitbarth & Harris, 2008).

Επιπλέον ο αθλητισμός είναι διαχρονικά ένας τομέας που μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για εξέλιξη σε πολλούς τομείς της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Uslaner (1999) ο αθλητισμός δημιουργεί κοινωνικό κεφάλαιο καθώς χτίζει αυτοπεποίθηση και διδάσκει σεβασμό προς τους κανόνες. Διευρύνει τους κοινωνικούς μας ορίζοντες. Διαδίδει υπομονή και αξίες στους συμμετέχοντες. Οι άνθρωποι δεν αθλούνται για να γίνουν πιο ηθικοί ως όντα, αλλά διδάσκονται την ηθική ως ένα επιπλέον κέρδος από το παιχνίδι .

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι ο αθλητισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για τον σχηματισμό της κοινωνίας προς το καλύτερο και την εκπαίδευση των επόμενων γενεών (Trendafilova, Babiak & Heinze, 2013). Η φύση του αθλητισμού ως σύνολο τον καθιστά ως το κατάλληλο εργαλείο. Ακόμα μπορεί να διδάξει, μπορεί να σχηματίσει και μπορεί να ενώσει κοινωνικές ομάδες, μπορεί να παρηγορήσει και να εμψυχώσει (Gough, 1998). Σύμφωνα με τους Papp και Prisztoka (1995), ο αθλητισμός διδάσκει του νέους να είναι πιο ανεξάρτητοι, να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στον εαυτό τους, να είναι πιο αποφασιστικοί, υπεύθυνοι και επικοινωνιακοί στην καθημερινότητά τους.

Αξίες, Κανόνες και Πεποιθήσεις

Το σύστημα αξιών, κανόνων και πεποιθήσεων επιδιώκει να ενσωματώσει πολλαπλές προοπτικές ώστε να αναλύσει την περίπλοκη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος (Dunlap & Van Liere, 1978). Περιπλέκει προσωπικές αξίες, κοινωνικούς κανόνες και προσωπικές πεποιθήσεις ώστε να προβλέψει τις ατομικές διαθέσεις (Stern, 2000). Το σύστημα αυτό εξετάζει προσωπικούς παράγοντες και πώς αυτοί επηρεάζουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά των ατόμων. Η σύνδεση των φιλάθλων με τις ομάδες που υποστηρίζουν καθώς και η ανεπτυγμένη αυτών κοινωνική εταιρική ευθύνη μπορούν να επηρεάσουν τις τρεις αυτές κατηγορίες για να δημιουργήσουν το κατάλληλο πλαίσιο θετικής επιρροής προς την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η ατομική ευαισθησία ως προς οποιονδήποτε έχει ως απαραίτητη

προϋπόθεση την κατανόηση του ζητήματος από το άτομο καθώς και την πλήρη και σφαιρική γνώση που ένα άτομο διαθέτει σε μια δεδομένη κατάσταση (Casper, et.al., 2012)

Αξίες

Οι προσωπικές αξίες γενικά αποτελούν απόψεις πάνω σε συγκεκριμένους τομείς για την σημαντικότητα αυτών στην ζωή (Schwartz et al., 1987). Οι περιβαλλοντικές αξίες ειδικά, θεωρούνται οι απόψεις ενός ατόμου σχετικά με την σημαντικότητα του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο επηρεάζει τη διάθεση σου να υποστηρίξει περιβαλλοντικές δράσεις. Άτομα τα οποία παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τομείς που ξεπερνούν το άτομο είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε μια δραστηριότητα υπέρ του περιβάλλοντος, αν και οι αξίες από μόνες του δεν αρκούν ώστε να οδηγήσουν σε μια συγκεκριμένη πορεία δράσης και απαιτείται και ο συνδυασμός με τους κοινωνικούς κανόνες και τις πεποιθήσεις (Dietz, Dan & Shwom, 2007).

Πεποιθήσεις

Ένας σημαντικός παράγοντας στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα των ατόμων είναι οι προσωπικές πεποιθήσεις αυτών, ως προς την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον (Steg & Gifford 2005). Η πεποίθηση ότι το περιβάλλον είναι απαραίτητο για την καλύτερη διαβίωση των ανθρώπων καθώς και απαραίτητο προνόμιο για τις μελλοντικές γενεές μπορεί να επηρεάσει θετικά την περιβαλλοντική συνείδηση ενός ατόμου και να επιδράσει θετικά στις μελλοντικές πράξεις ή στην συμμετοχή αυτού σε «πράσινες» ομαδικές πρωτοβουλίες.

Κοινωνικές Αξίες

Οι κοινωνικές αξίες έχει αποδειχτεί ότι επηρεάζουν τη συνολική παρουσία μιας ατομικής ζωής φιλικής προς το περιβάλλον, ειδικότερα σχετικά με τον αθλητισμό θέματα, όπως η παρουσία σε αθλητικά γεγονότα. Ο Casper (2012), σημειώνει ότι οι κοινωνικές αξίες ή η κοινωνική πίεση που δέχονται ατομικά μέλη κοινωνικών ομάδων επιδρούν στο να ακολουθήσει το άτομα έναν πιο φιλικό ως προς το περιβάλλον τρόπο ζωής. Σύμφωνα με τους McCullough, Pfahl και Nguyen (2015) οι φίλαθλοι κολεγιακού ποδοσφαίρου επηρεάζονταν από τις κοινωνικές αξίες και υιοθετούσαν πιο φιλικές προς το περιβάλλον συμπεριφορές.

Ο συνδυασμός των παραπάνω θέτει τα αθλητικά γεγονότα και τους αθλητικούς οργανισμούς ως ένα εξαιρετικά κατάλληλο μέσο για την προώθηση και προαγωγή μιας φιλικής

προς το περιβάλλον συμπεριφοράς. Οι προσωπικές αξίες και πεποιθήσεις καθώς και οι κοινωνικοί κανόνες με τους οποίους έρχεται σε τριβή ένα άτομο μέσω του αθλητισμού μπορούν να επηρεαστούν από την περιβαλλοντική συμπεριφορά ενός αθλητικού οργανισμού εκτός από τη γενική διαπαιδαγώγηση αλλά και τη συμμετοχή σε δράσεις και πρωτοβουλίες. Είναι λοιπόν αναμενόμενη η στροφή που παρουσιάζει η ακαδημαϊκή κοινότητα στην εξέταση της αθλητικής περιβαλλοντικής βιωσιμότητας αλλά και η ραγδαία ανάπτυξη του κλάδου τις τελευταίες δεκαετίες (Trendafilova et al. 2014).

Σύνδεση του Αθλητισμού με την Κοινωνία

Επίσης ένα σημαντικό στοιχείο που κρίνει τον αθλητισμό ως το κατάλληλο εργαλείο για την προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι η παρουσία μιας τεράστιας μερίδας φιλάθλων και η ουσιαστική σύνδεση των οπαδών με αυτή. Σύμφωνα με την θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας, μεμονωμένα άτομα αγωνίζονται για να ενταχθούν σε κοινωνικές ομάδες οι οποίες έχουν θετικό αντίκτυπο στην εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους (Tajfel ,1982). Αναφορικά με την θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας έχουν γίνει εκτενείς έρευνες πάνω στο Μάρκετινγκ (Irmak, Sen & Bhattacharya, 2015), στην αυτο-κατηγοριοποίηση (Turner,1982) στην ηγεσία στην διοίκηση (Hogg & Terry, 2000) αλλά και στην υποστήριξη ομάδων στον αθλητισμό (Heere & James, 2007).

Ιστορικά οι αθλητικές δραστηριότητες έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε κοινωνικές αλλαγές και στην αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων. Η σημασία του στις κοινωνίες σε όλο τον κόσμο είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών βάσεων που του επιτρέπουν να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό αλλά και να επηρεάζει κοινωνικά ζητήματα, δημιουργώντας μια αμφίδρομη σχέση (Horne & Manzenreiter, 2006). Σύμφωνα με τον Reislter (2007) η ευαισθητοποίηση των πολιτών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σχετικά με ζητήματα φυλής, ισότητας αλλά και αποδοχής ήταν αποτελέσματα ενός κύματος κοινωνικής αλλαγής που έχει την αφετηρία του στην συμμετοχή αλλά και την επιτυχία του αθλητή του στίβου Jesse Owens στους Ολυμπιακούς αγώνες του Βερολίνου.

Ο φυλετικός ρατσισμός δεν σηματοδοτεί το μόνο παράδειγμα θετικής κοινωνικής επιρροής στον αθλητισμό. Η στερεοτυπική εικόνα του γυναικείου φύλου ως εύθραυστα όντα και η λανθασμένη εντύπωση της ανικανότητας τους να συμμετέχουν σε ανταγωνιστικά αθλήματα, περιόριζε σε μεγάλο βαθμό την συμμετοχή των γυναικών σε αθλητικές δραστηριότητες ή σε

συγκεκριμένες χώρες την απαγόρευε (Broudy et al., 2006). Με την έναρξη του 20^{ου} αιώνα, την ευκολία της διάδοσης πληροφοριών σχετικά με τις επιτυχίες των γυναικών αλλά και την εξέλιξη του αθλητισμού ως σύνολο, πλέον όπως οι κοινωνικές ομάδες που χαρακτηρίζονται από τη φυλή τους ή τη σεξουαλικότητα τους, οι γυναίκες έχουν ακόμα να αντιμετωπίσουν κοινωνικό στίγμα και στερεότυπα. Πάραυτα συμμετέχουν ενεργά, θεωρούνται φίλαθλοι και υποστηρικτές και αποτελούν μια έγκυρη ομάδα πιθανών πωλήσεων (Farrell, Fink & Fields 2011).

Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα στον Αθλητισμό

Στην ίδια κατηγορία ως κύμα κοινωνικής αλλαγής, που παρουσιάζεται στον επαγγελματικό αθλητισμό, είναι και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Είναι ξεκάθαρο ότι ο στόχος της διατήρησης και διάσωσης του περιβάλλοντος είναι ένα ζήτημα που δεν είναι αποτέλεσμα του 21^{ου} αιώνα και δεν επηρεάζει συγκεκριμένες οικονομικές ομάδες ή κοινωνικές τάξεις αφού αποτελεί παγκόσμιο ζήτημα το οποίο επηρεάζει κάθε πολίτη της γης ξεχωριστά (Linkov et al., 2009). Σύμφωνα με τους Kellison, Trendafilova και McCullough (2015) κυβερνήσεις, ακτιβιστές αθλητισμού αλλά και επαγγελματικοί οργανισμοί έχουν χρησιμοποιήσει τον αθλητισμό ως μια πλατφόρμα για προωθήσουν την υγεία αλλά και να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για σημαντικά κοινωνικά ζητήματα είτε αυτά αφορούν τοπικά ζητήματα είτε παγκόσμια και να υποστηρίξουν θετικά την κοινωνική αλλαγή.

Η σύνδεση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας με τον αθλητισμό εμφανίζεται ως ένα θέμα εξέτασης στην ακαδημαϊκή κοινότητα, η οποία παρουσιάζει ακμαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια (Inoue & Kent, 2012). Ο Lenskyj (1987) είναι ο πρώτος ερευνητής που προσπάθησε να αναλύσει την πολύπλοκη σχέση μεταξύ αθλητισμού και περιβάλλοντος. Στη συνέχεια ο Smith και Westerbeek (2007) αναγνώρισαν ότι ο αθλητισμός έχει αρχίσει να έχει περιβαλλοντική συνείδηση αλλά υπάρχει ακόμα μεγάλη ανησυχία σχετικά με το αρνητικό αντίκτυπο που παρουσιάζεται από τις αθλητικές δραστηριότητες, όπως η καταστροφή του περιβάλλοντος στη δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων μεγάλης κλίμακας αλλά και στη διεξαγωγή αγώνων συγκεκριμένων αθλημάτων όπως μηχανοκίνητα οχήματα που απαιτούν χρήση ορυκτών καυσίμων. Όλες οι μορφές αθλητισμού ανεξαρτήτως είδους ή επιπέδου δημιουργούν αρνητικές επιπλοκές σχετικά με το περιβάλλον.

Από την φύση του ο αθλητισμός βασίζεται σε μεγάλο βαθμό από το φυσικό περιβάλλον, πριν την εξέλιξη των e-sports την δεκαετία του 2010, η συντριπτική πλειοψηφία του αθλητισμού

λάμβανε χώρα σε εξωτερικό χώρο και βασιζόταν στις παροχές του φυσικού περιβάλλοντος. Αυτή η σχέση έχει ως αποτέλεσμα και τον ρόλο του αθλητισμού στην φθορά του περιβάλλοντος. Η χρήση τεχνητού χιονιού, τα σώματα νερού και η ρύπανση της ατμόσφαιρας είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διεξαγωγή αθλημάτων όπως αγώνες κολύμβησης, αγώνες μηχανοκίνητων οχημάτων αλλά και η χιονοδρομία (Buckley, Pickering & Warnken, 2000).

Σύμφωνα με τους McCullough και Kellison (2016) το θέμα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον αθλητισμό είναι μια έννοια πολλά υποσχόμενη που βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, είναι εύκολο να εισχωρήσει στον αθλητισμό αλλά αυτό συνεπάγεται την μελέτη τεράστιων διαστάσεων. Οι ίδιοι συμπληρώνουν τις σκέψεις τους με τα ακόλουθα σημεία κλειδιά σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα:

i. Είναι απαραίτητη μια πιο πρακτική προσέγγιση: Παρόλο που η έρευνα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στον αθλητισμό βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, υπάρχει μεγάλη πληθώρα πληροφοριών που μπορούν να αποσπαστούν από άλλους κλάδους που έριξαν το βάρος της έρευνας στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες γέφυρες ώστε να υπάρχει μετάδοση πληροφοριών μεταξύ των ακαδημαϊκών και των εργαζομένων που απασχολούν θέσεις κλειδιά στους οργανισμούς τους σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

ii. Η εξέλιξη της ηγεσίας: Ένας από τους οργανισμούς στον χώρο του αθλητισμού με μεγάλο κύρος και πεδίο επιρροής όπως είναι η Ολυμπιακή Επιτροπή δημιούργησε το 2015 για πρώτη φορά τον ρόλο του Διευθυντή Βιωσιμότητας (Sustainability Director) και σε συνδυασμό με την έκδοση της Ολυμπιακής Ατζέντας το 2020 (Olympic Agenda) καθορίζει την παρουσία της βιωσιμότητας ως ένα σημαντικό στοιχείο στις συναντήσεις της Ολυμπιακής Επιτροπής και στους παγκόσμιους Οργανισμούς Αθλητισμού.

iii. Διαφορετικότητα των Συστημάτων: Το εύρος του αθλητισμού συνεχίζει και αυξάνεται με αμείωτο ρυθμό, με σημαντικά αθλητικά γεγονότα να λαμβάνουν μέρος σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. Η τοποθεσία είναι ένα σημαντικό κριτήριο στη δημιουργία και την οργάνωση πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και η αλλαγή αυτής χρονικά περιπλέκει τις παραμέτρους. Επίσης η διαφορετική ισχύ που έχουν οι Ομοσπονδίες σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη σχετικά με την επιρροή που ασκούν, με τους Οργανισμούς στην Ευρώπη να παρουσιάζουν μεγάλη επιρροή και να ελέγχουν τον αθλητισμό σε όλα τα επίπεδα (UEFA και

FIFA) ενώ αντίθετα στην Βόρεια Αμερική η επιρροή των αθλητικών Ομοσπονδιών είναι μικρή και δεν μπορεί να θέσει τα κατάλληλα κριτήρια.

Αθλητική Οικολογία

Η αθλητική οικολογία αναφέρεται στην έρευνα του αθλητισμού, του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και στην αμφίδρομη σχέση μεταξύ των δύο (McCullough, Orr και Kellison, 2019). Ο παραπάνω ορισμός έχει ως στόχο να συμπεριλάβει όλες τις έρευνες που λαμβάνουν χώρα σχετικά με την αμφίδρομη αυτή σχέση, επεκτείνοντας το φάσμα σε τομείς όπως έρευνας Μάρκετινγκ, Κυβερνητικούς Οργανισμούς και την Κοινωνιολογία. Ο στόχος για τον παραπάνω ορισμό είναι να γίνει μια πιο οργανωμένη προσπάθεια έρευνας από τους ακαδημαϊκούς για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής κάτω από μια πιο ευρεία κλίμακα (McCullough, Orr και Kellison, 2019).

Αναφορικά με τη δυναμική σχέση του περιβάλλοντος με τον αθλητισμό έχουν υπάρξει διαφορετικοί ορισμοί ανά τα χρόνια με κυριότερα παραδείγματα να είναι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον αθλητισμό και η χρήση εκφράσεων όπως “Πράσινος” αθλητισμός να είναι επίσης ευρύτερα διαδεδομένοι. Όμως καθώς η βιωσιμότητα είναι ένα όρος στενά συνδεδεμένος με την επιχειρηματική δραστηριότητα και χρησιμοποιείται εξίσου σε ορισμούς όπως Κοινωνική ή Οικονομική Βιωσιμότητα (Littig & Griessler, 2005), ελλοχεύει έτσι ο κίνδυνος να μην είναι κεντρικός πυρήνας η σχέση αυτή του περιβάλλοντος με τον αθλητισμό (McCullough και Kellison, 2016).

Επιπρόσθετα κρίνεται σκόπιμο όμως να τονιστεί ότι για μια έρευνα να θεωρείται ως μέρος της Αθλητικής Οικολογίας δεν είναι απαραίτητο να έχει ως προτεραιότητα τη βιωσιμότητα και να στοχεύει στην επίλυση προβλημάτων και διατήρηση του περιβάλλοντος. Μπορεί κάλλιστα ως μέρος της αθλητικής Οικολογίας να είναι οποιοδήποτε κομμάτι εξετάζει την αμφίδρομη αυτή σχέση, όπως είναι μια έρευνα για την επιρροή που έχει ο καιρός στην αθλητική εμπειρία των θεατών. Η αθλητική οικολογία πρέπει να αντιμετωπίζεται ως επέκταση της επιστήμης της Οικολογίας, όπως αυτό συμβαίνει αντίστοιχα στους τομείς της διασκέδασης, του τουρισμού και της επιχειρηματικότητας.

Μεγάλα Αθλητικά Γεγονότα

Ο αθλητισμός ως μέσο ανάπτυξης της ευαισθητοποίησης των αναγκών του περιβάλλοντος ήταν μια αναμενόμενη εξέλιξη λόγω της συνεχόμενης αύξησης του αριθμού των θεατών, με φυσική παρουσία λόγω των συνεχόμενων επεκτάσεων στα υπάρχοντα γήπεδα, της δημιουργίας νέων μεγαλύτερων εγκαταστάσεων αλλά και της εύκολης μετάδοσης ζωντανών αγώνων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη. Σύμφωνα με τον Chappelle (2008), μεγάλα αθλητικά γεγονότα όπως οι Ολυμπιακοί αγώνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως οι κατάλληλες πλατφόρμες αύξησης της ευαισθητοποίησης σχετικά με το περιβάλλον.

Η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή το 2018 ως μέλος της Sustainability Report δήλωσε ότι: «Ως ένας οργανισμός αφοσιωμένος στο να κάνει τον κόσμο ένα καλύτερο μέρος μέσω του αθλητισμού, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή πιστεύει ότι ο αθλητισμός έχει έναν ουσιώδη ρόλο να παίζει στη σύγχρονη κοινωνία. Η παγκόσμια φύση αλλά και η παγκόσμια αποδοχή που συνοδεύει τον αθλητισμό, σημαίνει ότι η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή αλλά και το Ολυμπιακό Κίνημα έχουν ιδιαίτερη ευθύνη να προωθήσουν ένα βιώσιμο μέλλον για τον πλανήτη μας.»

Οι αρνητικές επιπλοκές που παρουσιάζονται στο φυσικό περιβάλλον από τις καθημερινές αθλητικές δραστηριότητες έως και τα μεγάλα γεγονότα ήταν ένας από τα κυριότερους λόγους που οδήγησαν στην ευαισθητοποίηση του αθλητισμού ως σύνολο σχετικά με το φυσικό περιβάλλον. Τα μεγάλα αθλητικά γεγονότα όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το κοινωνικό σύνολο που λειτουργεί ως οικοδεσπότης του γεγονότος με τις επιπλοκές αλλά και τα θετικά αποτελέσματα να παρουσιάζουν μακροχρόνια ισχύ στο κοινωνικό σύνολο.

Οφέλη από Αθλητικά Γεγονότα

Τα οφέλη από τη διεξαγωγή αυτών των αγώνων μπορούν να είναι πολυεπίπεδα και να προσφέρουν μακροχρόνια σε πολλούς τομείς. Ένα σημαντικό κέρδος από τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων οικονομικά αλλά και περιβαλλοντολογικά είναι η βελτίωση του συστήματος συγκοινωνίας και μετακίνησης (Shokri, Moosavi και Dousti, 2013). Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, η πόλη της Αθήνας παρουσίασε σημαντικές βελτιώσεις στο σύστημα του μετρό αλλά και στην δημιουργία νέων δρόμων που κρίθηκαν απαραίτητοι και είναι αποτελέσματα που ανέπτυξαν την πόλη της Αθήνας ως σύνολο (Aravossis et al. , 2006).

Η ανάπτυξη του ΑΕΠ, η δημιουργία πολλών θέσεων εργασίας, αλλά και η ραγδαία αύξηση του τουρισμού στη χώρα διεξαγωγής είναι πλέον γενικές παραδοχές που έχουν συνδεθεί

στενά με την διεξαγωγή αυτών των αγώνων και λειτουργούν ως κίνητρο που έχουν οι χώρες για να επιδιώξουν να φιλοξενήσουν αυτά τα γεγονότα και να επενδύσουν τεράστια χρηματικά ποσά που κρίνονται απαραίτητα (Porteshawver, 2009).

Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, του Πεκίνου το 2008 και του Ρίου το 2016, οι εκπομπές ρύπανσης, όπως όζοντος, διοξειδίου άνθρακα, μονοξειδίου του άνθρακα, διοξείδιο του αζώτου αλλά και διοξειδίου του θείου μειώθηκαν αισθητά (Zhang, Zhong, & Yi, 2015). Είναι σημαντικό ωστόσο να αναφερθεί ότι στους Ολυμπιακούς αγώνες του Πεκίνου 2008, οι ρυπάνσεις αυτές επέστρεψαν στα προηγούμενα τους επίπεδα μετά την ολοκλήρωση των αγώνων.

Αρνητικός Αντίκτυπος των Αγώνων στο Περιβάλλον

Ένας από τους κυριότερους λόγους όπου κρίνεται απαραίτητη η χρήση του αθλητισμού ως εργαλείο προς την καταπολέμηση των προβλημάτων του περιβάλλοντος είναι οι αρνητικές επιπτώσεις που έχει αυτό. Οι αθλητικές διοργανώσεις έχουν κατακριθεί σε μεγάλο βαθμό για τις επιπτώσεις που παρουσιάζουν στις τοποθεσίες διεξαγωγής και ιδιαίτερα στην κλιματική αλλαγή. (Greenpeace, 2004).

Για να είναι δυνατή η διεξαγωγή των παραπάνω αγώνων, είναι απαραίτητο να λάβουν χώρα μια σειρά από εργασίες κατασκευής και ανέγερσης νέων κτιρίων, όπως γήπεδα και το καθιερωμένο Ολυμπιακό χωριό. Για να δημιουργηθούν οι κατάλληλες τοποθεσίες, γίνεται μαζική αφαίρεση δέντρων που επηρεάζει την θερμοκρασία του περιβάλλοντος αλλά και απειλεί την τοπική πανίδα.

Εκτεταμένες έρευνες έχουν αποδείξει ότι πολλά από τα αθλητικά γεγονότα ειδικότερα την δεκαετία του 2000, αύξησαν σε μεγάλο βαθμό την ρύπανση και διατάραξαν σε μεγάλο βαθμό το τοπικό οικοσύστημα, με τα προβλήματα να επηρεάζουν μακροχρόνια, με κορυφαίο παράδειγμα το Αυστραλιανό Grand Prix της Formula 1 του 2009 (Fairley et al., 2011).

Παρόλο που για την διεξαγωγή των παραπάνω διοργανώσεων πλέον είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν συγκεκριμένες Εκθέσεις Βιωσιμότητας (Sustainability Reports) και συγκεκριμένα σχέδια καταπολέμησης και προστασίας του περιβάλλοντος, είναι ύψιστης σημασίας για τα παραπάνω να έχουν ισχύ και να ακολουθηθούν τα σχέδια που θεσμοθετήθηκαν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Παγκόσμιου Κυπέλλου ποδοσφαίρου του 2014, στο οποίο για να πιστοποιηθεί το γήπεδο ως φιλικό προς το περιβάλλον (carbon-

neutral), δημιουργήθηκε ένα πλάνο που δεσμεύτηκε να ωθήσει στην εμφύτευση 1.4 εκατομμυρίων δένδρων στην περιοχή ώστε να καταπολεμήσει τα αρνητικά αποτελέσματα της κατασκευής. Αντίθετα, προχώρησαν συνολικά στην εμφύτευση 70 χιλιάδων δέντρων, το οποίο αντιστοιχεί στο 5% του συνολικού στόχου (Cerezo-Esteve et al., 2022). Το παραπάνω πρόγραμμα δεν ήταν αποτελεσματικό και είναι ξεκάθαρη η αποφυγή της ευθύνης ως προς το περιβάλλον (Crabb, 2017).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρακάτω εργασίας είναι να εντοπίσει, μέσα από ενδεδειγμένη έρευνα στις επίσημες ιστοσελίδες των αθλητικών συλλόγων, αλλά και να αναλύσει τις βέλτιστες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, όπως αυτές παρουσιάζονται στον χώρο του Ευρωπαϊκού επαγγελματικού ποδοσφαίρου. Ωστόσο, κατά τη διαδικασία της έρευνας δημιουργήθηκαν επιπλέον ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία παρόλο που δεν αποτελούν πρωταρχικό σκοπό της παρούσας εργασίας, θα απαντηθούν ούτως ώστε να μας προσφέρουν μια πιο σφαιρική εικόνα των μοτίβων που παρουσιάζονται σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον χώρο του ποδοσφαίρου αλλά και στην ανάπτυξη ‘πράσινης’ κουλτούρας.

1. Έχουν υιοθετήσει οι σύλλογοι του Ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας;
2. Ποιες είναι βέλτιστες και ευρέως διαδεδομένες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στους ποδοσφαιρικούς συλλόγους των Ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων;

Το Δείγμα

Η έρευνα επικεντρώθηκε στην Ευρώπη και συγκεκριμένα σε μερικά από τα κορυφαία πρωταθλήματα αυτής. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της ποδοσφαιρικής διοργάνωσης UEFA τα πέντε κορυφαία πρωταθλήματα του Ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου αποτελούν το αγγλικό, το ισπανικό, το γερμανικό, το ιταλικό και το γαλλικό πρωτάθλημα. Στην έρευνα αποφασίστηκε να συμπεριληφθούν και να ερευνηθούν όλοι οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι που συμμετέχουν στην κορυφαία επαγγελματική κατηγορία τριών από τα πέντε προαναφερθέντα πρωταθλήματα. Σκοπός της επιλογής αυτής είναι η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν οι ομάδες που συμμετέχουν στο αγγλικό πρωτάθλημα (Premier League), στο γερμανικό πρωτάθλημα (Bundesliga) και στο γαλλικό πρωτάθλημα (Ligue 1) (N=58). Ακολουθεί ο Πίνακας 1 με την Αξιολόγηση των Πρωταθλημάτων (UEFA, 2022) από την Ένωση Ευρωπαϊκών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών μέσω του συστήματος αξιολόγησης της απόδοσης των ομάδων που συμμετέχουν στις Ευρωπαϊκές διοργανώσεις τα τελευταία πέντε έτη.

Θέση	Πρωτάθλημα	Πόντοι
1	PremierLeague	103.141
2	La Liga	88.855
3	Bundesliga	79.106
4	Serie A	71.497
5	Ligue 1	59.497

Πίνακας 1: Αξιολόγηση Πρωταθλημάτων

Μέσα συλλογής δεδομένων

Αρχικά για να είναι καταστεί δυνατή η αξιολόγηση των πρακτικών περιβαλλοντικής ανάπτυξης στον αθλητισμό καθώς και η απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων τα οποία έχουν τεθεί πιο πάνω, κρίνεται απαραίτητη η συλλογή δεδομένων. Για το σκοπό αυτό ως απαραίτητο εργαλείο εύρεσης δεδομένων προτιμήθηκαν οι επίσημες ιστοσελίδες όλων των συλλόγων των τριών εκ των κορυφαίων ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων.

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως η επιλογή των ιστοσελίδων ως ερευνητικό εργαλείο έγινε καθώς έχει αποδειχτεί πως αποτελούν κατάλληλο μέσο προαγωγής των πρακτικών κοινωνικής ευθύνης οργανισμών από τους Esrock και Leichty (1998), ενώ ειδικότερα στο ίδιο πλαίσιο έχουν γίνει έρευνες από τους Dioguardi (2012) και από τους Wall-Tweedie και Nquyen (2016).

Επιπρόσθετα, για την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν οι μεταβλητές τις οποίες έθεσε ο Dioguardi (2012) με σκοπό την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών πρακτικών των αθλητικών συλλόγων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής καθώς και οι μεταβλητές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν από τους Wall-Tweedie και Nguyen (2016) κατά την αξιολόγηση τους για τις πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας των συλλόγων της Ασίας, Στη συνέχεια αναλύονται διεξοδικά οι μεταβλητές αυτές.

1. Διαχείριση εγκαταστάσεων (Facilities Management): Στη συγκεκριμένη κατηγορία υπάγονται οι ενέργειες που γίνονται, ώστε να παρακολουθούνται αλλά και να μειώνονται οι επιπτώσεις που έχουν στο περιβάλλον οι λειτουργίες των εγκαταστάσεων.
2. Ενέργεια (Energy): Με τη συγκεκριμένη μεταβλητή εννοούμε τις πρακτικές εκείνες οι οποίες έχουν ως στόχο την αποθήκευση, τη χρήση και την κατανομή της ενέργειας αλλά και γενικότερα οποιαδήποτε πρακτική αναφέρεται στην ανανέωση της ενέργειας.

3. Κλιματική αλλαγή (Climate Change): Οι σύλλογοι θεωρείται ότι ικανοποιούν τις παραπάνω συνθήκες εάν καταβάλλουν προσπάθειες να καταπολεμήσουν τη ρύπανση του περιβάλλοντος
4. Ύδρευση (Water): Μελετώνται οι πρακτικές οι οποίες έχουν ως στόχο την αποθήκευση, χρήση και κατανομή του νερού, αλλά και γενικότερα οποιαδήποτε πρακτική αναφέρεται στην ανανέωση της υδάτινης ενέργειας.
5. Συσκευασία (Packaging): Εξετάζεται αν ένας σύλλογος παρουσιάζει πρακτικές για να μειωθεί η ανάγκη και η χρήση συσκευασιών ή αν προωθεί τη χρήση ανακυκλώσιμων ή βιοδιασπώμενων υλικών.
6. Μετακίνηση (Transportation): Αυτή η μεταβλητή ικανοποιείται από συλλόγους οι οποίοι προωθούν την χρήση βιώσιμων τρόπων κατά τη μεταφορά τόσο του προσωπικού όσο και κατά τη διανομή προϊόντων.
7. Επικοινωνία Μάρκετινγκ (Marketing Communications): Αναφέρεται στην προσπάθεια προώθησης περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και στη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης στους συμμετόχους (stakeholders)
8. Κοινωνική Συμμετοχή (Team Community Engagement): Αφορά στις πρακτικές που αποδεικνύουν τη συμμετοχή του συλλόγου σε δραστηριότητες που αφορούν το κοινωνικό σύνολο.
9. Ατομική διάθεση για φιλανθρωπία (Player Philanthropy): Ελέγχει τη συμμετοχή και διάθεση των παιχτών που ανήκουν στο δυναμικό του κάθε συλλόγου να δωρίσουν, να συμμετέχουν ως εθελοντές σε κοινωνικές δράσεις αλλά και οποιαδήποτε μορφή εμπλοκής τους σε κοινωνικά ζητήματα.
10. Φαγητό (Food): Η μεταβλητή αυτή σχετίζεται με τη διανομή φαγητού, τη δημιουργία και εκφυτέυση υγιούς και οργανικού φαγητού.
11. Βιώσιμη γεωργία (Sustainable Agriculture): Οι πρακτικές που συσχετίζονται με τη διατήρηση και διαχείριση των επιπτώσεων στα οικοσυστήματα. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στη συγκεκριμένη κατηγορία ανήκουν και οι εκκαθαρίσεις δημόσιων πάρκων και πλατειών.
12. Χαρτί (Paper): Αφορά στις πρακτικές οι οποίες στόχευαν στη χρήση όσο το δυνατόν λιγότερου χαρτιού ή στην αύξηση της χρήσης ανακυκλώσιμου χαρτιού καθώς και στην προώθηση της χρήσης ανακυκλώσιμου χαρτιού από τους συμμετόχους.

13. Πράσινα προϊόντα καθαριότητας (Green Cleaning Supplies): Μελετάται η χρήση προϊόντων καθαριότητας που θεωρούνται φιλικά προς το περιβάλλον.
14. Πράσινες προμήθειες (Green Procurement): Οι πρακτικές οι οποίες σχετίζονται με τη διαχείριση προμηθειών που χαρακτηρίζονται φιλικές προς το περιβάλλον.
15. Πράσινο εμπόρευμα (Green Merchandise) :Πώληση προϊόντων όπως ρούχα, παπούτσια και κοσμήματα, τα οποία έχουν δημιουργηθεί από φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα, προϊόντα που προέρχονται από ανακύκλωση ή από πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι συγκεκριμένες πρακτικές μεγάλου βεληνεκούς μπορούν να ικανοποιούν παραπάνω από μια από τις ανωτέρω μεταβλητές. Επιπλέον για τη συλλογή, αξιολόγηση και κατηγοριοποίηση των δεδομένων αποφασίστηκε να ακολουθηθεί μια ανάλυση περιεχομένου πολλών βημάτων. Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis) χρησιμοποιείται για να ερευνηθεί εάν συγκεκριμένες λέξεις ή συγκεκριμένα πλαίσια παρουσιάζονται μέσα σε κείμενα (Hsieh & Shannon 2005). Σύμφωνα με τον Holsti (1969) η ανάλυση περιεχομένου είναι η κατάλληλη τεχνική για εξαγωγή συμπερασμάτων με αντικειμενικότητα και με τη συστηματική αναγνώριση συγκεκριμένων χαρακτηριστών των μηνυμάτων'. Όπως όρισαν οι Kleinheksel et al. (2019), η ανάλυση περιεχομένου έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση το γεγονός ότι τα κείμενα είναι πλούσια πηγή μεγάλων δυνατοτήτων ώστε να αποκαλύψει δεδομένα για συγκεκριμένα φαινόμενα. Παραδείγματα ερευνών που ακολουθούν την συγκεκριμένη μεθοδολογία είναι μεταξύ άλλων οι έρευνες των Niskanen και Nieminen (2001), Maignan και Ralston (2002), Dioguardi (2012) και McCullough, Pelcher και Trendafilova (2020)

Η παραπάνω διαδικασία πολλών βημάτων έγινε με στόχο να βρεθούν οι πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που παρουσιάζονται στις επίσημες ιστοσελίδες των αθλητικών συλλόγων των κορυφαίων πρωταθλημάτων. Έχοντας ως στόχο τη δημιουργία μιας διαδικασίας που θα ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο των ερευνών του Diuogardi και των Wall-Tweedie και Nquyen και δεν θα είναι μια πιστή αντιγραφή, προτιμήθηκε η διαδικασία συλλογής δεδομένων που παρουσιάζουν οι McCullough, Pelcher και Trendafilova (2020).

Το πρώτο βήμα της διαδικασίας αποτελεί η επίσκεψη των επίσημων ιστοσελίδων των πρωταθλημάτων που ορίστηκαν ως δείγμα για την παραπάνω διαδικασία και μέσω αυτής έγινε η μεταφορά στις ιστοσελίδες όλων των συλλόγων που αγωνίζονται στην πρώτη επαγγελματική κατηγορία (N=58). Το πρώτο ερώτημα ήταν αν οι σύλλογοι παρέχουν διαθέσιμη έκδοση των

ιστοσελίδων τους στην αγγλική γλώσσα. Αν δεν υπήρχαν χρησιμοποιήθηκαν μέσα μετάφρασης όπως, το αυτόματο πρόγραμμα της Google ή χρήση αποδεδειγμένων ιστοσελίδων μετάφρασης.

Έχοντας πλήρη πρόσβαση στην ιστοσελίδα των συλλόγων ακολουθήθηκε μια διαδικασία προτεραιότητας, όπου έγινε συστηματική αναζήτηση συγκεκριμένων βημάτων και σε περίπτωση που δεν παρέχονταν οι απαραίτητες πληροφορίες, υπήρξε χρήση εναλλακτικής αναζήτησης πληροφοριών. Σε περίπτωση που κρινόταν επαρκές κάποιο βήμα και ότι παρείχε ικανοποιητικό όγκο πληροφοριών, η αξιολόγηση του οργανισμού τελείωνε και δεν ακολουθούσαν τα παρακάτω βήματα. Η σειρά αναζήτησης κατά προτεραιότητα παρουσιάζεται παρακάτω:

1. Εκδίδει ο σύλλογος “Sustainability Report” το οποίο είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην επίσημη ιστοσελίδα της ομάδας και παρουσιάζει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα ενός συλλόγου;
2. Υπάρχει ειδική σελίδα ή ειδική ιστοσελίδα, που συνδέεται με την κεντρική βάση κάποιου συνδέσμου, η οποία είναι αφιερωμένη στην πράσινη διάθεση του συλλόγου;
3. Υπάρχει κάποιος σύνδεσμος για το γήπεδο ή τις εγκαταστάσεις της ομάδας στο οποίο παρουσιάζονται οι ανωτέρω πρακτικές;
4. Γίνεται έρευνα σε άλλα κομμάτια της ιστοσελίδας, όπως τα “Latest News” ή “News” στα οποία παρουσιάζονται οι τελευταίες ειδήσεις και ανακοινώνονται συμφωνίες με άλλους οργανισμούς και επιχειρήσεις για νέες πρακτικές που στοχεύει να υιοθετήσει ο σύλλογος;
5. Έρευνα στις επίσημες σελίδες μέσω κοινωνικής δικτύωσης για ενημερώσεις σχετικά με την ύπαρξη πρακτικών και προώθησης πρακτικών στους συμμετέχοντες του συλλόγου;
6. Τέλος αξιολόγησης συλλόγου.

Περιορισμοί Έρευνας

Στην προσπάθεια συλλογής δεδομένων σχετικά με την υιοθέτηση περιβαλλοντικών πρακτικών από τους Ευρωπαϊκούς συλλόγους θεωρείται δεδομένο ότι οι Ευρωπαϊκοί σύλλογοι του επιλεγμένου δείγματος διαθέτουν όλο το εύρος της δραστηριότητας τους, αναφορικά με τη περιβαλλοντική τους βιωσιμότητα στην επίσημη ιστοσελίδα τους και δεν έχουν υιοθετημένες πρακτικές οι οποίες δεν αναφέρονται λόγω μεγέθους ή πολυπλοκότητας, καθώς η δραστηριότητα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας θεωρείται ότι είναι καλή διαφήμιση και

παρουσιάζεται κίνητρο για τους συλλόγους να την συμπεριλάβουν στις επίσημες ιστοσελίδες τους και να ενημερώσουν τους υποστηρικτές τους.

Επίσης, κρίνεται ως δεδομένο ότι στην διαδικασία μετάφρασης συγκεκριμένων ιστοσελίδων δε δημιουργήθηκε διαρροή πληροφοριών για την συλλογή των δεδομένων. Τέλος, η παραπάνω έρευνα εξετάζει την συνολική δραστηριότητα των συλλόγων σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, κατά την επίσκεψη στην ιστοσελίδα για την συλλογή δεδομένων και αποκλείει οποιαδήποτε πληροφορία παρουσιάζεται στην ιστοσελίδα μετά την συλλογή των δεδομένων του κάθε συλλόγου ξεχωριστά.

Όσον αφορά την δημιουργία συμπερασμάτων, δεν θεωρήθηκε δυνατή η κριτική περιβαλλοντικών πρακτικών βάση οικονομικών δεδομένων, καθώς η πλειοψηφία του δείγματος δεν παρουσιάζουν οικονομικά δεδομένα σχετικά με την υιοθέτηση των παραπάνω πρακτικών ενώ δεν μπορεί να προβλεφθεί το οικονομικό κέρδος που παρουσιάζεται στους συλλόγους καθώς δεν μπορεί να προβλεφθεί το κέρδος που παρουσιάζεται από συγκεκριμένες πρακτικές, λόγω της φύσης αυτών. Λόγω των ανωτέρω περιορισμών και συνυπολογίζοντας την επιλεγμένη μεθοδολογία της παραπάνω εργασίας, κρίθηκε σκόπιμο να εξεταστούν οι βέλτιστες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας βάση της διαδεδομένης υιοθέτησης τους στους συλλόγους του Ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Έχοντας ως στόχο την άριστη ανάλυση και απεικόνιση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την έρευνα που διενεργήθηκε στις επίσημες ιστοσελίδες των αθλητικών συλλόγων των πρωταθλημάτων της Premier League, της Bundesliga και της La Liga σχετικά με την διερεύνηση των πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που αυτοί ακολουθούν, κρίθηκε απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί περιγραφή στατιστική με την παράλληλη χρήση των υπολογιστικών φύλλων του Excel. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων αλλά και τη δημοτικότητα των εκάστοτε πρακτικών στο ανωτέρω δείγμα μας οδήγησαν στη συγκεκριμένη επιλογή.

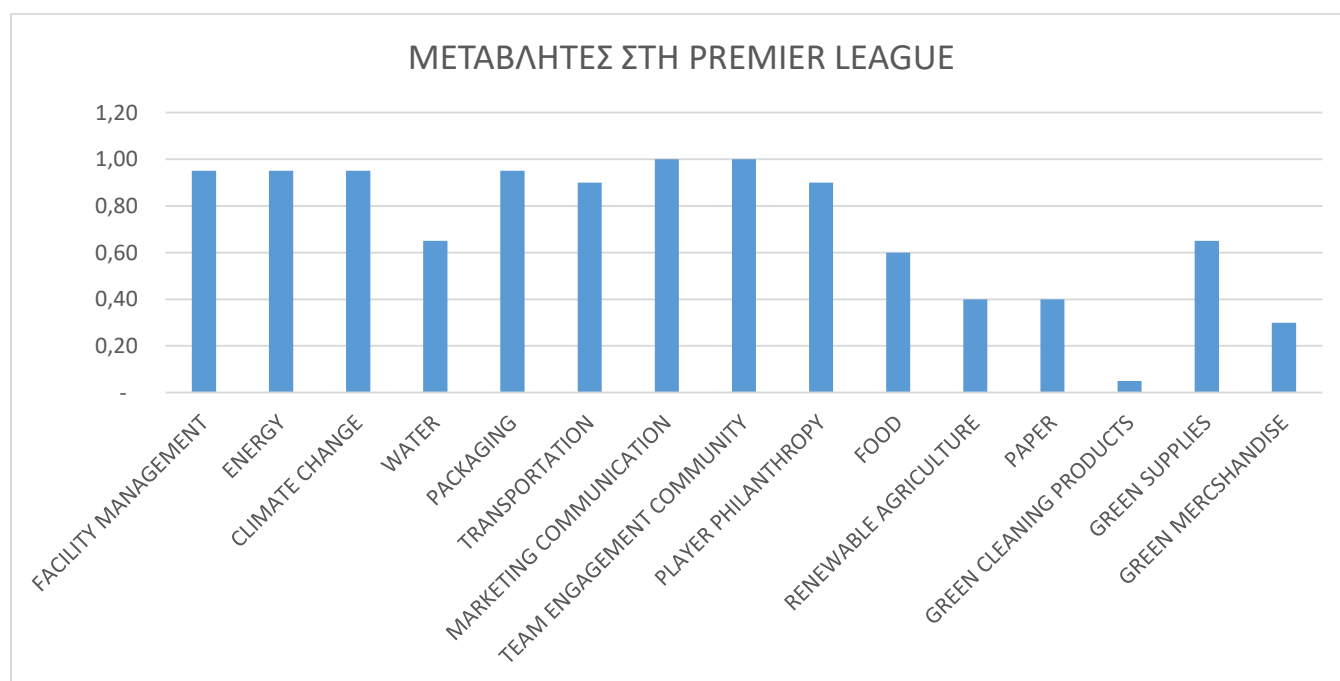
Πιο αναλυτικά, για να εξεταστεί με ακρίβεια η ικανοποίηση των μεταβλητών που τέθηκαν στο προηγούμενο μέρος της εργασίας, να γίνουν συγκρίσεις σχετικά με τα τρία αυτά πρωταθλήματα τα οποία συγκαταλέγονται στα πέντε κορυφαία πρωταθλήματα της Ευρώπης βάση του συστήματος πόντων της UEFA και κατά γενική ομολογία του αθλήματος του ποδοσφαίρου γενικότερα αλλά και για να είναι δυνατή η εύρεση των βέλτιστων πρακτικών σε κάθε μια μεταβλητή ξεχωριστά βάση της ποσότητας χρήσης της που παρουσιάζεται στις ομάδες-μέλη των πρωταθλημάτων, δίνεται για κάθε μια μεταβλητή μια τιμή ικανοποίησης βάση των ευρημάτων της έρευνας. Στη συνέχεια εξετάζεται σε τι ποσοστό παρουσιάζονται συγκεκριμένες πρακτικές από κάθε μεταβλητή ξεχωριστά ενώ τα αποτελέσματα συνοδεύονται από τη χρήση αναλυτικών διαγραμμάτων για να είναι καλύτερα κατανοητή η ερμηνεία τους.

Μέσα από κάθε μεταβλητή θα διερευνηθεί ποιες είναι οι βέλτιστες πρακτικές που χρησιμοποιούνται εξίσου από πληθώρα συλλόγων ώστε να μπορούν να εξεταστούν ως πιθανές μελλοντικές λύσεις για λιγότερο προηγμένα πρωταθλήματα ποδοσφαίρου όπως είναι το ελληνικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου που θα αναγκαστούν να ακολουθήσουν το κύμα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στο μέλλον.

Για να μετρηθεί λοιπόν η ικανοποίηση των μεταβλητών θα χρησιμοποιηθούν ποσοστά όπου για κάθε μεταβλητή σε ένα πρωτάθλημα μπορεί να δεχτεί εύρος πόντων από το 1 έως το 20 για κάθε ομάδα που ικανοποιεί την ανωτέρω μεταβλητή βάση των πρακτικών της περιβαλλοντικής της βιωσιμότητας και της παρουσίας αυτών στις επίσημες ιστοσελίδες.

Πρωτάθλημα Premier League

Το αγγλικό επαγγελματικό πρωτάθλημα της Premier League αποτελείται από 20 ομάδες οι οποίες αλλάζουν κάθε ποδοσφαιρική χρονιά. Η παραπάνω έρευνα διεξήχθη στις ομάδες μέλη του πρωταθλήματος για την ποδοσφαιρική χρονιά 2022-2023. Τα ευρήματα που παρουσιάζονται στην Premier League είναι ενθαρρυντικά καθώς σε αντίθεση με τα άλλα πρωταθλήματα όλες οι μεταβλητές ικανοποιήθηκαν έστω από έναν ποδοσφαιρικό οργανισμό ενώ παρουσιάστηκε πληρότητα σε 2 μεταβλητές με όλους τους συλλόγους να έχουν να παρουσιάσουν έργο (Επικοινωνία Μάρκετινγκ και Κοινωνική Συμμετοχή).

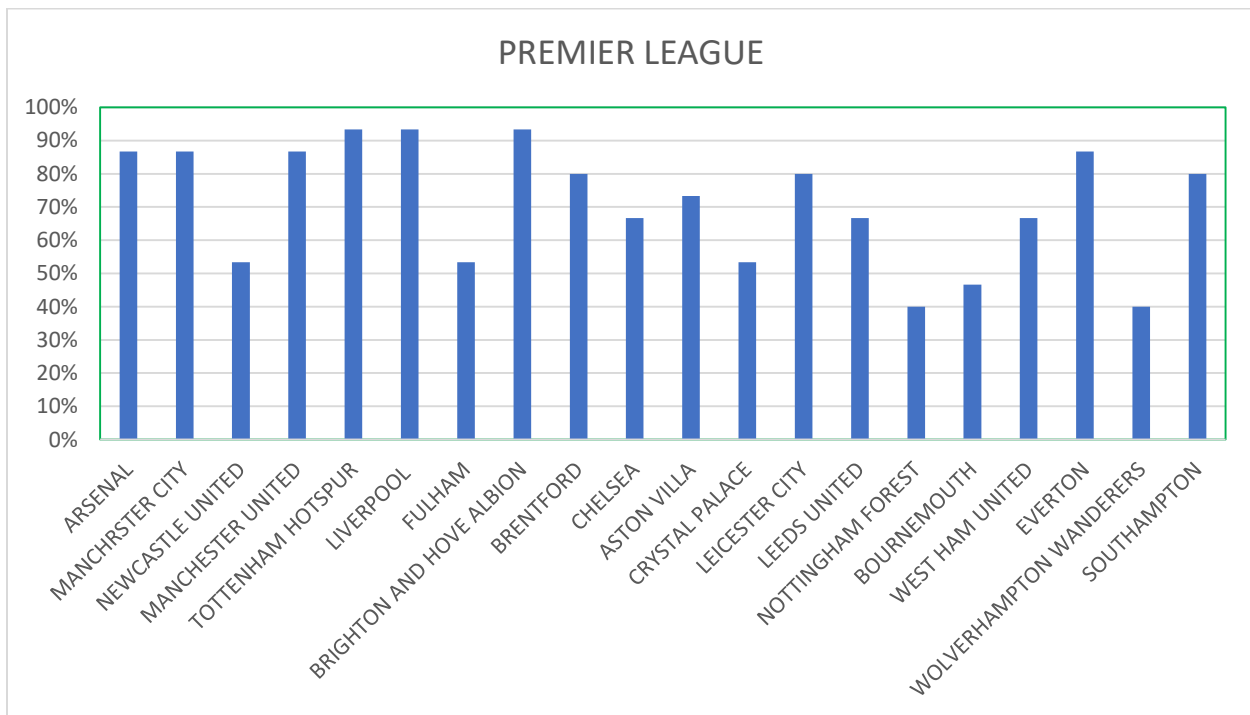
Διάγραμμα 1 . Μεταβλητές στη Premier League

Συγκεκριμένα όπως φαίνεται και στο παραπάνω σχήμα (4.1) οι σύλλογοι που συμμετείχαν στο πρωτάθλημα της ποδοσφαιρικής σεζόν 2022-2023 ικανοποίησαν πλήρως τις μεταβλητές της Επικοινωνίας Μάρκετινγκ και της Κοινωνικής Συμμετοχής ενώ με ποσοστό 95% ικανοποιήθηκαν οι μεταβλητές του πλήρη ελέγχου των αθλητικών εγκαταστάσεων, της ενέργειας, της κλιματικής αλλαγής και των συσκευασιών πακεταρίσματος. Με τις ομάδες που εξαιρούνται ξεχωριστά σε κάθε μία από τις παραπάνω μεταβλητές να είναι:

- 1) Πλήρης έλεγχος των αθλητικών εγκαταστάσεων: Bournemouth FC

- 2) Ενέργεια: Nottingham Forest FC
- 3) Κλιματική Αλλαγή: Newcastle United FC
- 4) Συσκευασίες Πακεταρίσματος: Wolverhampton Wanderers FC

Οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι του πρωταθλήματος της Αγγλίας παρουσίασαν ενεργή συμμετοχή στην πλειοψηφία τους σχετικά με την προσπάθεια μετατροπής του αθλήματος σε σημαντικό εργαλείο της κοινωνίας για την καταπολέμηση των προκλήσεων του περιβάλλοντος στην κοινωνία. Συγκεκριμένα 14 από τους 20 ομάδες ικανοποιούσαν πάνω από το 67% των παραπάνω μεταβλητών, ενώ είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι παρουσιάζεται ποικιλομορφία στην ικανοποίηση αυτών καθώς σύλλογοι με παρόμοια ποσοστά, βρέθηκαν να υιοθετούν διαφορετικές πρακτικές και να ικανοποιούν διαφορετικές ανάγκες.

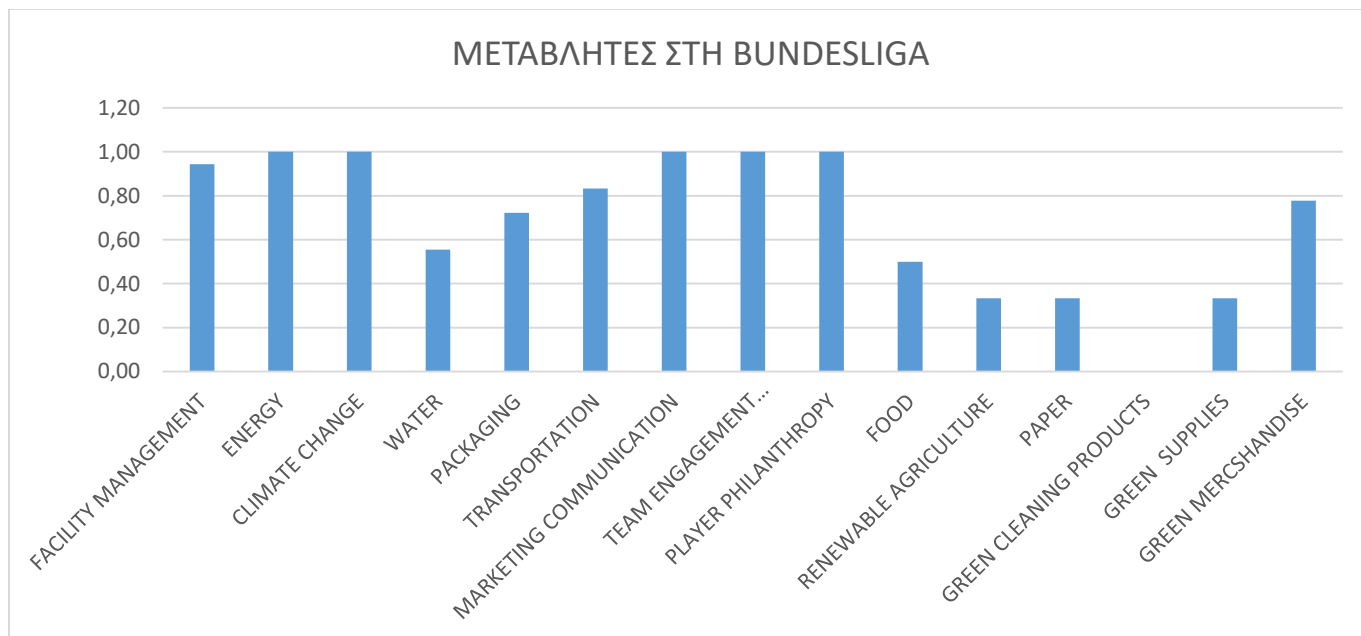
Διάγραμμα 2: Ομάδες Premier League

Σημαντικό είναι να αναφερθούν και οι δράσεις που γίνονται από την Premier League σαν σύνολο για την καταπολέμηση των επιπλοκών του ποδοσφαίρου στο φυσικό περιβάλλον. Ένα σημαντικό γεγονός που παρουσιάστηκε στο αγγλικό ποδόσφαιρο είναι η εφαρμογή του Green Football Weekend όπου 80 σύλλογοι ποδοσφαίρου συμμετείχαν, δημιουργώντας τις κατάλληλες

συνθήκες για την διεξαγωγή αγώνων με περιβαλλοντικό χαρακτήρα, θέτοντας ως “πράσινους” στόχους για τους θεατές τη χρήση πράσινων περιβραχιόνιων αλλά και τη δοκιμή και πώληση τροφίμων πλήρης φυτικής προέλευσης. Επίσης άξιο λόγου να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι στο πρωτάθλημα της Αγγλίας τη σεζόν 2021 έγινε η διεξαγωγή του πρώτου αγώνα που χαρακτηρίστηκε ως ουδέτερος προς το περιβάλλον (carbon-neutral) και συγκεκριμένα διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 2021 μεταξύ των Tottenham και Chelsea.

Πρωτάθλημα Bundesliga

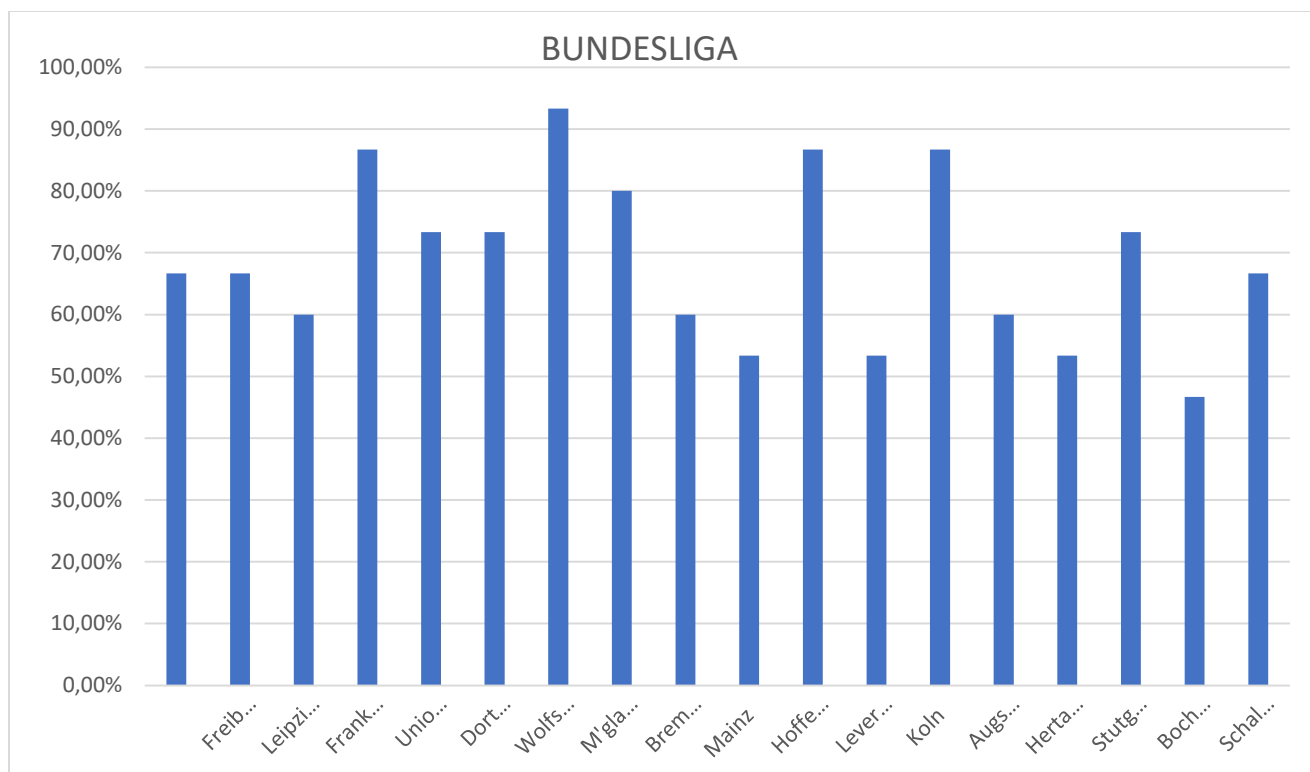
Η πρώτη κατηγορία του Γερμανικού επαγγελματικού πρωταθλήματος ποδοσφαίρου (Bundesliga) αποτελείται από 18 συλλόγους οι οποίοι διαφοροποιούνται κάθε χρόνο βάση του συστήματος προαγωγής. Η έρευνα διεξήχθη στους συλλόγους που συμμετείχαν στο πρωτάθλημα της πρώτης επαγγελματικής κατηγορίας την αθλητική σεζόν 2022-2023. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ένα θέμα που απασχολεί το γερμανικό ποδόσφαιρο στο σύνολο του και αυτό είναι αισθητό από τα μεγάλα ποσοστά που παρουσίασαν οι προαναφερόμενοι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι. Όλοι οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι ικανοποίησαν μέσα από την υιοθέτηση των πρακτικών τους πέντε από τις συνολικά 15 μεταβλητές, δίνοντας αισθητή προτεραιότητα στον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής και στον ρόλο τους ως μέρη της κοινωνίας, έχοντας να επιδείξουν ενέργειες φιλανθρωπίας από τους του παίκτες και της Κοινωνικής Συμμετοχής της ομάδας ως σύνολο. Επίσης όλες οι ομάδες επέδειξαν έργο στο Μάρκετινγκ Επικοινωνίας. Όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα (4.3) καμία ομάδα μέλος του Γερμανικού Πρωταθλήματος δεν παρουσίασε ενέργειες σχετικά με τη χρήση οικολογικών προϊόντων καθαρισμού.

Διάγραμμα 3: Μεταβλητές στην Bundesliga

Το σύνολο των 5 μεταβλητών που παρουσιάζουν 100% συμμετοχή κρίνεται εντυπωσιακό ενώ υπάρχει επιτυχία άνω του 70% για ακόμα 4 κατηγορίες. Συγκεκριμένα πλήρη έλεγχο εγκαταστάσεων στο 94% με μόνη εξαίρεση την Χέρτα Βερολίνου, ενέργειες σχετικά με χρήση κατάλληλων υλικών για τις συσκευασίες της τάξεως του 72%, ενέργειες σχετικά με την μετακίνηση της ομάδας αλλά και των φιλάθλων στο 83% καθώς και πώληση αγαθών με οικολογική χρήση ή δημιουργημένη από φιλικά προς το περιβάλλον αγαθά της τάξεως του 78%.

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για τους 18 συλλόγους και κατά πόσο οι πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που έχουν υιοθετήσει προσφέρουν λύσεις σε όλους τους απαραίτητους τομείς. Σημειώνεται ότι οι τιμές κυμαίνονται από 46,67% με την Bochumna είναι ο σύλλογος με την μικρότερο εύρος στις πρακτικές της ενώ το μεγαλύτερο αποτέλεσμα εμφανίζεται στην Wolfsburg με μόνη απώλεια να είναι η χρήση κατάλληλων προϊόντων καθαρισμού.

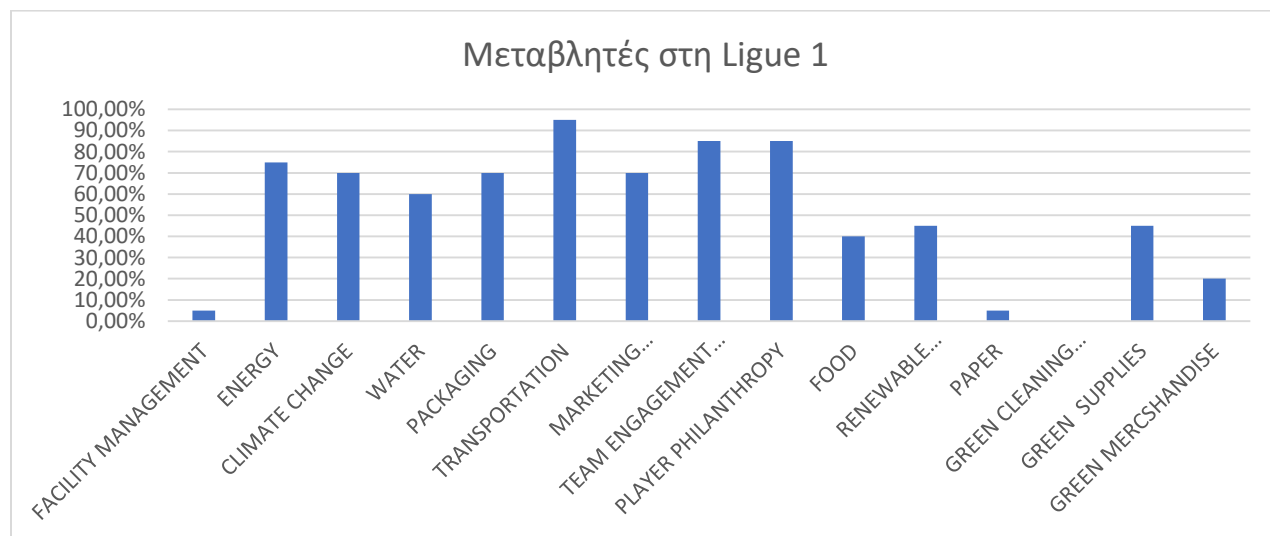
Διάγραμμα 4: Ομάδες στην Bundesliga

Παρόλο που οι σύλλογοι του Γερμανικού ποδοσφαίρου έχουν να επιδείξουν σημαντικό έργο σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, οι στόχοι του πρωταθλήματος συνεχίζουν να επεκτείνονται. Από την ποδοσφαιρική σεζόν 2023-2024 για να είναι δυνατή η έκδοση άδειας για τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους που αγωνίζονται στις πρώτες δύο επαγγελματικές κατηγορίες του Γερμανικού ποδοσφαίρου, έχουν τεθεί συγκεκριμένα περιβαλλοντικά κριτήρια που θα πρέπει να τηρούνται.

Πρωτάθλημα Ligue 1

Η πρώτη επαγγελματική κατηγορία του Γαλλικού ποδοσφαίρου αποτελείται από 20 ομάδες που διαφοροποιούνται με το τέλος κάθε ποδοσφαιρικής χρήσης βάση του συστήματος προαγωγής. Η έρευνα διεξήχθη στους είκοσι ποδοσφαιρικούς συλλόγους που μετείχαν στην πρώτη κατηγορία, την ποδοσφαιρική σεζόν 2022-2023. Παρόλο που είναι ξεκάθαρη η διάθεση και υιοθέτηση πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, δεν παρουσιάζεται καμία μεταβλητή που να ικανοποιείται σε απόλυτο βαθμό από τις ομάδες του Γαλλικού πρωταθλήματος, με το

95% των μελών να παρουσιάζουν πρακτικές σχετικά με τη μετακίνηση και μεταφορά. Αντίθετα μηδενικό ποσοστό παρουσιάστηκε στη χρήση οικολογικών αγαθών καθαρισμού.

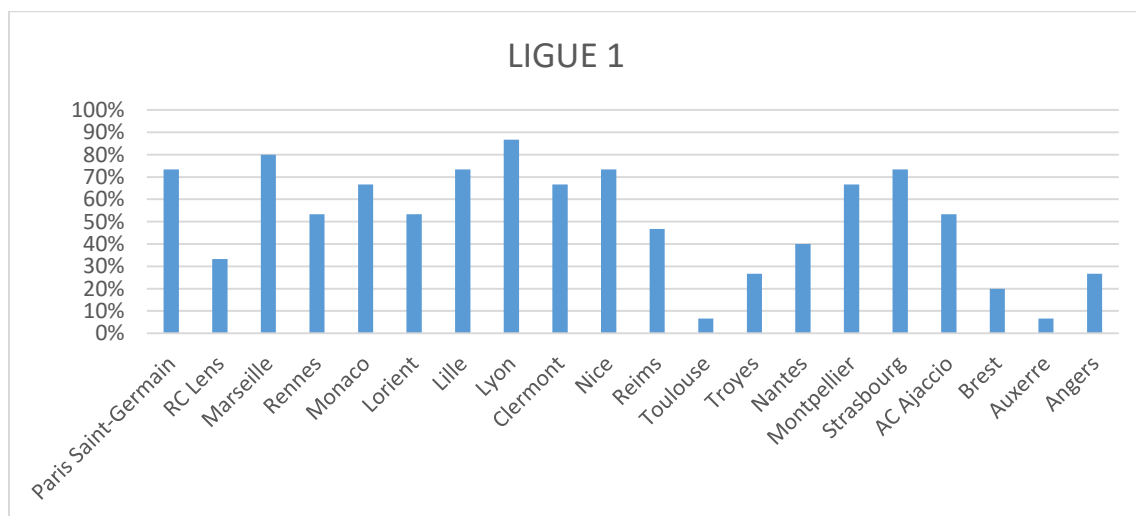

Διάγραμμα 5: Μεταβλητές στην Ligue 1

Τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τις δράσεις του Γαλλικού ποδοσφαίρου παρουσιάζουν μεγαλύτερο εύρος τιμών. Το υψηλότερο ποσοστό παρουσιάζεται στον τομέα της μεταφοράς και μετακίνησης με ποσοστό 95%, ενώ με ποσοστό 85% παρουσιάζονται η Κοινωνική Συμμετοχή και η ατομική φιλανθρωπική δράση των παιχτών. Επίσης με ποσοστό 70% και άνω παρουσιάζονται οι κατηγορίες της Ενέργειας, της κλιματικής αλλαγής, της χρήσης κατάλληλων συσκευασιών και της επικοινωνίας μάρκετινγκ.

Τα επιμέρους αποτελέσματα των γαλλικών συλλόγων παρουσιάζουν μεγαλύτερο εύρος σχετικά με τα άλλα δύο πρωταθλήματα. Όπως παρουσιάζεται παρακάτω ο σύλλογος με το μεγαλύτερο ποσοστό ικανοποίησης είναι Olympique Lyonnais με επιμέρους σκορ 87%, ενώ συνολικά έξι ομάδες παρουσιάζουν αποτελέσματα μικρότερο ή ίσα του 33%, και συγκεκριμένα:

1. RC Lens
2. Toulouse
3. Troyes
4. Brest
5. Auxerre
6. Angers

Διάγραμμα 6: Ομάδες στη Ligue 1

Πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας

1. Πλήρης έλεγχος αθλητικών εγκαταστάσεων (*Facilities Management*)

Ένας αθλητικός οργανισμός και ιδιαιτέρως, ένα ποδοσφαιρικός οργανισμός για την ομαλή λειτουργία του κάνει απαραίτητη χρήση αρκετών εγκαταστάσεων. Το γήπεδο της εκάστοτε ομάδας, το προπονητικό κέντρο, τα γυμναστήρια των οργανισμών και τα γραφεία του συλλόγου κρίνονται όλα απαραίτητα. Για να είναι δυνατή μια πιο φιλική προς το περιβάλλον καθημερινή λειτουργία του συλλόγου στο σύνολο του είναι αναγκαίο οι σύλλογοι να έχουν τον πλήρη έλεγχο των εκάστοτε εγκαταστάσεων για να μπορούν να εφαρμοστούν όλα τα μέτρα αυτά, που κρίνονται απαραίτητα για την υιοθέτηση της εκάστοτε περιβαλλοντικής πολιτικής ενός συλλόγου. Ο πλήρης έλεγχος των εγκαταστάσεων καθιστά εφικτή την εφαρμογή αυτών των μέτρων αποφεύγοντας την εκάστοτε διαπραγμάτευση βάση συμβολαίων αλλά και την αρχική απόφαση της εφαρμογής αυτών των πολιτικών αφαιρώντας πιθανές διαπραγματεύσεις με τους εκάστοτε ιδιοκτήτες.

Στο παραπάνω δείγμα συλλόγων μερικών εκ των κορυφαίων πρωταθλημάτων ποδοσφαίρου, το οποίο αυτόματα τους καθιστά και στους συλλόγους με την μεγαλύτερη οικονομική ισχύ, το σύνολο των συλλόγων που παρουσιάζουν πλήρη έλεγχο των αθλητικών

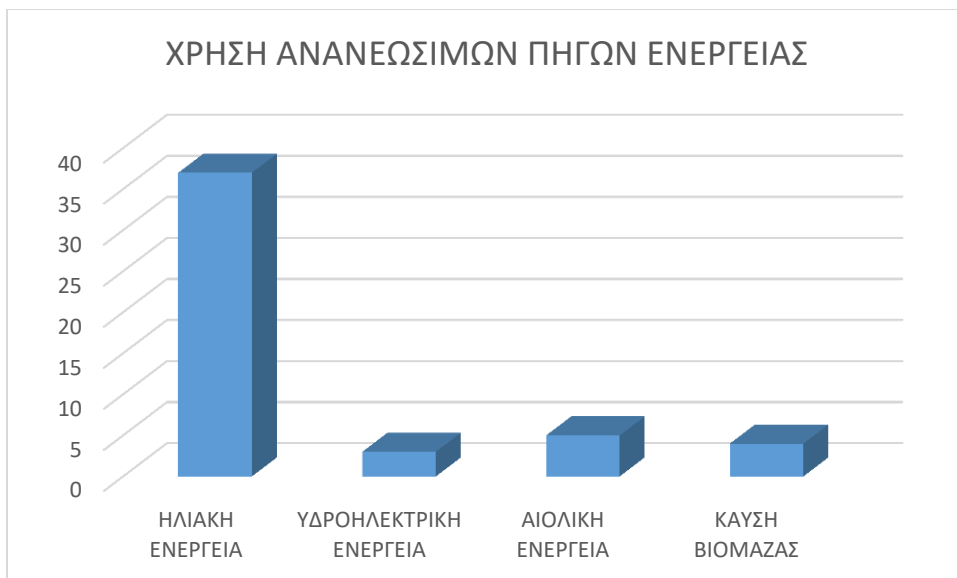
τους εγκαταστάσεων είναι 37 ομάδες εκ των 58 το οποίο αντιστοιχεί συνολικά σε ένα ποσοστό επιτυχίας 63,79%. Ο πλήρης έλεγχος των εγκαταστάσεων θέτεται ως μια προϋπόθεση για να γίνεται πιο εύκολα πραγματοποιήσιμη η υλοποίηση της εκάστοτε πολιτικής, όμως δεν καταδικάζει ως μη πραγματοποίηση την υλοποίηση για κανέναν σύλλογο που δεν την κατέχει.

2. Ενέργεια (Energy)

Η καθημερινή λειτουργία ενός συλλόγου απαιτεί τεράστιες ποσότητες ενέργειας και ειδικότερα η διεξαγωγή των αγώνων. Η φιλοξενία των οπαδών, ο φωτισμός του γηπέδου καθώς και η παράλληλη λειτουργία όλων των εγκαταστάσεων σε ένα γήπεδο (εστιατόρια, αποδυτήρια, γυμναστήρια κλπ.) σε συνάρτηση με το μέγεθος του εκάστοτε γηπέδου, ορίζουν την χρήση πράσινης ενέργειας ως απαραίτητη. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θέτεται ως ένα πολύ σημαντικό βήμα σχετικά με τον χαρακτηρισμό ενός οργανισμού ως “Πράσινου”.

Η κύρια πηγή ανανεώσιμης πηγή ενέργειας που χρησιμοποιείται στους παραπάνω συλλόγους είναι η ηλιακή ενέργεια, με την εγκατάσταση ειδικών πάνελ αποθήκευσης ηλιακής ενέργειας στις οροφές των γηπέδων να είναι η συνήθης λύση, ενώ σε μικρότερες περιπτώσεις εγκαταστάσεις πάνελ παρουσιάζονται και στα προπονητικά κέντρα. Άλλες διακεκριμένες μέθοδοι σε μικρότερα ποσοστά είναι η χρήση αιολικής ενέργειας, η χρήση υδροηλεκτρικής ενέργειας αλλά και η καύση βιομάζας. Άξιο αναφοράς είναι ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις γίνεται χρήση ενός συνδυασμού των παραπάνω πηγών ενέργειας.

Όμως η επένδυση ενός μεγάλου χρηματικού ποσού για την εγκατάσταση του παραπάνω απαραίτητου εξοπλισμού δεν κρίνεται απαραίτητη για την λειτουργία ενός συλλόγου με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Συμφωνίες με πιστοποιημένους παρόχους ενέργειας, με υπογραφή ειδικών συνθηκών όπου ο πάροχος δεσμεύεται να παραχωρήσει ενέργεια 100% δημιουργημένη από ανανεώσιμες πηγές είναι μια είναι μια πρακτική που ακολουθείται από 8 συλλόγους από το παραπάνω δείγμα, ενώ 4 σύλλογοι αναφέρουν ότι η ενέργεια τους αυτή είναι από 30% και πάνω από ανανεώσιμες πηγές.

Διάγραμμα 7: Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Ένας σύλλογος με αξιοσημείωτο έργο στην παραγωγή ενέργειας μέσω της συλλογής ηλιακής ενέργειας είναι η Bayer Munich. Συγκεκριμένα το εξειδικευμένο σύστημα συλλογής ηλιακής ενέργειας που χρησιμοποιεί έχει παράγει περισσότερη από την αναγκαία για να καλύψει την ετήσια κατανάλωση ενέργειας όλου του οργανισμού, με την παραπάνω ενέργεια να έχει την δυνατότητα να συντηρήσει πλήρως 500-600 σπίτια για έναν ολόκληρο χρόνο.

Η παραγωγή ενέργειας μέσω ειδικού εξοπλισμού για εκμετάλλευση των ακτινών του ήλιου είναι μια πρακτική που ακολουθεί πιστά η VfL Wolfsburg και σκοπεύει να επεκτείνει την έκταση που έχει αφιερωμένη στον συγκεκριμένο σκοπό. Οι παραπάνω πληροφορίες παρουσιάζονται αναλυτικά στην επίσημη ιστοσελίδα και την ενότητα «Social Commitment» του συλλόγου που εμφανίζεται στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://www.vfl-wolfsburg.de/en/vfl/corporate-responsibility/environment/climate-protection>

The club's greenhouse gas emissions will be significantly reduced in the coming years as a result of a series of concrete steps. For example, at VfL Wolfsburg the e-charging infrastructure will be expanded and both professional players and employees will increasingly use company cars from Volkswagen's fully electric ID. family in the future. In this way, VfL will contribute to climate-friendly forms of transport. Another driving force behind the energy transition is self-produced solar power. In the coming year, the Wolves will expand their photovoltaic system in order to generate even more green and affordable electricity from sunlight. Another measure to reduce CO2 emissions will be the conversion to more climate-friendly natural gas.

3. Κλιματική Αλλαγή (Climate Change)

Παρά το γεγονός ότι η ενέργεια που χρησιμοποιείται για τη λειτουργία των ποδοσφαιρικών συλλόγων προέρχεται κατά μεγάλο ποσοστό από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, είναι σημαντικό να εξεταστούν και τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει οι σύλλογοι για να μειώνουν τη χρήση ενέργειας που απαιτείται για την καθημερινή τους λειτουργία.

Ένας ποδοσφαιρικός σύλλογος για να είναι δυνατό να λειτουργήσει σε καθημερινή βάση, απαιτεί τη χρήση πολλαπλών εγκαταστάσεων, από την χρήση των γηπέδων για αγώνες και προπονήσεις, στα αποδυτήρια, τα εστιατόρια αλλά και τα δωμάτια φιλοξενίας απαιτούν μεγάλες ποσότητες ενέργειας για να λειτουργήσουν. Συγκεκριμένα, ενέργεια απαιτείται για τον φωτισμό, τη θέρμανση αλλά και τη σίτιση των εργαζομένων και των αθλητών.

Για την μείωση της ενέργειας προκρίθηκε η χρήση και εγκατάσταση φωτισμών τεχνολογίας LED, συγκεκριμένα 40 ομάδες από το παραπάνω δείγμα πρόκριναν τη χρήση φωτισμού LED. Τα γήπεδα των παραπάνω ποδοσφαιρικών ομάδων είναι τεράστιας έκτασης και η χρήση φωτισμού χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας παρουσιάζει μεγάλη μείωση της συνολικής ενέργειας. Επίσης εγκατάσταση φωτισμού LED έγινε και στα εσωτερικά σημεία των εγκαταστάσεων, όπως τα εστιατόρια και τα αποδυτήρια.

Ένα δεύτερο σημαντικό μέτρο είναι η χρήση αισθητήρων καταγραφής κίνησης, ως χρήσιμο εργαλείο στους εσωτερικούς χώρους του γηπέδου για να διασφαλίζεται η σωστή διαχείριση της ενέργειας και να εξαλείφονται απώλειες ενέργειας λόγω μη απαραίτητης χρήσης. Συγκεκριμένα 17 ομάδες έχουν εγκαταστήσει αισθητήρες κινήσεις στους χώρους τους. Ενώ για τη μείωση της ενέργειας που απαιτείται για τη θέρμανση 12 ομάδες έχουν εγκαταστήσει ειδικά συστήματα θέρμανσης λέβητα.

And the club's parent company, OL Groupe, is perhaps embarking on its most ambitious sustainability partnership yet alongside electric utility multinational, Engie, solar energy firm Reservoir Sun, and Jo-Wilfried Tsonga's All in Academy tennis centre.

The group will establish the OL Vallée project (image above), described as the "solarisation of an entire local ecosystem".

During the first stage of the partnership, four projects will take place: Olympique Lyonnais' Groupama Stadium car park will be installed with solar shades and charging stations for electric vehicles; photovoltaic panels will be added to the roof of the Groupama OL training centre; a solar roof will be contracted for the All in Academy, located to the south of the stadium; and a new multisports arena being planned for the site will be developed with solar panels.

A "solar self-consumption" system that will be installed in the training ground will supply power to other venues on the site, including the 60,000-capacity Groupama Stadium.

All the solar devices for the first stage of the project will have a capacity of around 10 MW – enough to cover part of the needs of the stadium, the new arena and around 2,500 houses, saving 164 tonnes of carbon emissions per year.

At the unveiling of the project, Jean-Michel Aulus, president of Olympique Lyonnais, said the motivation was for the club to "set an example in

Άξια αναφοράς είναι τα παραδείγματα των Clermont FC και Schalke FC, όπου ακολούθησαν διαφορετικές πρακτικές με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας. Συγκεκριμένα για να καταπολεμήσει την ανάγκη θέρμανσης των γηπέδων η Clermont ενέκρινε ως κατάλληλη λύση την αντικατάσταση του γηπέδου της έδρας της αλλά και των γηπέδων των προπονητικών κέντρων με φυσικό γρασίδι, το οποίο μειώνει οποιαδήποτε ανάγκη ενέργειας για την συντήρηση του τεχνητού χλοοτάπητα. Ενώ η Schalke για τη μείωση της ενέργειας προχώρησε σε

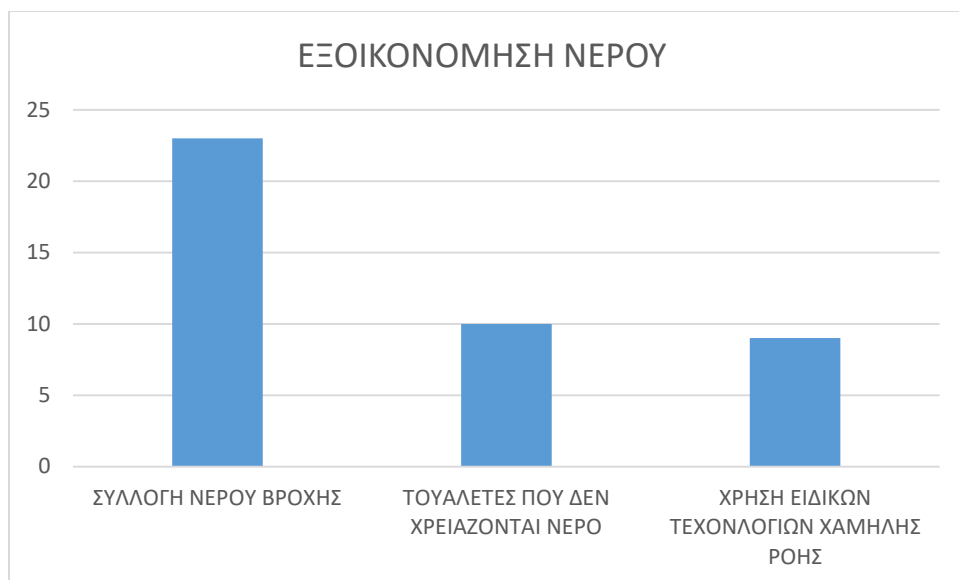
αντικατάσταση όλων των ηλεκτρικών συσκευών που χρειάζονται για σίτιση με ηλεκτρικές συσκευές φιλικές προς το περιβάλλον, οι οποίες απαιτούν χαμηλή κατανάλωση ενέργειας.

4. Νερό (Water)

Το νερό είναι ένα απαραίτητο στοιχείο στην καθημερινή λειτουργία ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου. Η συντήρηση και διατήρηση του γηπέδου σε άριστη κατάσταση, η μεγάλη χρήση των τουαλετών σε ημέρες αγώνων, αλλά και η συντήρηση των κήπων και η χρήση καθαριότητας καθιστούν αναγκαίες τεράστιες ποσότητες νερού.

Έχοντας ως στόχο την μείωση των απαιτήσεων νερού από τα συστήματα ύδρευσης, οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι των παραπάνω πρωταθλημάτων χρησιμοποιούν μια αρκετά μεγάλη ποικιλία λύσεων. Το κυριότερο σύστημα είναι η συλλογή νερού από τη βροχή. Συγκεκριμένα 23 από τους 58 συλλόγους με ποσοστό 39,65% έχουν προχωρήσει σε εγκατάσταση δεξαμενών νερού στις οροφές του. Στη συνέχεια το νερό αυτό χρησιμοποιείται για έναν αριθμό καίριων διαδικασιών. Το πότισμα των γηπέδων μέσω υπόγειων συστημάτων κίνησης νερού, η χρήση ως καζανάκι για τις τουαλέτες αλλά και το πότισμα κήπων είναι οι κυριότερες λειτουργίες που χρησιμοποιείται το συλλεγμένο νερό από βροχή, αποφεύγοντας τη χρήση του προς απευθείας κατανάλωση.

Επίσης σημαντικές επενδύσεις γίνονται σε νέες τεχνολογίες για τον καθαρισμό των τουαλετών. Συγκεκριμένα σε 10 ομάδες από το παραπάνω δείγμα παρουσιάζονται ειδικές τουαλέτες που λειτουργούν χωρίς νερό για να πραγματοποιηθεί ο καθαρισμός. Ενώ 9 ομάδες κάνουν χρήση ειδικών αισθητήρων χαμηλής ροής νερού σε όλες τις εγκαταστάσεις τους για να αποφεύγεται η άσκοπη χρήση νερού.

Διάγραμμα 8: Εξοικονόμηση νερού

Όπως φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα η Borussia Dortmund FC παρουσιάζει μέσω του Sustainability Report της ένα εύρος πρακτικών για την μείωση της χρήσης νερού, χρησιμοποιώντας νερό συλλεγμένο από την βροχή για την ύδρευση του αγωνιστικού της χώρου.

Water and wastewater

Using water and waste water responsibly is important to us. Of note in this area are the intensive up-keep of the stadium pitch and training ground and the wastewater from SIGNAL IDUNA PARK. We collect information about and manage our consumption of fresh water. Furthermore, we use rainwater to irrigate and water our pitches in Brackel in an attempt to reduce our use of fresh water to the bare minimum. To this end, water metres are installed at individual locations in order to collect detailed information about our water consumption.

Borussia Dortmund's waste water is routed to the city's canal system in compliance with the applicable requirements. The water used for the pitches is absorbed by the grass or evaporates; any excess water seeps into the ground. The responsible handling of fertilisers or pesticides verifiably prevents these from being introduced into the groundwater. The DFB rules and regulations pertaining to pitch conditions do not apply to the training ground. That

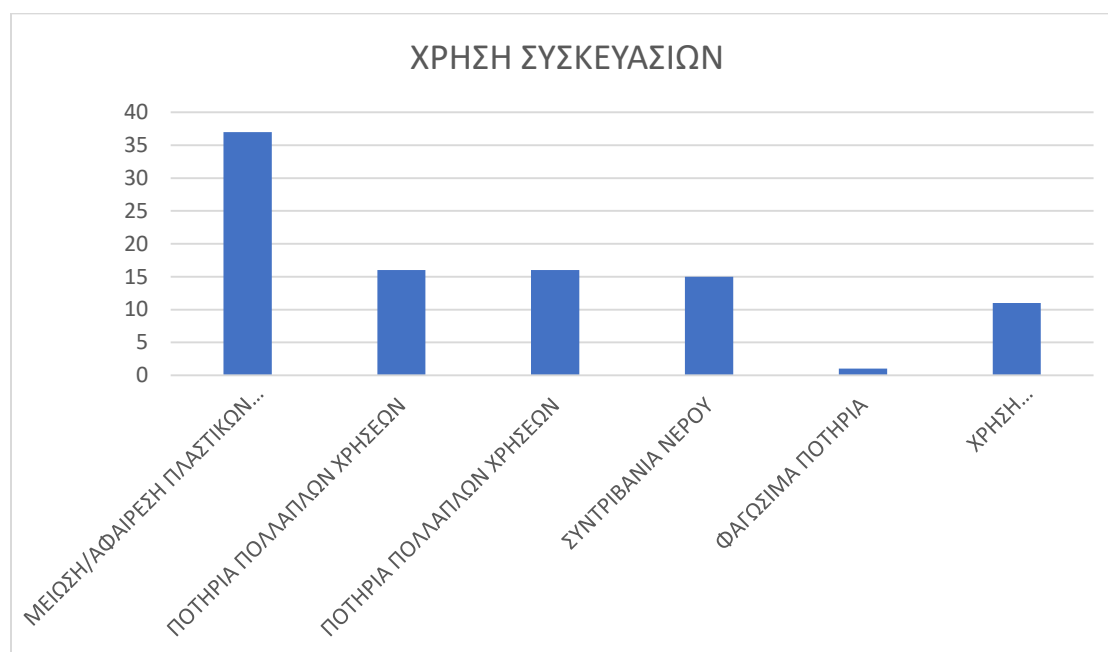
5. Συσκευασία (Packaging)

Μια από τις άμεσες ανάγκες που παρουσιάζονται στο παγκόσμιο στερέωμα είναι η μείωση ή κατάργηση χρήσης πλαστικού. Σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα είναι συνήθη πρακτική για τους θεατές η αγορά φαγητού και αναψυκτικών από τα μαγαζιά του γηπέδου, το οποίο παραδοσιακά συνοδευόταν με υψηλή χρήση πλαστικών μίας χρήσης ή μη ανακυκλώσιμων συσκευασιών τροφής. Με σκοπό την απόλυτη εξάλειψη αυτών των αντικειμένων ή την αισθητή μείωση, εμφανίζονται ποικίλες πρακτικές από τους συλλόγους του Ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου.

Πρώτος στόχος ήταν η αισθητή/μείωση ή ολική αφαίρεση των πλαστικών ποτηριών μιας χρήσης από τα σημεία πώλησης φαγητού, μια πρακτική που ακολουθήθηκε από 37 από τους 58

συλλόγους με ποσοστό 63,79%. Αντίθετα προωθήθηκε η λύση ποτηριών πολλαπλής χρήση από το 27,59%(16 σύλλογοι) ή τα χάρτινα κιβώτια νερού από το 3,45% (2 σύλλογοι) αλλά και η χρήση για συγκεκριμένα ζεστά ροφήματα ποτηριών που μπορούσαν να καταναλωθούν ως τροφή από το 1,72% (1 σύλλογο).

Εκτός από την αντικατάσταση ποτηριών κρίθηκε απαραίτητη και η μείωση των πλαστικών μπουκαλιών νερού μιας χρήσης και προκρίθηκαν διάφορες λύσεις. Διαδεδομένη λύση είναι η εγκατάσταση ειδικών σιντριβανιών νερού σε γήπεδα αλλά και στις γενικότερες εγκαταστάσεις του οργανισμού από το 25,86%(15 σύλλογοι). Τέλος σχετικά με τις συσκευασίες τροφίμων ή το περιτύλιγμα αυτών συναντάται σε ποσοστό 18,97% (11 σύλλογοι) η χρήση βιοδιασπώμενων ή ανακυκλώσιμων υλικών και η χρήση ξύλινων μαχαιροπίρουνων σε ποσοστό 22,41% (13 σύλλογοι).

Διάγραμμα 8: Χρήση συσκευασιών

Μερικές από τις παραπάνω πρακτικές χρησιμοποιούνται από την Arsenal FC, συγκεκριμένα η αφαίρεση πλαστικών ποτηριών και η χρήση φιλικών προς το περιβάλλον καλαμακιών και μαχαιροπίρουνων, όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του συλλόγου στο παρακάτω σύνδεσμο:

- Our re-usable cup scheme replaces all single use plastic pint and half pint cups, as well as paper soft drinks cups
- Arsenal was the first PL club to trial the scheme at the 2018/19 season
- We have since fully implemented the scheme at the start of 2019/20
- The scheme saves the use of approx. 20,000 single use plastic cups per game = more than half a million per season (including domestic and European cup games)
- We have already saved the use of 320,000 plastic cups since we started the project at the end of last season
- We have also replaced plastic straws and stirrers with paper and wooden alternatives

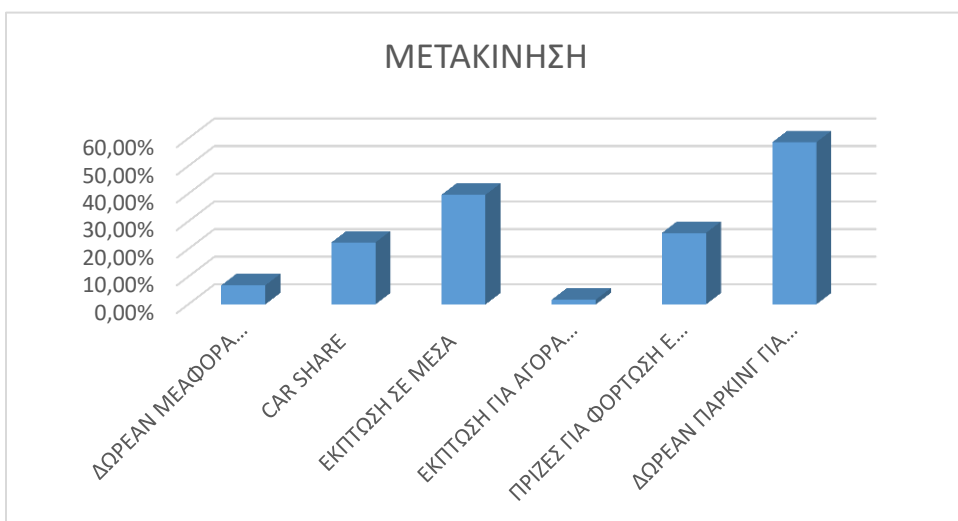
6. Μετακίνηση (Transportation)

Οι ποδοσφαιρικοί αγώνες προσελκύουν πληθώρα φιλάθλων, ιδιαίτερα μεταξύ ομάδων των κορυφαίων πρωταθλημάτων που εξετάζονται στο δείγμα μας. Οι φίλαθλοι σε συνδυασμό με το εργασιακό προσωπικό του συλλόγου που ταξιδεύει καθημερινά στις εγκαταστάσεις αν έπαιρναν την απόφαση να μετακινηθούν με τα προσωπικά τους αυτοκίνητα θα δημιουργούσαν τεράστιες εκπομπές ρύπανσης της ατμόσφαιρας καθώς και τεράστια κυκλοφοριακή συμφόρηση.

Με σκοπό να αποφευχθούν τα παραπάνω δημιουργήθηκαν οι εξής πρακτικές για να προωθηθούν εναλλακτικές μορφές μετακίνησης από και προς τα γήπεδα ιδιαίτερα στις ημέρες αγώνων. Η πιο διαδεδομένη πρακτική που υιοθετήθηκε είναι η εγκατάσταση ειδικών θέσεων στάθμευσης ποδηλάτων έξω από τα γήπεδα ώστε να προωθηθεί η χρήση ποδηλάτου συγκεκριμένα συμμετείχαν συνολικά το 58,62% (34 σύλλογοι) του συνολικού δείγματος. Ενώ το

25,85% (15 σύλλογοι) έχει εγκαταστήσει ασφαλής χώρους που περιλαμβάνουν ειδικό εξοπλισμό φόρτισης για ηλεκτρονικά ποδήλατα και σκούτερ ώστε να προωθηθεί και η χρήση των παραπάνω.

Όσον αφορά όμως θεατές που δεν έχουν στην κατοχή τους τα παραπάνω έχουν προκριθεί και άλλες λύσεις, συγκεκριμένα το 39,66% (23 σύλλογοι) των συλλόγων έχει συνάψει ειδικές συμφωνίες με τους οργανισμούς των τοπικών Μέσων Μαζικής Μεταφοράς ώστε να μπορούν οι θεατές να μετακινηθούν δωρεάν με τα τοπικά μέσα μεταφοράς τις ημέρες των αγώνων ή να έχουν μια σημαντική έκπτωση στο παράβολο του εισιτηρίου και το 6,9% (4 σύλλογοι) παρέχει δωρεάν μεταφορά με λεωφορείο για το προσωπικό του συλλόγου. Τέλος, για τους θεατές που κρίνουν απαραίτητη τη μεταφορά τους με αυτοκίνητο έχουν δημιουργηθεί ειδικές ιστοσελίδες για την κοινή χρήση θεατών προερχόμενοι από κοινές περιοχές από το 6,9% του δείγματος).

Διάγραμμα 9: Μετακίνηση

Παράδειγμα:

Η φιλική προς το περιβάλλον μετακίνηση είναι ένα θέμα στο οποίο παρουσιάστηκαν ένα μεγάλο εύρος πρακτικών, με ομάδες να παρουσιάζουν παραπάνω από μια επιλογές για τους φιλάθλους τους, αλλά και για τις μετακινήσεις των εργαζομένων τους. Η Crystal Palace FC όπως παρουσιάζεται στην επίσημη ιστοσελίδα της παρουσιάζει ένα εύρος των παρακάτω επιλογών

αλλά και ενώ μετά από κάθε εντός έδρας αγώνα μοιράζει ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια σχετικά με τον τρόπο άφιξης των φιλάθλων στους αγώνες. Ο σύνδεσμος για την επίσημη ιστοσελίδα είναι ο παρακάτω:

<https://www.cpfc.co.uk/information/environmental-statement/>

PUBLIC TRANSPORT

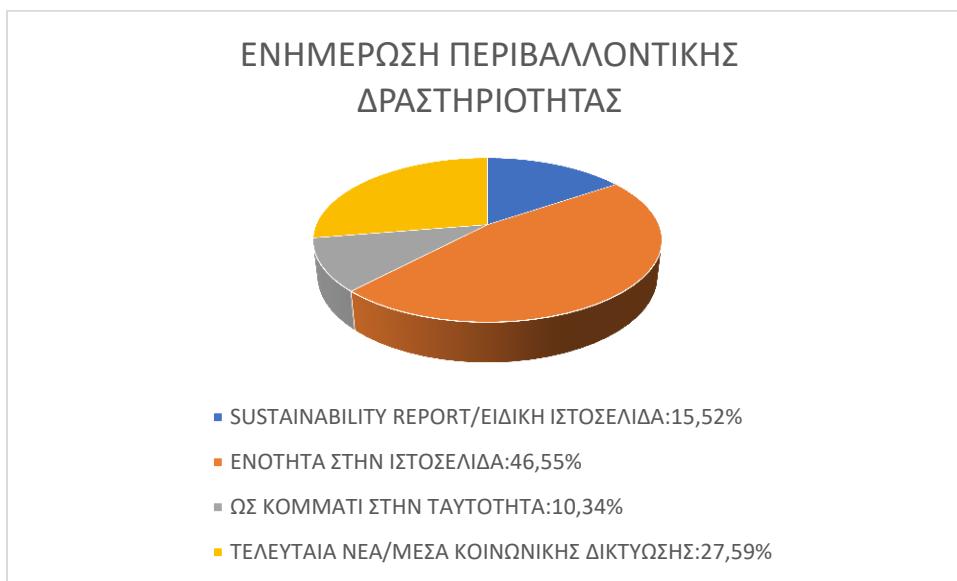
- // Our teams all travel to matches by rail or coach, unless absolutely necessary.
- // We are partnered with the UK's first green train booking service, [Train Hugger](#). Train Hugger plant one tree for every booking made via a unique link through the club's website and emails. Our fans pay the same price for their train tickets and make a positive local impact every time they book a journey to the match.
- // We provide bike storage areas for supporters and staff on matchdays.
- // We offer competitively priced coach travel to most away games for our travelling supporters.
- // After every home matchday, ticket holders are offered the opportunity to fill in a survey – which asks supporters about mode of travel. During the 2022-23 season, more than half of matchday survey respondents (amounting to several thousands) have travelled by public transport (53%), and this figure would be significantly higher had it not been for multiple train strikes.
- // A recent matchday fan experience survey conducted by Premier League polled 1,008 CPFC supporters along with 31,000 Premier League attending fans across all clubs (research conducted between 10 Oct 2022 – 30 Nov 2022, by Yonder and the Premier League). It found Crystal Palace fans over index on train travel to both home matches and away matches. In 22/23 season, 43% of Palace fans polled travelled to home matches by train, with 56% travelling by train for away matches. Personal car usage is considerably lower than the league average amongst Palace fans polled on matchday habits, with 35% using their car for home matches and 31% for away respectively.

Επικοινωνία Μάρκετινγκ (Marketing Communications)

Το έργο των αθλητικών συλλόγων ως προς την περιβαλλοντική βιωσιμότητα κρίνεται ως ένας εξαιρετικός παράγοντας επιρροής που μπορεί να προωθήσει την υιοθέτηση μιας φιλικής

προς το περιβάλλον συμπεριφοράς για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη ενός συλλόγου. Η κύρια πηγή έγκυρων πληροφοριών για έναν αθλητικό σύλλογο είναι η επίσημη ιστοσελίδα.

Οι παραπάνω σύλλογοι παρουσιάζουν πλούσιο έργο σχετικά με τις πρακτικές της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Είναι σημαντικό οι παραπάνω πληροφορίες να παρουσιάζονται με κατάλληλο τρόπο ώστε να είναι δυνατή η άντληση των πληροφοριών. Στο παραπάνω δείγμα παρουσιάστηκαν συγκεκριμένα εννέα (9) ομάδες που εκδίδουν το ειδικό “Sustainability Report” ή έχουν ξεχωριστή ειδική ιστοσελίδα όπου αναφέρουν τις πρακτικές τους περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, ενώ είκοσι επτά (27) ομάδες αφιερώνουν ξεχωριστό κομμάτι της ιστοσελίδας τους στην περιβαλλοντική τους πολιτική. Από τις υπόλοιπες ομάδες, έξι (6) από αυτές περιέχουν στην υποκατηγορία που αναφέρεται στην ταυτότητά του συλλόγου σε ξεχωριστό κομμάτι για την γενική τους συμπεριφορά ως προς το περιβάλλον, ενώ για τις υπόλοιπες δεκαέξι (16) ομάδες οι πληροφορίες σχετικά με τις ενέργειες τους εμφανίζονται κυρίως στην κατηγορία τελευταίων νέων ή στα επίσημα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Διάγραμμα 10: Ενημέρωση Περιβαλλοντικής Δραστηριότητας

Παράδειγμα:

Στο παράρτημα της εργασίας συμπεριλαμβάνεται το απόσπασμα που αναφέρεται στο έργο της Borussia Dortmund FC σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, όπως έχει αποκοπεί από το

Sustainability Report του οργανισμού για την αθλητική σεζόν 2021-2022. Ενώ σύλλογοι παρουσιάζουν το πλήρες έργο τους σε ειδικά διαμορφωμένες υποκατηγορίες στην ιστοσελίδα τους. Ένα παράδειγμα είναι η ειδικά διαμορφωμένη ιστοσελίδα του συλλόγου Tottenham Hotspur FC αφοσιωμένη στο πλήρες έργο του συλλόγου σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και ειδικότερα ξεχωρίζει η πλήρης καταμέτρηση των εκπομπών αερίων του οργανισμού στο σύνολο του, ένα μέρος των οποίων φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα. Η πλήρης αναφορά του οργανισμού μπορεί να βρεθεί στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://www.tottenhamhotspur.com/the-stadium/passionate-about-our-planet/>

Emissions Scope and Scope 3 Category	June 2021 - July 2022 GHG Emissions (tCO2e)
Scope 1	3,523
Gas	3,347
Transport (excluding grey fleet)	83
F-Gas	93
Scope 2 (location-based)	4,458
Scope 2 (market-based)	0
Scope 3	76,698
1. Purchased Goods and Services	14,708
2. Capital goods	11,357
3. Fuel-related emissions	2,428
4. Upstream Transportation and Distribution	327
5. Waste generated in operations	21
6. Business travel	5,714
7. Employee commuting	1,092
8. Upstream leased assets	Not Applicable

7. Κοινωνική Συμμετοχή (Team Community Engagement)

Η ικανότητα ενός αθλητικού συλλόγου να διαμοιράσει τις κατάλληλες πληροφορίες για την ανάγκη υιοθέτησης μιας φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς, δεν περιορίζεται με την

παράθεση δεδομένων στην επίσημη ιστοσελίδα του. Η επιρροή που έχει τις δυνατότητες να ασκήσει στην κοινωνία ένας ποδοσφαιρικός σύλλογος λόγω του πλήθους των θεατών δεν βρίσκει περιορισμούς, έτσι δημιουργείται μια πρώτης τάξεως ευκαιρία στους συλλόγους μέσα από την ενεργή κοινωνική συμμετοχή να εκπαιδεύσει το κοινωνικό σύνολο αλλά και να αυξήσει την ευαισθητοποίηση.

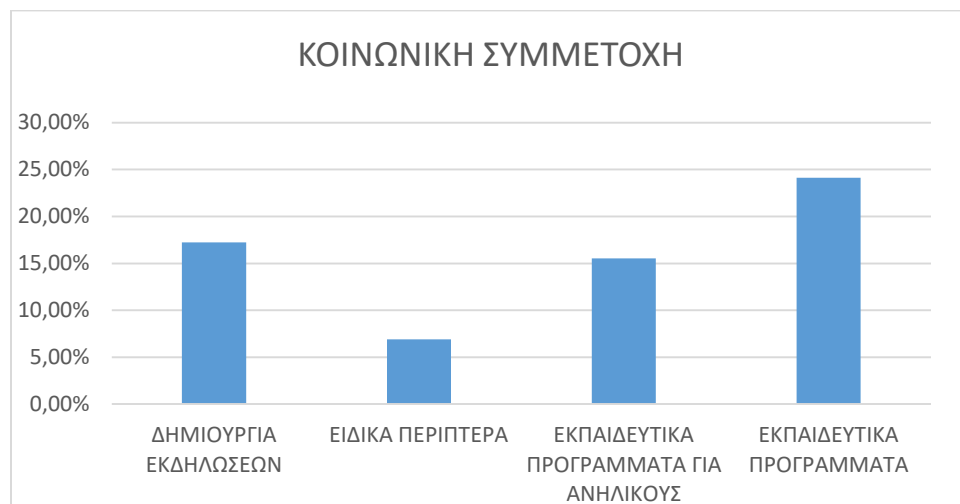
Παράδειγμα:

Όπως φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα, η εκπαίδευση των φιλάθλων είναι μια από τις τέσσερις κεντρικές αξίες του «The Halo Effect» της περιβαλλοντικής καμπάνιας της Southampton FC και μπορεί να βρεθεί στο Sustainability Review του συλλόγου.

Με στόχο τα παραπάνω, οι εξεταζόμενοι σύλλογοι του δείγματος βρίσκονται να σχεδιάζουν και να εκτελούν τις κατάλληλες συνθήκες εκπαίδευσης του κοινού. Συγκεκριμένα, το 17,24% (10 σύλλογοι) του δείγματος έχει ενεργή συμμετοχή στον σχεδιασμό και την εκτέλεση ειδικών εκδηλώσεων με κεντρικό σκοπό την ευαισθητοποίηση του κοινού. Μια άλλη πρακτική, είναι η σύσταση και εγκατάσταση περιπτέρων σε εκδηλώσεις που δεν έχουν ως κεντρικό τους θέμα την περιβαλλοντική βιωσιμότητα αλλά και σε αγώνες το οποίο ακολουθείτε από το 6,90% (4 σύλλογοι). Τέλος, με στόχο την εκπαίδευση δημιουργούνται ειδικά σχεδιασμένα σεμινάρια, με φυσική παρουσία ή διαδικτυακή, μέσω συνήθως της επίσημης ιστοσελίδας από το 24,14% (14 σύλλογοι), ενώ το 15,52% (9 σύλλογοι) παρουσιάζει ειδικά

σχεδιασμένα προγράμματα για ανήλικους τα οποία παρουσιάζονται σε συνεργασία με τα τοπικά σχολεία ή στις ίδιες τις ακαδημίες των συλλόγων.

Διάγραμμα 11: Κοινωνική συμμετοχή

8. Ατομική Φιλανθρωπία Αθλητών (Player Philanthropy)

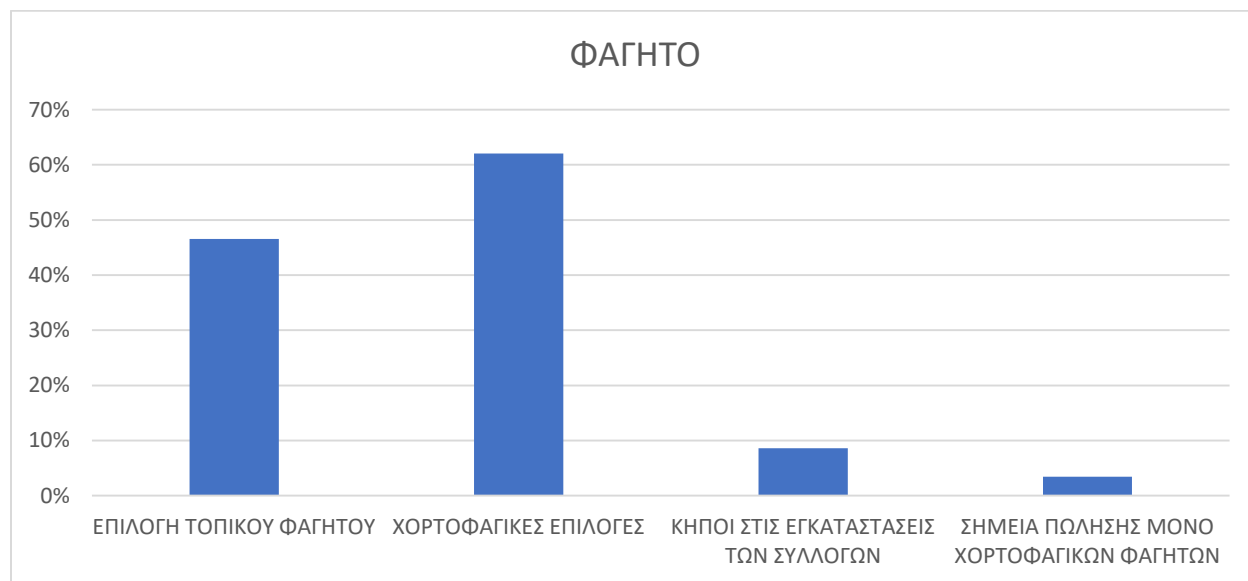
Η ατομική διάθεση για την φιλανθρωπία των αθλητών εξετάζεται στο σύνολο της και πως αυτή παρουσιάζεται από τις επίσημες ιστοσελίδες των ποδοσφαιρικών συλλόγων. Οι πρακτικές των συλλόγων επωφελούνται από τη συμμετοχή των αθλητών τους στις δράσεις και πρακτικές που χρησιμοποιούν σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η συμμετοχή αυτών στις εκπαιδευτικές δράσεις καθώς και η διαφήμιση των ατομικών τους ενεργειών μέσα από την υπό-ενότητα των Τελευταίων Νέων του συλλόγου στοχεύει στην αύξηση του ενδιαφέροντος των φιλάθλων αλλά και στην προσέλκυση ενδιαφέροντος σε αυτά τα γεγονότα. Με ποσοστό 94.28% το παραπάνω δείγμα κρίνεται ως άκρως πετυχημένο αναφορικά με τη διαφήμιση της ατομικής φιλανθρωπίας των αθλητών τους.

9. Φαγητό (Food)

Με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία ενός αθλητικού οργανισμού απασχολείται ένα σεβαστό σύνολο προσωπικού στην καθημερινή του λειτουργία εκτός από τους αθλητές του συλλόγου και τους αθλητές των πολλαπλών τμημάτων ακαδημιών. Η σίτιση των παραπάνω απαιτεί μεγάλες ποσότητες τροφής και την ασταμάτητη λειτουργία των εστιατορίων, ενώ

συνυπολογίζοντας την επίσκεψη των θεατών στην διεξαγωγή αγώνων στους εντός έδρας αγώνες προκύπτει μέγιστη ζήτηση.

Ένα σημαντικό μέτρο που παρουσιάζεται είναι η προσθήκη στα επιμέρους μενού των εστιατορίων χορτοφαγικών ή φυτοφαγικών τροφών έχοντας ως στόχο εκτός από την μείωση της κατανάλωσης κρέατος αλλά και την προώθηση των τροφών με σκοπό την υιοθέτηση του από τους καταναλωτές στην καθημερινότητα τους, συγκεκριμένα το 62,07% του δείγματος παρουσιάζει αυτής της φύσεως επιλογές στα εστιατόρια των γηπέδων και των προπονητικών κέντρων, ενώ το 3,45% έχει εγκαταστήσει σημεία πώλησης αποκλειστικά χορτοφαγικών προϊόντων. Στη συνέχεια έχοντας ως στόχο τη μείωση των απαραίτητων χιλιομέτρων για την συλλογή των υλικών αλλά και την οικονομική ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών το 46,55% του δείγματος έχει συνάψει συνεργασίες ώστε να αγοράζει όλα τα απαραίτητα προϊόντα από τοπικούς ή εθνικούς παραγωγούς. Τέλος, το 8,62% έχει προχωρήσει στη δημιουργία βοτανικών κήπων και λαχανικών τα οποία παρέχουν υλικά για τη σύνθεση των τροφών.

Διάγραμμα 12: Φαγητό

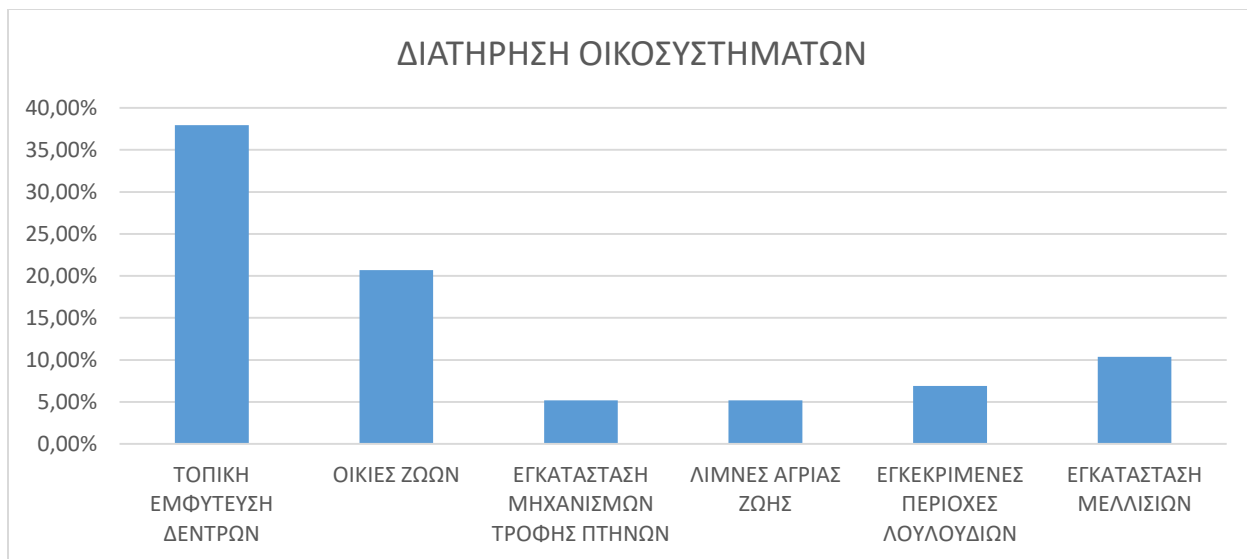
10. Ανανεώσιμη Γεωργία (Sustainable Agriculture)

Τα τοπικά οικοσυστήματα διαχρονικά διαταράσσονται από τη δημιουργία μεγάλων εγκαταστάσεων όπως αθλητικά γήπεδα. Σε συνδυασμό με την συνεχόμενη φθορά του φυσικού περιβάλλοντος και τη μείωση του πληθυσμού της τοπικής χλωρίδας και πανίδας στα αστικά

κέντρα από την αυξημένη ρύπανση και των μεγάλων εκτάσεων που απασχολούν κατά γενικό κανόνα οι κορυφαίοι αθλητικοί σύλλογοι, δημιουργείται η ανάγκη για θεσμοθέτηση πρακτικών κατάλληλων για τη διατήρηση και τη βελτίωση των τοπικών οικοσυστημάτων.

Η διοργάνωση συχνών πρωτοβουλιών εμφύτευσης δέντρων στα τοπικά πλαίσια ακολουθείται από το 37,93% του δείγματος, με την ευπρόσδεκτη συμμετοχή εθελοντών από τους φίλαθλους αλλά και από το προσωπικό της εταιρείας. Συγκεκριμένα η Wolfsburg F.C. στις εγκαταστάσεις της έχει να επιδείξει το δικό της δάσος με πληθυσμό άνω των 2,000 δένδρων, ενώ αξιοσημείωτο είναι ο συνδυασμός της πρωτοβουλίας αυτής με τις επιδόσεις των ποδοσφαιρικών τμημάτων, όπου η Southampton FC προχωράει στην εμφύτευση 250 δέντρων κάθε φορά που ένας νέος ποδοσφαιριστής του τμήματος κάνει την πρώτη του εμφάνιση, ενώ η Montpellier HSC δεσμεύτηκε να φυτεύσει 5 δέντρα για κάθε γκολ που θα σκοράρει το ποδοσφαιρικό τμήμα για την ποδοσφαιρική σεζόν 2019/2020.

Άλλες αξιοσημείωτες πρακτικές που παρουσιάζονται, είναι η δημιουργία οικισμών συγκεκριμένων ζώων και εντόμων, με το 20,69% (12 σύλλογοι) του δείγματος να έχει εγκαταστήσει μια ποικιλία από οικισμούς για σκαντζόχοιρους, νυχτερίδες, χήνες και έντομα. Η εγκατάσταση μηχανισμών τροφής για πτηνά και η δημιουργία τεχνητών λιμών μικρού μεγέθους παρουσιάζεται στο 5,17%, ενώ από το 6,90% έχουν διαμορφωθεί ειδικοί προστατευμένοι χώροι για την εμφύτευση άγριων λουλουδιών και φυτών. Ένα μείζον παγκόσμιο ζήτημα σχετικά με την διατάραξη των οικοσυστημάτων είναι η φθίνουσα πορεία του πληθυσμού των μελισσών, με το 10,34% του δείγματος να έχει εγκαταστήσει μελίσσια στις εγκαταστάσεις τους.

Διάγραμμα 13: Διατήρηση Οικοσυστημάτων

Παράδειγμα:

Σχετικά με την ανανεώσιμη γεωργία το συνολικό έργο της Liverpool FC όπως παρουσιάζεται στο «The Red Way» παρουσιάζει πολλές από τις παραπάνω πρακτικές και συγκεκριμένα την εγκατάσταση οικιών ζώων και μηχανισμών τροφής πτηνών, όπως και προστασία εγκεκριμένων περιοχών λουλουδιών, ενώ στο ίδιο παράδειγμα φαίνεται η δημιουργία μιας φάρμας λαχανικών για την σίτιση των υπαλλήλων και των οπαδών που ικανοποιεί την μεταβλητή της σίτισης

Increased biodiversity

As part of our commitment to increase the biodiversity across our sites each year, in 2021/22 we completed a thorough assessment of the pre-existing biodiversity in those spaces and have set out an ambitious 5 year biodiversity action plan.

At The Academy, we have planted over **900** trees, hedges, bushes and wildflower plugs, alongside a number of raised beds. Additionally, there are bug houses, a hedgehog house, log piles, bird boxes and bird feeders to support inner city wildlife.

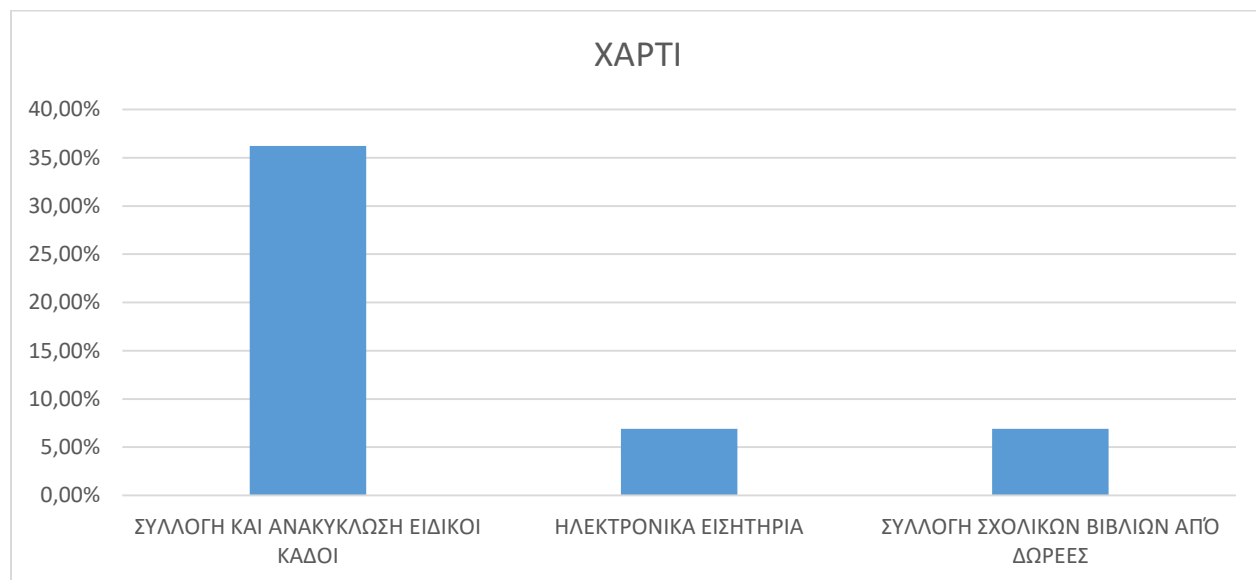
We are also creating our very own farm-to-fork initiative with home-grown vegetables from the Academy and Anfield allotments used by club chefs to feed players, employees and fans.

Η αποδοτική διαχείριση των αποβλήτων είναι επίσης ένα θέμα που τίθεται ως στόχος στην αθλητική κοινότητα. Ο στόχος είναι να αποφευχθεί η διανομή αποβλήτων στην φύση και ο αποδοτικότερος τρόπος να αποφευχθούν τα παρακάτω είναι η ευρύτερη διάδοση της ανακύκλωσης. Ένα είδος αποβλήτων που παρουσιάζεται σε αγώνες είναι το χαρτί, με την χρήση του σε χαρτοπετσέτες, στα εισιτήρια και σε χάρτινα ήδη περιτυλίγματος τροφής με σκοπό την μείωση του πλαστικού.

Η ανακύκλωση χαρτιού είναι μια πρακτική που υιοθετείται από το 36,21%(21 σύλλογοι) του δείγματος μας. Για να είναι πραγματοποιήσιμη η ανακύκλωση γίνεται εγκατάσταση κάδων ανακύκλωσης στις εγκαταστάσεις των γηπέδων με ξεχωριστούς κάδους ανακύκλωσης για κάθε υλικό αποβλήτων ώστε να είναι δυνατή η καλύτερη εκμετάλλευση του ανακυκλώσιμου υλικού, ενώ συνάπτονται συνεργασίες με ιδιωτικές εταιρείες συλλογής με στόχο την απόλυτη διαλογή των αποβλήτων στους κατάλληλους κάδους. Αξιοσημείωτη είναι η συνεργασία της Hoffenheim FC με ιδιωτική εταιρεία για την συλλογή των χαρτοπετσετών των γηπέδων με σκοπό την ανακύκλωση τους σε νέες χαρτοπετσέτες που θα διανεμηθούν στις εγκαταστάσεις.

Ενώ λιγότερο διαδεδομένες πρακτικές είναι η συλλογή δωρεών σχολικών βιβλίων με στόχο την μείωση της παραγωγής βιβλίων από το 6,9% (4 σύλλογοι) ενώ το 6,9% του δείγματος έχει υιοθέτηση επίσης την αποκλειστική εφαρμογή ηλεκτρονικών εισιτηρίων.

Διάγραμμα 14: Χαρτί

Στην καμπάνια της Everton FC με τίτλο «Everton for Change» ένας στόχος που τέθηκε είναι η μείωση χρήσης χαρτιού. Ως κύριες λύσεις προκρίθηκαν η δημιουργία επιλογής ηλεκτρονικών εισιτηρίων ενώ τα εισιτήρια διαρκείας για την αθλητική σεζόν 2021/2022 εκδόθηκαν μόνο σε ηλεκτρονική μορφή. Η πλήρης καμπάνια είναι αναρτημένη με πλήρης πληροφορίες στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://www.evertonfc.com/news/2131126/everton-confirms-202122-season-ticket-renewals-process>

As part of the Club's Everton For Change initiative, Season Tickets will be issued digitally for 2021/22 for the first time, allowing supporters to access the stadium using their smart mobile phone. More information on this and how supporters can take advantage of the switchover from Season Cards will be made available in the coming weeks. If preferred, supporters will be able to purchase a Season Card for the 2021/22 campaign at an added cost of £5.

12. Φιλικά Προς Το Περιβάλλον Υλικά Καθαρισμού (Green cleaning supplies)

Τα συμβατικά προϊόντα καθαρισμού περιέχουν μεγάλες ποσότητες χημικών ουσιών και απαιτούν σημαντικές ποσότητες νερού για να χρησιμοποιηθούν στο έπακρο τους, ενώ ποσότητες νερού χρησιμοποιούνται και για την χρήση ατομικών προϊόντων καθαρισμού.

Παράδειγμα:

Η LiverpoolFC συμμετέχει στην καμπάνια ιδιωτικής εταιρείας προϊόντων ατομικού καθαρισμού, επανδρώνοντας αποκλειστικά τις εγκαταστάσεις της με ειδικά σχεδιασμένα προϊόντα που απαιτούν μείωση του απαιτούμενου νερού έως και 45% βάση ερευνών ή την χρήση κατάλληλων απολυμαντικών για αποφευχθεί η γενικότερη χρήση νερού.

Η αναλυτική περιγραφή του προϊόντος όπως εμφανίζεται στον επίσημο συνεργάτη της Liverpool FC.

We will do more than help LFC make spaces safe and hygienic. Our foam soaps require up to 45% less water during hand washing compared to lotion soap.* The effective and pleasant to use range of foam soaps also use 36% less product than lotion soap and provide 30% more hand washes per litre.*

13. Πράσινες Προμήθειες (Green Procurement)

Στην κατηγορία των πράσινων προμηθειών συγκαταλέγονται οι σύλλογοι που με σκοπό την συλλογή των προμηθειών τους έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με κατάλληλους προμηθευτές. Η μια επιλογή είναι η επιλογή προμηθευτών με φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα για την στελέχωση όλων των απαραίτητων τμημάτων των συλλόγων ενώ είναι επίσης δυνατή η σύναψη συμφωνιών με ιδιωτικές επιχειρήσεις για την ίδρυση ή την συμμετοχή σε ειδική καμπάνια που αποσκοπεί στην εκμετάλλευση καινοτόμων πρακτικών για την δημιουργία νέων προϊόντων που θα χαρακτηρίζονται ως ευεργετικά για το περιβάλλον. Η παραπάνω μεταβλητή ικανοποιείται συνολικά από το 46,55% του δείγματος δηλαδή από 27 συλλόγους.

Παράδειγμα:

Η διάθεση για συνεργασία με προμηθευτές με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που προαναφέρονται ξεκαθαρίζεται μέσα από την επίσημη ιστοσελίδα της Chelsea FC:

<https://www.chelseafc.com/en/environmental-policy>

Procurement of Goods and Services from our Suppliers

Procurement has a tangible role at Chelsea to ensure our buying decisions focus upon sustainability and environmental impact.

Our revised procurement process ensures that all buying decisions relating to products and services include sustainability as a decision criteria where applicable.

We endeavour to ensure that all our current and future suppliers comply with our sustainability and environmental guidelines and vision.

14. Πώληση Πράσινων Προϊόντων (Green Merchandise)

Η πώληση εμπορευμάτων είναι ένα σημαντικό έσοδο από τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους με τα ειδικά καταστήματα πώλησης να παρουσιάζονται σε όλα τα γήπεδα των συλλόγων αλλά και σε στρατηγικά σημεία στην πόλη των συλλόγων. Οι φίλαθλοι έχουν την ευκαιρία να επιλέξουν μέσα από μια μεγάλη γκάμα προϊόντων. Δημιουργείται η ευκαιρία λοιπόν, να πωληθούν φιλικά ως προς το περιβάλλον προϊόντα από στους φιλάθλους, ενώ στις επίσημες ιστοσελίδες των ομάδων υπάρχουν και ηλεκτρονικά καταστήματα.

Το κυριότερο εμπόρευμα που πωλείται είναι αθλητικές φανέλες δημιουργημένες από ανακυκλώσιμο πλαστικό με 41,37% του δείγματος να προχωράει στην πώληση του παραπάνω αγαθού. Ενώ στο 3,45% παρουσιάζονται η πώληση μπλουζών για παιδιά δημιουργημένες από παλαιότερες ανακυκλωμένες φανέλες των αθλητών και στο 1,72% τα ειδικά καταστήματα πουλάνε σχολικές τσάντες και προστατευτικές μάσκες δημιουργημένες από ανακυκλώσιμο πλαστικό. Τέλος, ειδική μνεία στην πρακτική που ακολουθεί η Hoffenheim Fc, όπου οποιοσδήποτε κάτοχος εισιτηρίου μπορεί να αγοράσει όσους σπόρους επιθυμεί με τιμή 1€.

Παράδειγμα:

Η πώληση φανελών μέσα από τα επίσημα καταστήματα της Tottenham Hotspur FC γίνεται από 100% ανακυκλώσιμο υλικό το οποίο παρουσιάζεται μαζί με την γενικότερη περιβαλλοντική πολιτική του οργανισμού στο παρακάτω σύνδεσμο:

<https://www.tottenhamhotspur.com/the-stadium/passionate-about-our-planet/>

- ◆ **We do not stock plastic straws, stirrers or cutlery** at the stadium across all concourse areas, nor are they wrapped in any plastic disposable packaging. We instead use wooden stirrers and cutlery, and paper straws. In addition, no single-use plastics is used to serve food inside our premium areas. Sandwich packaging in *The M*, our new food and drink option on the High Road, is fully compostable
- ◆ **Players drink water from cartons** as opposed to plastic bottles at all home matches, with refillable bottles provided by O.R.S used during training sessions
- ◆ The **Nike shirts** that players wear on the pitch and the replica jerseys for fans to buy are constructed with 100% recycled polyester fabric, which is made from recycled plastic bottles
- ◆ **Water fountains** are available throughout our general admission concourses
- ◆ Stadium visitors are able to purchase a **multi-use, reusable drawstring bag** from one of our retail outlets at a cost of £1
- ◆ Fans are able to purchase from our range of **Retro Hangers**, which are eco-friendly and 100% plastic-free, made from a revolutionary FSC-certified cellulose-based material

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ποδόσφαιρο είναι κατά γενική ομολογία το πιο διαδεδομένο άθλημα στον κόσμο και ειδικότερα το Ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο παραμένει από την ίδρυση του αθλήματος το επίκεντρο του ποδοσφαιρικού κόσμου. Οι ομάδες που επιλέχθηκαν ως δείγμα συμμετέχουν στις πρώτες επαγγελματικές κατηγορίες των κορυφαίων πρωταθλημάτων ποδοσφαίρου της Ευρώπης, λόγω αυτού λειτουργούν και ως πρωτεργάτες στον χώρο τους. Στοχεύοντας να εντοπιστούν οι πιο διαδεδομένες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, ώστε να υιοθετηθούν από ποδοσφαιρικά πρωταθλήματα μικρότερης δυναμικής όπως το ελληνικό, το παραπάνω δείγμα φαντάζει ως το ιδανικό.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε την διεύρυνση της γενικής περιβαλλοντικής πολιτικής των ομάδων μέσα από το σύνολο της λειτουργίας τους. Έτσι η διαίρεση των περιβαλλοντικών πρακτικών σε 15 μεταβλητές στόχευε να εξετάσει αν οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι της Ευρώπης έχουν υιοθετήσει ένα ικανοποιητικό εύρος πρακτικών ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του περιβάλλοντος στο σύνολο τους. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η χρήση μιας πρακτικής έχει την ικανότητα να λειτουργήσει ευεργετικά για ένα αριθμό αναγκών του φυσικού περιβάλλοντος και δεν είναι αποκλειστικές. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται παραπάνω είναι ενθαρρυντικά ξεκαθαρίζοντας ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ένα μείζον ζήτημα στην λειτουργία των παραπάνω συλλόγων.

Οι αθλητικοί σύλλογοι του δείγματος χρησιμοποιούν για την λειτουργία τους ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην συντριπτική πλειοψηφία τους, ενώ έχουν υιοθετήσει τις κατάλληλες πρακτικές για να μειώνουν την απαίτηση ενέργειας που έχουν χωρίς να επηρεαστεί η εύρυθμη λειτουργία τους αποσκοπώντας να μειώσουν αισθητά ή και να μηδενίζουν το αποτύπωμα άνθρακα τους. Επίσης παρουσιάζονται πρακτικές με στόχο την απόλυτη εκμετάλλευση των παραπάνω πηγών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η επικέντρωση τους στο νερό.

Επίσης, είναι αισθητή η διάθεση των συλλόγων να επηρεάσουν το σύνολο των φιλάθλων τους και της τοπικής κοινωνίας, στην οποία ασκούν επιρροή, προωθώντας ενεργά την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, ανακοινώνοντας τις δικές τους ενέργειες στις επίσημες ιστοσελίδες τους, ώστε να εμπνεύσουν τον κόσμο και διαφημίζοντας την συμμετοχή των αθλητών τους και την γενικότερη φιλανθρωπική τους συμπεριφορά στοχεύοντας να εμπνεύσουν τους υποστηρικτές τους.

Ενθαρρυντικά ήταν τα αποτελέσματα και στην μείωση των αποβλήτων και την προώθηση της ανακύκλωσης, με συγκεκριμένα σχέδια να κάνουν την εμφάνισή τους για την κατάργηση του πλαστικού και την μείωση χρήσης χαρτιού, ενώ όπου κρινόταν δυνατόν προωθήθηκε η ανακύκλωση χαρτιού, η πώληση εμπορευμάτων κατασκευασμένα από ανακυκλώσιμα υλικά και η συμφωνία για την απόκτηση προμηθειών από κατάλληλα πιστοποιημένους παραγωγούς.

Τέλος, η συνολική προσπάθεια των ομάδων κρίνεται επιτυχημένη και στον τομέα του φαγητού και της διατήρησης των οικοσυστημάτων. Είναι ξεκάθαρη η γενική κατεύθυνση να προωθηθούν εναλλακτικές επιλογές διατροφής, ενώ έως και η συλλογή των παραπάνω τροφών να γίνει με φιλικό προς το περιβάλλον τρόπο. Αντίθετα η μόνη μεταβλητή που παρουσιάζει ελλείψεις στην εφαρμογή της από τους συλλόγους, είναι η χρήση προϊόντων καθαρισμού κατάλληλα σχεδιασμένα για να είναι φιλικά προς το περιβάλλον.

Οι σύλλογοι που εξετάστηκαν δραστηριοποιούνται στις χώρες του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας και της Γαλλίας. Σύμφωνα με τους Maldon et al. (2012), υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στην απόδοση της περιβαλλοντικής πολιτικής με το επίπεδο περιβαλλοντικών πολιτικών της κυβέρνησης μιας χώρας. Τα εξαιρετικά αποτελέσματα των συλλόγων των παραπάνω χωρών επιβεβαιώνουν την παραπάνω θεωρία, συνυπολογίζοντας την θέση αυτών των χωρών στον Δείκτη Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Environmental Performance Index) του 2022, όπου οι χώρες έλαβαν τις παρακάτω θέσεις:

Πίνακας EPI 2022

	ΘΕΣΗ	EPI ΣΚΟΡ
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	2	77.70
ΓΑΛΛΙΑ	12	62.50
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	13	62.40

Πίνακας 2: Πίνακας EPI

Το EPI είναι μια μέθοδος ποσοτικοποίησης της απόδοσης μιας χώρας σχετικά με τις πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος που διαθέτει. Σημειώνεται ότι με αυτά τα επιμέρους αποτελέσματα και οι 3 χώρες χαρακτηρίζονται ως ισχυρές στην απόδοσή τους (Wolf et al., 2022)

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε στις βέλτιστες πρακτικές περιβαλλοντικής βιωσιμότητας οι οποίες παρουσιάζονται στα αποτελέσματα. Στην διεξαγωγή της έρευνας βρέθηκαν ένα πλήθος πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας για την αντιμετώπιση των ζητημάτων. Έτσι κρίθηκε απαραίτητο να εξεταστεί ποιες κοινές πρακτικές χρησιμοποιούνται από το σύνολο του δείγματος, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός στους συλλόγους λιγότερο ανεπτυγμένων πρωταθλημάτων όπως το ελληνικό.

Είναι ξεκάθαρο ότι στον χώρο του αθλητισμού παρουσιάζονται κοινά σημεία και οι ομάδες υιοθετούν κοινές πρακτικές για την αντιμετώπιση των επιπλοκών στο φυσικό περιβάλλον. Σε κάθε μεταβλητή που ικανοποιήθηκε, εμφανίζονται πρακτικές που ικανοποιούνται από υψηλά ποσοστά του συνολικού δείγματος για την ικανοποίηση όλων των αναγκών. Οι βέλτιστες πρακτικές που παρουσιάστηκαν στην παραπάνω εργασία δείχνουν τον δρόμο στις αθλητικές ομάδες των υπόλοιπων χωρών, ώστε να είναι δυνατή μια συνολική προσέγγιση του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου στην προσπάθεια υιοθέτησης μιας φιλικής προς το περιβάλλον λειτουργίας.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι παρουσιάζονται πρακτικές οι οποίες δεν απαιτούν απαραίτητα τεράστιες οικονομικές επενδύσεις και μπορούν να εφαρμοστούν από τους συμμετέχοντες συλλόγους του ελληνικού πρωταθλήματος. Η προώθηση της ανακύκλωσης χαρτιού, η τοπική εμφύτευση δέντρων, αλλά και η αφαίρεση του πλαστικού, είναι άμεσα διαθέσιμες πρακτικές που παρουσιάζονται ήδη στον ελληνικό χώρο.

Η τοποθέτηση φωτισμών τεχνολογίας LED και η εκμετάλλευση της ηλιακής ενέργειας με εγκατάσταση ηλιακών συσσωρευτών ενέργειας και η συλλογή του νερού της βροχής κρίνονται ως επιτυχημένες πρακτικές, καθώς εκτός από τα κέρδη του περιβάλλοντος μπορούν να παρουσιάσουν και οικονομικά κέρδη στον σύλλογο. Ενώ η εγκατάσταση δωρεάν σημείων στάθμευσης για ποδήλατα, προωθεί την χρήση ποδηλάτων που εμφανίζεται πλέον στην καθημερινότητα μας.

Ένα σημαντικό ακόμα εργαλείο για την προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι η παρουσίαση της συνολικής συμπεριφοράς ενός συλλόγου ως προς το περιβάλλον στις επίσημες ιστοσελίδες τους με σκοπό την διαφήμιση και την ευαισθητοποίηση του κόσμου. Ο βέλτιστος τρόπος παρουσίασης είναι η σύνθεση ενός Sustainability Report με όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, το οποίο παρουσιάζεται με γοργούς ρυθμούς στις επιχειρήσεις, ενώ

πιο εύκολος τρόπος είναι η σύνθεση σελίδας στις επίσημες ιστοσελίδες των συλλόγων με την γενική κατεύθυνση τους προς το περιβάλλον.

Το ελληνικό ποδόσφαιρο είναι ένα λιγότερο προηγμένο πρωτάθλημα σχετικά με τα πρωταθλήματα που επιλέχθηκαν ως δείγμα για την παραπάνω έρευνα, ενώ η θέση της Ελλάδας στο EPI είναι η 28^η με συνολικό σκορ 56,20 σε σύνολο 180 χωρών, (Wolf et al., 2022) γεγονός που την χαρακτηρίζει ως μέτριας απόδοσης, αφήνοντας αμφιβολίες σχετικά με την επί του παρόντος υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτική από τους ελληνικούς συλλόγους. Όμως η παραδοσιακή συνάφεια της Ελλάδας με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα, καθώς και το κύμα ανάπτυξης της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στο παγκόσμιο επίπεδο καθιστούν επιτακτική την ανάγκη υιοθέτησης περιβαλλοντικών πρακτικών από τους ελληνικούς συλλόγους, καθώς και ενός ευρύτερου πλαισίου περιβαλλοντικής πολιτικής στον αθλητισμό. Οι βέλτιστες ευρωπαϊκές πρακτικές μπορούν να αποτελέσουν οδηγό καλής πρακτικής.

Προτάσεις για μελλοντική Έρευνα

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ένα θέμα που απασχολεί ενεργά τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους του Ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου, εφαρμόζονται κοινές πρακτικές, ενώ παρουσιάζονται και διαφορές στην υιοθέτηση πρακτικών περιβαλλοντικής βιωσιμότητας στους εξεταζόμενους συλλόγους. Με στόχο να διερευνηθούν οι λόγοι που παρουσιάζονται αυτές οι διαφορές, θα μπορούσαν να μελετηθούν τα παρακάτω:

- 1) Ποιοτική έρευνα σχετικά με τους λόγους που οι σύλλογοι αποφασίζουν να μην υιοθετήσουν πρακτικές που έχουν ήδη εφαρμοστεί σε ανταγωνιστικούς τους συλλόγους.
- 2) Τα οικονομικά κριτήρια που επηρεάζουν την υιοθέτηση των ανωτέρω πρακτικών, έχοντας ως δεδομένο ότι παρουσιάζονται πρακτικές διαφορετικής κλίμακας και μεγέθους. Το απαραίτητο κεφάλαιο που απαιτείται για την εφαρμογή τους και ο αντίκτυπος στο συνολικό προϋπολογισμό του συλλόγου, μπορούν να προσφέρουν απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την επιλογή συλλόγων ως προς την εφαρμογή
- 3) Πιθανή εξοικονόμηση ή οικονομικά κέρδη που έχουν παρουσιαστεί μέσα από την πολυετή χρήση των πρακτικών που μπορούν μετέπειτα να λειτουργήσουν ως κίνητρα για την εφαρμογή των ανωτέρω από συλλόγους που δεν έχουν αναπτύξει αρκετά τον οικολογικό τους χαρακτήρα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aravossis, K. (Ed.). (2006). Environmental economics and investment assessment (Vol. 98). WIT Press.
- Papp, G., & Prisztóka, G. (1995). Sportsmanship as an ethical value. *International Review for the Sociology of Sport*, 30(3-4), 375-388.
- Bowen, H. R. (1953). Graduate Education in Economics. *The American Economic Review*, 43(4), iv-223. <https://www.jstor.org/stable/1811119>
- Breitbarth, T., & Harris, P. (2008). The Role of Corporate Social Responsibility in the Football Business: Towards the Development of a Conceptual Model. *European Sport Management Quarterly*, 8(2), 179-206. <https://doi.org/10.1080/16184740802024484>
- Broudy, R., Brondolo, E., Coakley, V., Brady, N., Cassells, A., Tobin, J. N., & Sweeney, M. (2006). Perceived Ethnic Discrimination in Relation to Daily Moods and Negative Social Interactions. *Journal of Behavioral Medicine*, 30(1), 31-43. <https://doi.org/10.1007/s10865-006-9081-4>
- Buckley, R. C., Pickering, C. M., & Warnken, J. (2000). Environmental management for alpine tourism and resorts in Australia. *Tourism and Development in Mountain Regions.*, 27-45. <https://doi.org/10.1079/9780851993911.0027>
- Casper, J. M., & Pfahl, M. E. (2012). Environmental Behavior Frameworks of Sport and Recreation Undergraduate Students. *Sport Management Education Journal*, 6(1), 8-20. <https://doi.org/10.1123/smej.6.1.8>
- Cerezo-Esteve, S., Inglés, E., Seguí-Urbaneja, J., & Solanellas, F. (2022). The Environmental Impact of Major Sport Events (Giga, Mega and Major): A Systematic Review from 2000 to 2021. *Sustainability*, 14(20), 13581. <https://doi.org/10.3390/su142013581>
- Chappelet, J.-L. (2008). Olympic Environmental Concerns as a Legacy of the Winter Games. *The International Journal of the History of Sport*, 25(14), 1884-1902. <https://doi.org/10.1080/09523360802438991>
- Crabb, L. A. H. (2017). Debating the success of carbon-offsetting projects at sports mega-events. A case from the 2014 FIFA World Cup. *Journal of Sustainable Forestry*, 37(2), 178-196. <https://doi.org/10.1080/10549811.2017.1364652>
- Dietz, T., Dan, A., & Shwom, R. (2007). Support for Climate Change Policy: Social

- Psychological and Social Structural Influences*. *Rural Sociology*, 72(2), 185–214.
<https://doi.org/10.1526/003601107781170026>
- Dioguardi, B. (2012). How US pro sports teams rank on environmental disclosure. *Green Biz website*, published Feb, 22, 2012.
- Dunlap, R. E., & Van Liere, K. D. (1978). The “New Environmental Paradigm.” *The Journal of Environmental Education*, 9(4), 10–19. <https://doi.org/10.1080/00958964.1978.10801875>
- Esrock, S. L., & Leichty, G. B. (1999). Corporate World Wide Web Pages: Serving the News Media and Other Publics. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 76(3),
- Fairley, S., Tyler, B. D., Kellett, P., & D’Elia, K. (2011). The Formula One Australian Grand Prix: Exploring the triple bottom line. *Sport Management Review*, 14(2), 141–152.
<https://doi.org/10.1016/j.smr.2010.07.001>
- Farrell, A., Fink, J. S., & Fields, S. (2011). Women’s Sport Spectatorship: An Exploration of Men’s Influence. *Journal of Sport Management*, 25(3), 190–201.
<https://doi.org/10.1123/jsm.25.3.190>
- Friedman, M. (1970). *-friedman-doctrine-the- social-responsibility-of-business-is-to.html A Friedman doctrine--The Social Responsibility Of Business Is to Increase Its Profits. 13.*
- Goodland, R. (1995). The concept of environmental sustainability. *Annual review of ecology and systematics*, 26(1), 1-24.
- Gough, R. W. (1998). A Practical Strategy for Emphasizing Character Development in Sport and Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 69(2), 18–20.
<https://doi.org/10.1080/07303084.1998.10605063>
- Hák, T., Janoušková, S., & Moldan, B. (2016). Sustainable Development Goals: a Need for Relevant Indicators. *Ecological Indicators*, 60(2), 565–573.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2015.08.003>
- Vargas-Hernández, J. G., Pallagst, K., & Hammer, P. (2018). Strategic Management Innovation of Urban Green Spaces for Sustainable Community Development. *Handbook of Engaged Sustainability*.
- Heere, B., & James, J. D. (2007). Sports Teams and Their Communities: Examining the Influence of External Group Identities on Team Identity. *Journal of Sport Management*, 21(3), 319–337. <https://doi.org/10.1123/jsm.21.3.319>
- Hogg, M. A., & Terry, D. J. (2000). The Dynamic, Diverse, and Variable Faces of

- Organizational Identity. *Academy of Management Review*, 25(1), 150–152.
<https://doi.org/10.5465/amr.2000.27711645>
- Holsti, O. R. (1969). Content analysis for the social sciences and humanities. *Reading, MA: Addison-Wesley (content analysis)*.
- Horne, J., & Manzenreiter, W. (2006). An Introduction to the Sociology of Sports Mega-Events. *The Sociological Review*, 54(2_suppl), 1–24. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.2006.00650.x>
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. Sagepub.
<https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Inoue, Y., & Kent, A. (2012a). Investigating the role of corporate credibility in corporate social marketing: A case study of environmental initiatives by professional sport organizations. *Sport Management Review*, 15(3), 330–344. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2011.12.002>
- Inoue, Y., & Kent, A. (2012b). Sport Teams as Promoters of Pro-Environmental Behavior: An Empirical Study. *Journal of Sport Management*, 26(5), 417–432.
<https://doi.org/10.1123/jsm.26.5.417>
- Irmak, C., Sen, S., & Bhattacharya, C. B. (2015). Consumer reactions to business-nonprofit alliances: Who benefits and when? *Marketing Letters*, 26(1), 29–42.
<https://doi.org/10.1007/s11002-013-9265-y>
- Keeble, B. R. (1987). The Brundtland report: “Our Common Future.” *Medicine and War*, 4(1), 17–25. <https://doi.org/10.1080/07488008808408783>
- Kellison, T., Trendafilova, S., & McCullough, B. (2015). Considering the social impact of sustainable stadium design. *Kinesiology Faculty Publications*.
https://scholarworks.gsu.edu/kin_health_facpub/56/
- Kleinheksel, A., Rockich-Winston, N., Tawfik, H., & Wyatt, T. (2019). *QUALITATIVE RESEARCH IN PHARMACY EDUCATION Demystifying Content Analysis*.
<https://www.ajpe.org/content/ajpe/84/1/7113.full.pdf>
- Lenskyj, H. (1987). Female sexuality and women’s sport. *Women’s Studies International Forum*, 10(4), 381–386. [https://doi.org/10.1016/0277-5395\(87\)90055-0](https://doi.org/10.1016/0277-5395(87)90055-0)
- Littig, B., & Griessler, E. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1/2),

65. <https://doi.org/10.1504/ijisd.2005.007375>
- Maignan, I., & Ralston, D. A. (2002). Corporate social responsibility in Europe and the US: Insights from businesses' self-presentations. *Journal of International Business Studies*, *33*, 497-514.
- McCullough, B. P., Orr, M., & Kellison, T. (2019). Sport Ecology: Conceptualizing an Emerging Subdiscipline Within Sport Management. *Journal of Sport Management*, *34*(6), 1–12. <https://doi.org/10.1123/jsm.2019-0294>
- McCullough, B. P., Pelcher, J., & Trendafilova, S. (2020). An Exploratory Analysis of the Environmental Sustainability Performance Signaling Communications among North American Sport Organizations. *Sustainability*, *12*(5), 1950. <https://doi.org/10.3390/su12051950>
- McCullough, B. P., Pfahl, M. E., & Nguyen, S. N. (2015). The green waves of environmental sustainability in sport. *Sport in Society*, *19*(7), 1040–1065. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1096251>
- McCullough, B., & Kellison, T. (2016). -green-for-the-home-team-sense-of-place-and-environmental-sustainability-in- sport_2016_02. *Journal of Sustainability Education*, *11*(2), 1–14.
- Moldan, B., Janoušková, S., & Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: Indicators and targets. *Ecological indicators*, *17*, 4-13.
- Niskanen, J., & Nieminen, T. (2001). The objectivity of corporate environmental reporting: a study of Finnish listed firms' environmental disclosures. *Business Strategy and the Environment*, *10*(1), 29-37.
- Phillips, E. D. (2006). Corporate Social Responsibility in Aviation. *Journal of Air Transportation*, *Volume 11, No. 1*. <https://ntrs.nasa.gov/citations/20060046466>
- Phillips, F. (2006). Corporate Social Responsibility in an African Context. *The Journal of Corporate Citizenship*, *24*, 23–27. <https://www.jstor.org/stable/jcorpciti.24.23>
- Porteshawver, A. B. (2009). Green Sports Facilities: Why Adopting New Green-Building Policies Will Improve the Environment and Community. *Marquette Sports Law Review*, *20*, 241. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/mqslr20&div=13&id=&page=>

- Rahman, S. (2011). Evaluation of Definitions: Ten Dimensions of Corporate Social Responsibility. *World Review of Business Research*, 1(1), 166–176.
- Reisler, J. (2007). Black Writers/Black Baseball: An Anthology of Articles from Black Sportswriters Who Covered the Negro Leagues, rev. McFarland.
- Robinson, J. G. (1993). The Limits to Caring: Sustainable Living and the Loss of Biodiversity. *Conservation Biology*, 7(1), 20–28. <https://doi.org/10.1046/j.1523-1739.1993.07010020.x>
- Schwartz, Shalom, Bilsky, & Wolfgang. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562.
- Shokri, A., Moosavi, S., & Dousti, M. (2013). Study of economic, social and environmental impacts of Olympic Games on the host cities from professors and experts viewpoint Case study: London 2012 Olympic. *International Journal of Sport Studies*, 3(9), 984–991.
- Smith, A. C., & Westerbeek, H. M. (2007). Sport as a vehicle for deploying corporate social responsibility. *Journal of corporate citizenship*, (25), 43-54.
- Steelman, T., Nichols, E. G., James, A., Bradford, L., Ebersöhn, L., Scherman, V., ... & McHale, M. R. (2015). Practicing the science of sustainability: the challenges of transdisciplinarity in a developing world context. *Sustainability Science*, 10, 581-599.
- Steg, L., & Gifford, R. (2005). Sustainable transportation and quality of life. *Journal of Transport Geography*, 13(1), 59–69. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2004.11.003>
- Stern, P. C. (2000). New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424.
- Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 33(1), 1–39. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245>
- Trendafilova, S., Babiak, K., & Heinze, K. (2013). Corporate social responsibility and environmental sustainability: Why professional sport is greening the playing field. *Sport Management Review*, 16(3), 298–313. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2012.12.006>
- Trendafilova, S., Mccullough, B., Pfahl, M., Nguyen, S., Casper, J., & Picariello, M. (2014). Environmental sustainability in sport: Current state and future trends. *Global Journal on Advances in Pure & Applied Sciences*, 3, 9–14.
- Turner, A. (1982). *Consulting Is More Than Giving Advice*. Harvard Business Review. <https://hbr.org/1982/09/consulting-is-more-than-giving-advice>
- Wall-Tweedie, J., & Nguyen, S. N. (2016). Is the Grass Greener on the Other Side? A Review of

- the Asia-Pacific Sport Industry's Environmental Sustainability Practices. *Journal of Business Ethics*, 152(3), 741–761. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3320-6>
- Wolf, M. J., Emerson, J. W., Esty, D. C., Sherbinin, A. D., & Wendling, Z. A. (2022). 2022 *Environmental Performance Index (EPI) results*. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy.
- Uslaner, E. M. (1999). Democracy and social capital. *Democracy and trust*, 121, 150.
- Zhang, J., Zhong, C., & Yi, M. (2015). Did Olympic Games improve air quality in Beijing? Based on the synthetic control method. *Environmental Economics and Policy Studies*, 18(1), 21–39. <https://doi.org/10.1007/s10018-015-0109-2>

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αγνώστου συγγραφέα (2022) :

<https://www.uefa.com/nationalassociations/uefarankings/country/#/yr/2023>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- 1) Ακολουθεί απόσπασμα από την έκθεση βιωσιμότητας 2021/2022 (Sustainability Report 2021/2022) του ποδόσφαιρού συλλόγου Borussia Dortmund F.C., που αφορά το εργό του συλλόγου σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα (Environmental Responsibility).

Always thinking ecologically:
Environmental responsibility

The United Nations Global Compact
 is implementing the 17 Principles of the
 United Nations Global Compact and
 leading by example in 2022.
 We welcome the United Nations Global Compact.

Focal point of our work: Environmental responsibility

UN Global Compact and SDGs in context

The forward-thinking nature of our "Environmental responsibility" focal point has become our template for decision-making. Keeping the stadium and BVB facilities operating year round and the energy and resources that consumes, getting people from A to B on match days, manufacturing and supplying fan merchandise - football clubs face a range of complex issues. We must produce ideas and find solutions, take action and motivate others to do their part to protect the environment. BVB has made solid progress in refining its master plan for an energy retrofit of the stadium in order to align the infrastructure we need with the sustainability principles of the Global Compact and to help achieve the SDGs.

UNGC 7, 8, 9
 DFL 2.1

The first and second Bundesliga divisions have set themselves ambitious ecological standards in the DFL licensing requirements. Borussia Dortmund and its 35 Bundesliga peers must react to the challenges posed by climate change, not only to mitigate risks but to also create new business opportunities. That is our vision for corporate social responsibility and the environmental principles of the UN Global Compact. The contribution we make under the "Environmental responsibility" focal point of our work is particularly relevant to the following SDGs:

RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION

Handling food and food products responsibly is one of BVB's core concerns. It is essential that raw materials be sourced responsibly and in an environmentally friendly manner in order to guarantee a high standard of quality. We can reduce waste through meticulous planning and environmentally friendly, efficient processing methods. In the 2019/2020 season, we introduced a reusable beverage container system for all cold beverages sold in half-litre cups during normal match operations.

We are constantly working to make our events management more sustainable. Our new collection of upcycled merchandise demonstrates how the product range can be reshaped into an environmentally responsible and fair overall collection. We're working hard to figure out how to best develop a closed-loop solution for our merchandise.

CLIMATE ACTION

BVB is developing insights into how it can achieve carbon-neutrality. Firstly, this means reducing the amount of energy the club consumes and using electricity and heat generated from renewable sources.

Additionally, we seek to offset unavoidable emissions - for instance, when the team travels by air. Implementing these principles at the stadium poses a challenge due to the way it was built. While we are systematically replacing all conventional lights with LED lights, new technologies are being introduced apace, which results in a corresponding rebound effect.

In order to tackle this issue from the ground up, we analysed our energy performance to establish a baseline, and are currently developing an energy modernisation concept. We have conducted a feasibility study on using mine drainage water together with the Bochum-based Fraunhofer Research Institution for Energy Infrastructures and Geothermal Systems IEG.

LIFE ON LAND

Healthy living and sustainable development depend on intact ecosystems. Their destruction thus has serious consequences. That is why Borussia Dortmund works to protect, preserve and restore biodiversity in the green space in the vicinity the stadium. Together with the City of Dortmund and SIGNAL IDUNA, we designed an educational nature trail on land belonging to the SIGNAL.

DFL 2.2

Always thinking ecologically:

Environmental responsibility

IDUNA Group and opened our outdoor classroom, the BVB Educational Garden.

CLEAN WATER AND SANITATION

People in Germany have access to sanitation and clean drinking water. However, the hot summers in recent years have demonstrated that Germany is not immune to the effects of climate change. That is why BVB is taking the responsible consumption of water very seriously. At the club's state-of-the-art training ground in Dortmund-Breckel, rainwater is collected in cisterns and used to irrigate the pitches. Although this is not yet the case at the stadium, we are looking into collecting rainwater to use for flushing toilets and watering the pitch.

AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY

The supply of affordable and clean energy has long been a major challenge of critical importance for almost every society. Prices have risen dramatically in the wake of the Ukraine crisis and the severe impact it is having on the availability of urgently needed energy resources.

Whether it's jobs, security, climate change, food production, or economic development, the importance of access to and consumption of clean energy is something that has been made abundantly clear to us all. That is why it is so important to us – not just since the outbreak of war in Ukraine – that we use our appeal to raise our fans' awareness and encourage them to make the switch to renewable energy.

BVB is now working closely with the local energy provider to promote the green energy revolution locally and e-mobility in the region. The solar panels installed on the roof of the stadium in 2011 are a perfect example of this. However, greater effort is needed to make the stadium even more energy efficient.

SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES

We have deep roots in the city and region, and together with our partners, we are working to advance social, economic and ecological development in the region. For instance, anyone holding a ticket to SIGNAL IDUNA PARK during the reporting period could travel there and back for free on public transport throughout North Rhine-Westphalia – the one and only such initiative in the Bundesliga.

For us, another key to promoting social advancement in the long term is a sustainable stadium. This is closely aligned with spectator safety, the stadium experience, energy efficiency, the use of renewable energy, mobility concepts and policies, sustainable use of resources and strengthening community ties – all aspects of sustainable development in an urban context that are inextricably entwined.

When examining the impacts of the club's actions on the environment, BVB must therefore take a structured approach. Together with our partners, we are leveraging the club's appeal to promote renewable energy and environmentally friendly modes of transport, to protect biodiversity and to conserve natural resources. To the extent possible, we are actively helping to develop environmentally friendly technologies. Keep reading to learn more about our concepts and the action we are taking.

| SFL 2.2

Separate non-financial group report

Energy and emissions

GRI 13
DFL 2.4

Concept and objectives

The responsible consumption of energy and a commitment to environmental protection are fundamental principles for BVB. Our focus is on becoming more energy efficient, reducing harmful emissions and using environmentally friendly renewable energy. We collect and analyse information about our energy usage so that we can reduce it. We encourage and promote the generation and consumption of renewable energy. BVB also leverages its appeal to encourage its fans and club members to make the switch to green energy.

We will continue to refine our energy management system in an effort to further reduce our carbon footprint. This will include evaluating our carbon footprint on a regular basis and reporting on both aspects in our Sustainability Report. We use renewable energy as part of an integrated energy plan to power the properties we develop.

GRI 13
DFL 2.2

Energy supply

Match operations require lots of energy. Since 2014, Borussia Dortmund has powered SIGNAL IDUNA PARK and its FanWelt service centre using 100% green energy generated from hydroelectric power plants in Germany. On 1 July 2019, BVB also made the switch to 100% green energy at the Brackel training ground and the sports management offices. BVB thus currently sources 99.8% of its electricity from renewable energy. Once the contract expires, we will also make the switch to renewable energy for the remaining 0.2% of the electricity

that is presently still generated from conventional sources. Borussia Dortmund sources the heat needed for SIGNAL IDUNA PARK, the August Lenz House, and the Brackel training ground and the natural gas for powering the sports management offices and the BVB Evonik Football Academy from Dortmunder Energie- und Wasserversorgung GmbH (DEW21), our local supplier and sustainability partner. In a local heating system, thermal energy produced at a central heating plant is distributed to various customers in the immediate vicinity. In contrast to district heating, local heating pipelines are seldom longer than one kilometre and lose less heat to conduction.

A central heating plant with three conventional gas condensing boilers supplies the local heating network used to heat the stadium and the August Lenz House. The stadium's pitch is also heated via this network. We will rethink the stadium's heating supply as part of our new energy modernisation concept (see p. 45). The power station constructed in 2019/2020 on the northern end of the Brackel training ground combines the power and heating supply for their entire training ground under one roof. Two separate heating networks are supplied: one for the buildings and one for heating the pitch. Since the supply of the new buildings is subject to increased requirements, these two networks run separately and thus supply the training ground with two sources of heat of differing quality fit for the two specific purposes.

The quality depends on how the heat is generated. It is measured by the use of primary energy (for example, natural gas or renewables such as solar energy) and the associated CO₂ emissions. The majority of energy supplied to the training ground buildings is sourced from a highly efficient combined heat and power (CHP) plant. Cogeneration (generating heat and power simultaneously) achieves a primary energy factor of under 0.7 (for comparison, natural gas in Germany has a factor of 1.1 and biogas used in cogeneration 0.2), and the CHP plant is projected to provide more than 70% of the required heat. The power network enables the training ground to use locally-generated electricity. The electricity supplied to the power station is sourced firstly from the CHP plant and secondly from the photovoltaic (solar energy) system integrated into the roof of the sports management offices.

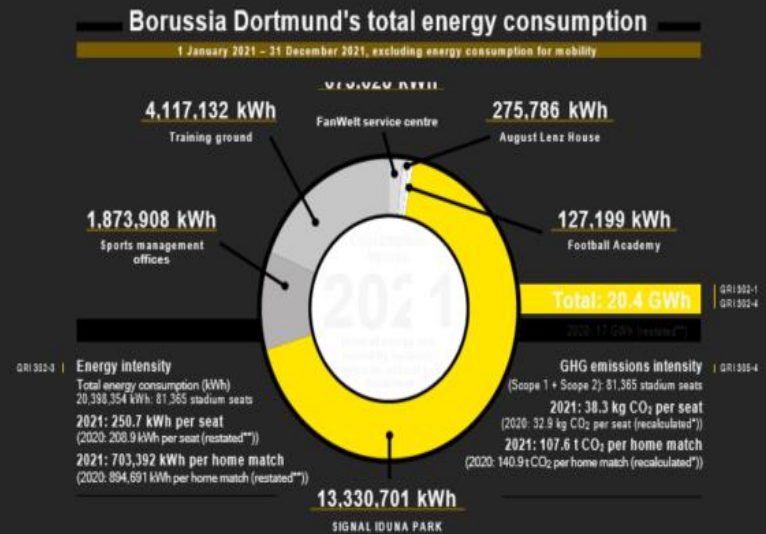
The photovoltaic system at the sports management offices has a kilowatt peak (kWp) of 17. This is the equivalent of generating approximately 17,000 kWh per year, covering approximately 50% of the electricity required by the new building. In 2011, the Borussia Dortmund invested EUR 1.9 million to install 8,768 solar panels across 8,300 m² on the roof

of SIGNAL IDUNA PARK. In 2021, BVB fed 358,862 kWh of green electricity back into Dortmund's electricity grid (2020: 421,306 kWh), reducing CO₂ emissions by 174 tonnes (2020: 184 tonnes of CO₂ (recalculated*)) compared to the German electricity mix – enough to power 100 three-person households with clean energy for an entire year. At the senior team training facility and Youth Academy, the buildings are connected to an integrated energy supply system operated by DEW21.

Emissions

Borussia Dortmund's emissions are accounted for and classified into three categories known as scopes in accordance with the principles of the Greenhouse Gas Protocol (GHG Protocol). Scope 1: direct emissions from owned or controlled sources; scope 2: indirect emissions from the generation of purchased electricity, steam, heating and cooling consumed by the reporting company; scope 3: all other indirect emissions that occur in a company's value chain. In derogation of the GHG Protocol, all figures refer to the quantity of CO₂ and not to CO₂ equivalents. The calculation of energy consumption is based on the period from 1 January 2021 to 31 December 2021, as some of the respective consumption rates are billed per calendar year.

DFL 2.7

GRI 305-1 | Scope 1 includes CO₂ emissions generated from the management offices' natural gas heating systems, the Footbonaut, the FanWelt service centre and the BVB Evonik Football Academy, as well as the CO₂ emissions attributable to the fuel consumed by the vehicle fleet. In 2021, the scope 1 emissions amounted to 1,054.8 tonnes of CO₂ (2020: 1,094.1 tonnes of CO₂, (restated**)), of which 350.0 tonnes of CO₂ (2020: 408.8 tonnes of CO₂ (restated**)) was attributable to the heating systems and 704.9 tonnes of CO₂ (2020: 685.3 tonnes of CO₂) to the fuel consumed by the vehicle fleet. The year-on-year reduction in scope 1 CO₂ emissions by 39.3 tonnes (decrease of 3.6%) results from the total of the 14.4% decrease in natural gas consumption and the 2.9% increase in fuel consumed by the vehicle fleet, which was due to the renewed increase in mobility. Scope 1 emissions were calculated in accordance with GEMIS 5.0.

GRI 305-2 | Scope 2 includes CO₂ emissions from the electricity consumed for operating SIGNAL IDUNA PARK, the management offices, the training ground, the BVB Evonik Football Academy, the August Lenz House and the FanWelt service centre, as well as the CO₂ emissions from the electricity consumed by BVB electric vehicles and purchased for using fuel cards. Scope 2 also includes CO₂ emissions from the local heating supply for SIGNAL IDUNA PARK, the Brackel training ground, the Footbonaut and the August Lenz House. In 2021, the market-based scope 2 emissions amounted to 2,064.9 tonnes of CO₂ (2020: 1,582.3 tonnes of CO₂ (restated**)), of which 5.3 tonnes of CO₂ (2020: 4.4 tonnes of CO₂) was attributable to the electricity consumed in connection with the August Lenz House and e-mobility and 2,059.6 tonnes of CO₂ (2020: 1,577.9 tonnes of CO₂ (restated**)) to the supply of local heating.

GRI 305-4 | In 2021, the location-based scope 2 emissions amounted to 6,798 tonnes of CO₂ (2020: 5,183.1 tonnes of CO₂ (recalculated*)). Based on the forecast average German electricity mix of 485 g of CO₂/kWh in 2021 (German Environment Agency, 2020: 438 g of CO₂/kWh), the location-based emissions attributable to the consumption of electricity amounted to 4,738 tonnes of CO₂ (2020: 3,605.2 tonnes of CO₂ (recalculated*)). This results in a reduction of 4,733 tonnes of CO₂ due to the use of green energy (2020: 3,600.8 tonnes of CO₂ (recalculated*)). The data on the CO₂ emissions attributable to electricity were provided

by the utilities and the figures on the emissions attributable to heating were calculated using the emissions factor 226.778 g of CO₂/kWh in accordance with GEMIS 5.0 applied for the district heating mix in Germany. The year-on-year increase in scope 2 CO₂ emissions by 30.5% was due to the 18.7% rise in electricity consumption and the 30.5% increase in the supply of local heating. The reason for this is the return of spectators to matches and the commissioning of the central heating plant at the Brackel training ground.

Scope 3 includes all other emissions related to manufacturing and transport processes in the Company's upstream supply chain and the emissions attributable to fans travelling to and from the stadium venue. Originally, these emissions were to be accounted for during the reporting period. However, this was once again postponed due to the COVID-19 pandemic. Accordingly, detailed information on these two sources is still not available.

EU taxonomy

In accordance with the EU's Taxonomy Regulation (Regulation (EU) 2020/852 of 18 June 2020), BVB must disclose whether its economic activities are "taxonomy-eligible" with regard to the environmental objectives "climate change mitigation" and "climate change adaptation". After conducting a thorough analysis and review together with all of BVB's departments, we concluded that the economic activities are not covered by the EU Taxonomy Climate Delegated Act and are therefore not taxonomy-eligible. The EU has not identified these activities as relevant emission sources.

Thus, the share of taxonomy-eligible economic activities of our total revenue amounts to 0%. By extension, the associated investments and operating expenses also amount to 0%. Therefore, the share of non-taxonomy-eligible economic activities of total revenue and the associated investments and operating expenses amount to 100%. Please refer to the "Accounting policies" section in the notes to the consolidated financial statements for information about the accounting policies.

We report on the change in property, plant and equipment in note (2) under the section entitled "Notes to the consolidated statement of financial position" in the notes to the consolidated financial statements. Revenue and other operating expenses

are presented in note (16) and note (22) under the section entitled "Notes to the consolidated statement of comprehensive income" in the notes to the consolidated financial statements.

Green energy and green natural gas for fans

BVB harnesses its appeal to raise its fans' awareness of environmental issues and encourage them to make the switch to green energy and green natural gas. With this in mind, BVB entered into a close partnership with DEW21 in the previous season. The two partners signed a five-year agreement until 30 June 2025. DEW21's officially licensed BVB products, "BVB VOLLSTROM" green energy and "BVB VOLLGAS" green natural gas, are available throughout Germany. However, in light of the geopolitical situation and the tight energy market, DEW21 has discontinued its fixed-term offers for new customers.

Optimising energy consumption: training and match operations

Optimising energy consumption at the stadium is a challenge simply due to the stadium's age and construction. The large solar panels on the roof of the stadium generate their fair share of electricity, but the stadium still consumes considerable amounts of electricity, especially on match days. Therefore, Borussia Dortmund is drawing up a master plan for the stadium. As the basis for this plan, ina Planungsgesellschaft, a consulting firm based in Darmstadt, assessed the energy performance of the stadium as part of a comprehensive survey of the stadium's structural and technical condition. The different uses of the 644 rooms were recorded with 15 attributes per room, and 54 zones with comparable attributes were defined. By way of

comparison, a residential building consists of one zone and an ordinary office building of five to ten zones. Furthermore, 4,134 building components with seven attributes each were recorded and consolidated under 700 types of building components. Based on this, a 3D model was created, the energy performance was calculated in accordance with DIN V 18599 and 32 structural and 13 technical measures were examined in terms of their energy impact and cost-effectiveness.

In connection with this complex project, we conducted a feasibility study leading up to this together with the Bochum-based Fraunhofer Research Institution for Energy Infrastructures and Geothermal Systems IEG. The aim of the study was to determine whether we can, use mine drainage water in the ground surrounding stadium as a source of renewable energy. The findings of this study were combined with the results of the evaluation of the stadium's structural and technical condition to develop a groundbreaking energy plan. This is a major, complex and long-term project that will require considerable investments, but one which can be supported accordingly. The project will need to continue to be meticulously prepared and planned in advance. And that is why we are taking a very structured approach, one step at a time. This situation at the Brackel training ground is a different one. The potential to optimise energy consumption was already considered during the planning phase for the ongoing expansion of BVB's training centre and Youth Academy. The energy for the entire complex will be supplied by the newly-commissioned, state-of-the-art and efficient central heating plant. In addition, the new sports management offices building was certified as a sustainable building.

Energy intensity – SIGNAL IDUNA PARK

1 January 2021 – 31 December 2021

The use of green energy had the following effects in 2021:

Reduced CO₂ emissions by

4,733 tonnes

Energy consumed at SIGNAL IDUNA PARK:

13,330,701 kWh

Energy intensity per seat in 2021: 163.8 kWh

Energy intensity per match and seat in 2021: 5.8 kWh

Energy intensity per home match in 2021: 459,679 kWh

* recalculated due to an adjustment of the CO₂ emissions factor for

** restated due to a correction of consumption

GR133
DFL 2.1

Conservation and environmental protection

Concept and objectives

We design our events, products and services to be environmentally friendly and to save resources and protect the environment. Our approach to conservation and environmental protection covers the following topics: resource consumption and responsible approach to food, waste and recycling with the reusable cup system, water consumption, raising awareness of environmental issues and conserving biodiversity, our merchandising products, and sustainable events. Read on to discover more about the substantive aspects of each of our concepts, objectives and measures.

GR136-1
DFL 2.5

Resource consumption and approach to food

When the stadium is open to visitors, we are committed to using our resources, in par-

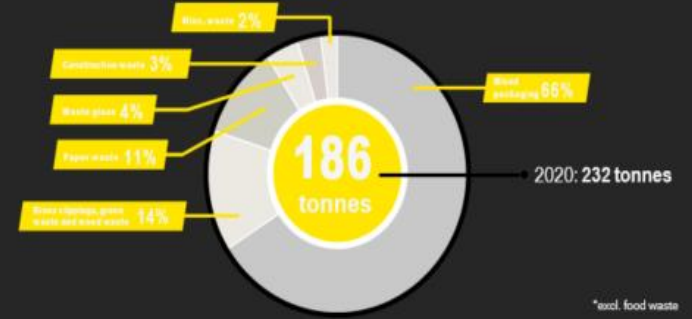
ticular food, responsibly. The strains wasting food places on the environment are manifold because food has to be grown, cultivated, produced, processed and recycled. Our aim is to achieve a preferably high level of vertical integration in the production of prepared food in catering in order to ensure quality and prevent food waste. We play our part in achieving this objective by employing our accurate and professional food management system to procure preferably certified food products that we process in an environmental and efficient manner. Any unavoidable food waste is then transported 20 km to a nearby biogas plant for recycling. Most of our primary vendors are members of United Against

Waste, which champions an environmentally friendly, sustainable approach to food and whose objective is to reduce the large amount of food waste that is produced in Germany every year.

GR136-3

Total waste produced in 2021*:

GR13

Detailed planning ensures that we can reduce the amount of food waste by coordinating the menus for home matches and the staff restaurant. The old adage that stews and casseroles taste better the next day is something we put into practice.

GR136-2
DFL 2.8

Waste and recycling

Our approach is to keep the waste we produce to a minimum and to recycle unavoidable waste to the highest possible standard. This not only reduces our operating costs but also reflects our understanding of resource-friendly business operations in terms of recycling. We optimise our business operations and activities in order to avoid generating waste in the first place and to ensure that any waste is separated as best as possible for further processing.

GR136-4
GR136-5

BVB quantified the total volume of waste disposed of in calendar year 2021 in a waste balance sheet. Overall, we produced 186 tonnes of waste in 2021, again less (-20%) than in the previous year (2020: 232 tonnes). The majority (91% of the total waste) was produced at SIGNAL IDUNA PARK (2020: 72%), with mixed packaging making up the largest share (66%; 2020: 51%). This reflects the fact that 15% more people visited the stadium in 2021 than in 2020 despite the considerable restrictions due to the pandemic, which had a knock-on effect on the amount of waste generated in stadium operations. In this respect it is difficult to compare the figure against the prior year, but a downward trend is nonetheless evident. For example the amount of

GRI 308-2
DFL 2.4 | **Reusable cup system**

Taken as a whole, the objective is to ensure a beverage container system that is as environmentally friendly as possible and saves the most resources. The polypropylene (PP) reusable cup system for serving half-litre cold beverages, which was launched at the start of the 2019/2020 season, remained suspended due to the pandemic.

Where the special match operations permitted limited numbers of spectators, we used disposable containers made from 100% recycled PET bottles (rPET containers). After normal match operations resumed with match day 28 against Leipzig on 2 April 2022, reusable cups were brought back into use for cold drinks – with the exception of the away team block and the south terrace for safety reasons.

Unfortunately, once normal match operations resumed there was a recurrence of cups being thrown from the upper stands. This resulted in one fan suffering a cut to the head on match day 3 of the new 2022/2023 season. In response, BVB decided for safety reasons that only 100% recycled rPET disposable cups would be supplied in the stadium's upper stands from 9 September 2022 onwards, since an in-house study had demonstrated that the risk of being injured by a full reusable cup thrown from the upper stands is so high as to endanger visitor safety.

DFL 2.4 | **Campaign planned for the stadium:**
"The beer must flow, not fly"

A major campaign to raise awareness was launched in the autumn of 2022, with large-for-

mat posters throughout the stadium warning visitors that throwing cups is more than just a trivial offence. Many cup-throwers underestimate the risk of injury that using cups as projectiles poses to other spectators and staff at the stadium. Indiscriminate cup-throwing can have other consequences, including the perpetrator being charged with assault or receiving a stadium ban, or even the match being called off. Convicted offenders will also be fined a minimum of EUR 1,000. At the same time, cup-throwers thwart BVB's sustainability efforts because more disposable cups mean more non-recyclable waste.

Water and wastewater

Using water and waste water responsibly is important to us. Of note in this area are the intensive upkeep of the stadium pitch and training ground and the wastewater from SIGNAL IDUNA PARK. We collect information about and manage our consumption of fresh water. Furthermore, we use rainwater to irrigate and water our pitches in Brackel in an attempt to reduce our use of fresh water to the bare minimum. To this end, water metres are installed at individual locations in order to collect detailed information about our water consumption.

Borussia Dortmund's waste water is routed to the city's canal system in compliance with the applicable requirements. The water used for the pitches is absorbed by the grass or evaporates, any excess water seeps into the ground. The responsible handling of fertilisers or pesticides verifiably prevents these from being introduced into the groundwater. The DFB rules and regulations pertaining to pitch conditions do not apply to the training ground. That

GRI 303-1
GRI 303-3
GRI 303-4
DFL 2.6

GRI 303-3

is why the 20-hectare training ground includes artificial, hybrid and natural grass pitches. The pitches are watered using a cistern system, which collects water that has seeped into the ground and transports it via a network of pipes. SIGNAL IDUNA PARK has a different watering system. A monitoring system is used to manage the stadium's water usage so that appropriate steps can be taken to adjust the water usage where unusually large quantities of water are consumed. We are currently continuing to review whether a cistern system can be implemented in the stadium in order to collect and use rainwater for flushing stadium toilets and watering the pitch.

GRI 303-3 | The fresh water consumption in calendar year 2021 totalled 47,473m³ (2020: 75,663m³), of which 19,936m³ for SIGNAL IDUNA PARK (2020: 26,689m³) and 25,222m³ for the Brackel training ground (2020: 45,976m³). The special match operations without spectators meant that significantly less fresh water was used (-25%), and we also succeeded in reducing water consumption considerably at the training ground (-45%). The decrease is due primarily to the higher average rainfall in 2021 as compared with 2020, and to BVB's improved water management. In total, fresh water consumption declined by 28,190m³ (-37.3%) year on year.

GRI 303-3 |

Raising awareness of environmental issues and conserving biodiversity

GRI 304-1

It is very important for us at BVB to help raise awareness of the consequences of climate change and of the need to protect the environment and conserve biodiversity, first and foremost by facilitating extra-curricular education for children and young people. BVB leverages its broad appeal for exactly this purpose. On the one hand are the environmental education activities of BVB's "Leuchte auf" foundation (see pages 76-79), and on the other content published on social media and targeted campaigns that are open to all.

Together with the City of Dortmund's Parks and Gardens Department and the SIGNAL IDUNA Group, Borussia Dortmund is one of many partners working to increase floral and insect diversity in urban areas. Since 2020, BVB has participated in turning green space near the stadium into natural and diverse areas rich in species. The space is managed by the City of Dortmund's urban green space planning office, which has set itself the goal of making the city's urban green spaces as close to nature as possible.

Where feasible, wild-flower meadows are sown with a rich supply of food and the diverse opportunities for life found in natural surroundings. The project covers the areas between the B1 highway to the north and the Bolmke nature reserve in the south, the Westfalenpark in the east and the Wittekindstraße road to the west.

081 354-3 | **"Stadt.Nah.Tour"**

The "Stadt.Nah.Tour" (City Nature Tour) is part of this overall project. It is aimed primarily at younger fans, who have the chance to engage with biodiversity and learn about the important roles that plants and animals play in the Earth's ecosystem - providing food, making active ingredients for medicines, offering rest and relaxation and making a key contribution to regulating the climate.

The three project partners raise awareness of this important topic and offer the opportunity to learn more about our local flora and fauna in an outdoor public setting. A wild-flower meadow was sown in 2020, and in 2021 the area around the headquarters of the SIGNAL IDUNA Group was expanded to include a nature trail. The Stadt.Nah.Tour is scientifically accompanied by "Stadtnaturentwicklung" from Hamburg.

An extension of the joint sustainability project was unveiled on 22 June 2022. EMMA's journey of discovery - educational signs dotted around the area - was expanded to include an interactive puzzle hunt for children and families. One class from the Sölde primary school put the puzzle hunt to the test. In addition, children of BVB and SIGNAL IDUNA employees were invited to a bee-keeping lesson at the beehives located on site. Another initiative was the construction of a butterfly spiral from historical stones unearthed during excavations at the site of Dortmund's city wall.

Borsig-Bienen

BVB and its partners VIVAWEST and Grünbeu gGmbH are making a further contribution with the "Borsig-Bienen" project in the north of Dortmund. For a year now, GrünBeu has been running a successful bee-keeping project in a VIVAWEST garden allotment close to Borussia Dortmund's birthplace. It has developed into an environmental education initiative for children from the local area. The in-

volvement and appeal of the BVB KidsClub and the BVB Foundation means that the project can reach even more children and young people.

A specific feature of this project are three new colonies of bees established by Dominik Behrend, a scout at BVB, in the courtyard of a rented property in Dreherstraße. There are many activities planned or in the pipeline - from weekly bee-keeping lessons involving the new colonies, KidsClub trips to the "Borsig-Bienen", honey harvesting or holiday camps. A holiday camp with bee-themed activities was held in the first week of the 2022 Easter holidays. Employees who had helped out harvesting the honey were invited to an event.

081 354-3 | **BVB Educational Garden**

BVB's "Leuchte auf" foundation and the BVB Learning Centre celebrated the opening of their environmental education project, the BVB Educational Garden. The educational courses offered at the BVB Educational Garden are designed to teach children and young people about the most pressing ecological issues of our time and to see sustainability in action. Regular group events addressing various environmental issues with practical applications were also held in 2022. A collective effort went in to managing the garden, a dead hedge was constructed, and raised beds were built, sowed, watered and harvested. The situated learning approach included discussing low-sugar foods, mobility and biodiversity.

Sustainability camps and events

As well as working with this target group, our intention is to constantly develop the project and boost its appeal for older children too. A first attempt to do this was made as part of a sustainability camp during the 2022 Easter holidays. Participants were given a practical introduction to the concept of sustainability. Discussions ensued, questions were asked and knowledge was shared. Attention then turned to the two topics of mobility and nutrition.

As part of the summer festival in the allotments, a group of some 40 children and young people who have fled the war in Ukraine were invited to the BVB Educational Garden to take part in various honey

bee-related workshops. The BVB Educational Garden also hosts regular public workshops that focus primarily on handwork aspects such as building bird houses and insect nesting aids, and making seed balls and bird feed balls.

Merchandising products

The purchasing and product range policy embodies our contribution and commitment to ensuring that our merchandising products are manufactured in fair conditions and are environmentally sound. Our goal is to significantly improve the sustainability credentials of our product range from the 2024/2025 season onwards. For this purpose we are defining sustainability criteria for our textiles and other merchandise. We are currently running a pilot project involving textiles, and from a holistic perspective are gaining considerable insights into the key influencing factors behind sustainable product design, which will then gradually be applied in our product range.

Sustainable events

Our goal is to offer sustainable events. For this purpose we will determine our key influencing factors and seek out room for improvement within our value chain. We take a creative approach to identifying alternative courses of action and are currently looking into the corresponding management processes, which we intend to implement gradually. Training for the responsible employees is slated for November 2022.

GR 3.2
DFL 2.2

Mobility

Concept and objectives

Sustainable transport policies represent a crucial element in Borussia Dortmund's approach to environmental responsibility. We differentiate between how our spectators travel to and from the stadium and the mobility and transportation of our employees at the team and company levels. We also record the business trips that employees take.

Our goals are to ensure that trips to and from the stadium are as smooth and environmentally friendly as possible for our fans, that we provide our team with safe, hassle-free means of transport and that we reduce the environmental impact of the Company's vehicle fleet. Employees will be able to lease bicycles from their employers under the new employee mobility concept. We collected data on our vehicle fleet's fuel consumption and the number of kilometres travelled by train for business trips.

Measures and results

Travel to/from stadium by fans

In calendar year 2021, none of the 29 home matches were sold out. Fifteen home matches were held behind closed doors. The number of spectators was limited to between 15,000 and 25,000 for a further ten home matches. With four home matches in October and November in 2021, a maximum of 67,028 people were admitted. Despite the restrictions, a total of 479,371 spectators attended matches at SIGNAL IDUNA PARK (2020: 415,379). Of those, approximately 14,500 hail from Dortmund and 90% of season ticket holders live in North Rhine-Westphalia.

For more than 30 years, the price of home match tickets has included the fare for public transport from within the region. BVB and DSW21 were already trailblazers in the 1990, when we, as the first Bundesliga club, partnered to introduce the KombiTicket combined match/transport ticket. This means that more than the half of the fans can travel to the stadium free of charge on public transport.

At the beginning of the 2021/2022 season, BVB and DSW21 teamed up to offer a novel service in the Bundesliga that promotes public transport while simultaneously helping to reduce CO₂ emissions: admission tickets to SIGNAL IDUNA PARK now include the fare for transportation to and from

the stadium from anywhere within North Rhine-Westphalia. This applies to match day tickets and season tickets. Be they from Dortmund, Aachen, Cologne, Bochum, Bielefeld, Münster or Siegen, BVB's fans travel to SIGNAL IDUNA PARK from all corners of North Rhine-Westphalia and (except during the pandemic) have for years ensured that the club boasts the highest attendance rates in all of Europe.

For all of them, the environmentally friendly round trip from home to the stadium and back again is now completely covered. In order to accommodate the large number of passengers during normal match operations, Deutsche Bahn works with the City of Dortmund to draw up special match-day timetables and operates extra trains.

Team flights

Team flights in professional sports are a focus of public criticism. Reducing travel time to a minimum is an important part of our security concept and optimally preparing the team for matches. That is why we will only be able to reduce our reliance on air travel to a limited extent going

forward. In calendar year 2021, BVB offset the associated emissions of 776 tonnes of CO₂ (2020: 757 tonnes of CO₂; in accordance with the VDR standard) with recognised certificates, taking into account the increased greenhouse effect of aircraft emissions at high altitudes (RFI factor of 2.7). The incurred expenses amounted to EUR 17,838 (2020: EUR 17,410).

Vehicle fleet fuel consumption in 2021 in litres:

247,623

2020: 241,972

Vehicle fleet

In 2021, the fleet consumed 247,623 litres of fuel (2020: 241,972 litres). This includes the team bus, the management's vehicle fleet, company cars used by employees, the vehicles used at the stadium and the training ground (lawn mowers, tractors, etc.) and the transport service for youth players. Although travel has once again increased significantly despite the ongoing coronavirus pandemic, fuel consumption increased only slightly by 2.3% year on year. That same year, in an effort to go climate neutral, our employees travelled a total of 200,586 kilometres by train (2020: 184,155 km). There are currently five electric and eight hybrid vehicles in the vehicle fleet.

BVB disclosure

BVB disclosure